ګوتم بدهـ، او د مت ارتقائي سفر ته يوه لنډه کتنه

کله چي موږ مذاهبو ته ګورو نو دا پر دوو قسمو تقسيمېدلای شي، يو هغه چي پوهان ورته د سامي (اسماني) مذاهبو نوم ورکوي لکه يهوديت، نصرانيت (مسيحيت) او دينِ اسلام. او دويم هغه مذاهب کوم ته چي غير سامي، يعني هغه مذاهب لکه هندو مت، جين مت، دراوړي مت، کنفيوشس، شيو مت، مظاهر پرست، لمر پرست، ځناور پرست، آتش پرست، سپوږمۍ پرست، او ستوري پرست.

مولانا سيد ابو الاعلی مودوديؒ په دې هکله د مذهب تعريف داسي کوي. "په نړۍ کي چي څومره مذاهب دي هغه خو يا د يو کس په نامه يا د هغه قوم په نامه نوموړل شوي دي په کوم قوم کي چي هغه مذهب زېږېدلی دی. لکه عيسائيت، چي نسبت يې د عيسیؑ سره تړل کېږي، بدهـ مذهب ته په دې بدهـ مذهب ويل کېږي ولي چي د هغه بنسټ اېښوونکی مهاتما بدهـ دی، د زردشتي مذهب نوم په دې دی چي د هغه تعلق د زردشت سره ؤ، يهودي مذهب په يوه مخصوصه قبيله کي وزېږېدی چي نوم يې يهودا ؤ، خو ماسوای د اسلام."

د عدم تشدد د فلسفي او د دې بودهي مذهب بنسټ اېښوونکی چي څېړونکي ورته د ختيځ درويش هم وائي "ګوتم" نومي ځوان چي د شمالي (قطبي) هندوستان رياست، کپل وستو کي غالباً ۵۶۳ ق،م يا ۵۶۸ ق،م کي په لمبيني نومي ځنګله کي زېږېدلی، د راجا سدهودهن (شدودهن) زوی، د [illegible] نوم يې مايا او [illegible] سکيا) ؤ د دهٔ [illegible] د دهٔ د زوکړې

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـر اوومـه مـړهٔ شـوه. د دهٔ یونـوم چـي د خانـدان لـه خـوا ورکړل شـوی دی، ګـوتم دی. زیـاتره مـؤرخین چـي پـه کـوم نامـه ددهٔ یادونـه کـوي هغـه "سدهارتهـ" دی. سدهارتهـ یعنـي کامیـاب او کـامران. انګرېـز مـؤرخ مائیکـل هـارټ پـه خپـل کتـاب "سـو عظیم انسـان" کـي د ګـوتم بدهـ نـوم "سدهارتهـ" کـاږي او "ګـوتم" د دهٔ د ذات نـوم بـښيي. لاکـن د اوسني تحقیـق نـه دا ثـابتېږي چـي د دهٔ اصـل نـوم ګـوتم ؤ. نـور صـفاتي نومونـه لکـه، جودهـ، یعنـي روښـانه ضـمیر لرونکـی، سـکیا مـوني (د سـکیا خانـدان راهـب، عابـد) سـکیا سـمها (د سـکیا خاندان شیر) او نور نومونه هم لري.

دهٔ پـه ځـوانۍ کـي ډېـر علـوم زده کـړي وو، لکـه پـه سنسـکرت کـي یـې ډېـر مهـارت درلـود، ویدونـه یـې ټـول پـه یـاد زده وو. کلـه چـي د ۱۸ یـا ۱۹ کـالو شـو نـو یـې د یشودهرا (یسـودهرا) نـومي جینـۍ سـره واده وکـړ. بیـا لـس کالـه وروسـته د دهٔ یـو زوی وزوکېدی چي نوم یې "راهل" ؤ.

کلـه چـي دهٔ خپـل پـدري مـذهب یعنـي هنـدومت تـه وکتـل نـو یـې لـه دې مـذهب سره شـدید اختلاف پیدا شو. پـه هنـدومت کـي بت پرسـتي، غـلام بـادار، او داسـي نـوري خامیـاني وې چـي دهٔ ورسـره اخـتلاف درلـودی. بیـا د ډېـر غـور او فکـر وروسـته دهٔ د یـو جـلا مـذهب یعنـي د برهمنـي مـذهب اصـلاح شـوي مـذهب بنسـټ کښېښـودی. حـالانکې دی د یـو لـوی ځکـه وال زوی ؤ، د شـهزاداګانو غونـدي اوسـېدی، خـو بیـا هـم د مـذهب سـره تـړاؤ دی دې تـه وهڅـوی چـي د عـامو خلکـو یعنـي د ذات پـات، غـلام بـادار پرتـه یـو داسـي فکـر مـنځ تـه راوړي چـي د دې ټولـو ګنجـائش نـهٔ وي پکښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولانـا سـيدابو الاعلى مـودوديؒ د بدهــ مـذهب پـه هکلـه وايـي چـي "لـه ننـه څخـه دوه نـيم زره کالـه مـخ کـي انسـاني فکـر تـر دې حـده ترقـي کـړې وه چـي هغـه خپلـه يـو مشـترکه مـذهب غوښـتو. بدهـ مـت اګرچـې يـو پـوره مـذهب نـهٔ ؤ او صـرف يـو څـه اخلاقـي اصـول يـې درلـودل، لاکـن دا مــذهب د هندوسـتان نـه راووتـی او يـوې خـوا تـه جاپـان او منګوليـا او بلـي خـوا تـه افغانسـتان او تـر بخـاره خـور شـو. د دې مــذهب خورونکــو دا مــذهب تــر لېــري لېــري هېوادونــو پــوري ورساوه."

مـذهب کـه سـامي وي کـه غيـر سـامي، خـو پـه پيـل کـي ورتـه ډېـري سـتونزي پيښـېږي. دهٔ راج محـل، د شـهزادګانو غونـدي ژونـد، خپـل لـس کلـن ازدواجي ژونـد او زوی يـې پـر خپـل غيـر سـامي مـذهب قربـان کـړل او پـه ځنګلـه کـي يـې د پيپـل (بړ)[1] د ونـي لانـدي مراقبـه پيل کړه.

مـؤرخين ليکـي چـي دهٔ پـه لـومړي سـر کـي د څـو ملګـرو سـره شپږ کالـه د ګيـا پـه ځنګلـه کـي وجـود ازاري (جسـماني رياضـت) پيـل کـړه، د وخـت پـه تېرېـدو سـره د ګـوتم وجـود د نـهٔ خـوراک او د ډېـري کمزورۍ لـه کبلـه وچ ډنډ شـو او پـر دهٔ بـه بې هوشـي راتلـه. بيـا دهٔ دا لاره تـرک کـړه او مراقبـه يـې پيـل کـړه. پـه لـومړي ځـل دهٔ پـه ځنګلـه کـي اووه ورځـي د پيپـل (بـړ) د ونـي لانـدي مراقبـه پيـل کـړه. پـر اوومـه ورځ دې نتيجـې تـه ورسـېدی چـي انسـان پـه درو څيزونـو سـره تـل غمـزده وي او دا غـم دی د ژونـد پـه خوند نـهٔ پوهـوي. لکـه د سـپين

---

[1] حامد عبدالقادر د انځر ونه يادوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ړيـري تـوب غـم، د نـا روغۍ غـم او د مـرګ غـم. کـه انسـان لـه دې درو غمو ځان خلاص کړي نو بـه د ژوند پـه خوند پوه شي.

هـم دې درو نقطـو ده د ځنګلـه و خـوا تـه وشـړه، چـي د دې درو نقطــو د درملنــي اســباب و مــومي. وروســته دهٔ پلويـــان (بهکشـوان) پيـدا کـړل چـي د دهٔ سـره د دهٔ پـه فکـر کـي ملګـري شـول. دې پلويـانو دهٔ تـه د (بدهـ) نـوم ورکـړه چـي معنـا يـې د هغـه چـا ده چـي روحـاني علـوم يـا پټ علـوم يـي تـر لاسـه کـړي وي.د سنسـکرت لـه اړخـه د بدهـ معنـا "پـر نُـور يـا منيـر" ده. خـو نـور مـورخين د بدهـ معنـا د بيدار، روښانه ضمير لرونکي يا د عارف سره کوي.

پــه هنــدومت مــذهب کــي ذات پــات، د ډېــرو خــدايانو تصـور، بـت پرسـتي او داسـي ډېـر څـه وو چـي ګـوتم يـې مخالفـت کـاوه. پـه بدهـ مـذهب کـي د خـدای تصـور، روح او د فرښـتو هـيڅ يـوه خبره يـا فکـر نشـته، هـم پـه دې وجـه د هنـدومت مـذهب ځيلـو خلګـو د دهٔ و مـذهب تـه هرکلـی وکـړ، او پـه کـي شـامېلېدل يـې پيـل کـړل. بدهـ مـذهب دومـره تېـز پـه شـمالي (قطبـي) هندوسـتان کـي خـور شـو چـي هـيڅ عقـل يـې نـهٔ تسـيلموي. د مـذاهبو پـه تـاريخ کـي دا غيـر سـامي بــودهي مــذهب، واحــد مــذهب دی چــي ډېــر ژر يــې وده وکــړه، او د شمالي هندوستان نه دباندي و نورو هېوادونو ته منتقل شو.

کـه مـوږ وګـورو نـو پـر دې مـذهب د هنـدومت شـديده غلبـه ده. پـه دې کـي تـر مـذهب زيـات پـر فلسـفه بانـدي زور اچـول شـوی دی. پـه دې مـذهب کـي چـي کـوم احکـام ډېـر سـخت وو او برهمنـو هغـو تـه ګوتـه نيولـه هغـه د تزکيـه نفـس، مطالعـه، غـور و فکـر او مراقبـه وه. پـه دې مـذهب کـي يـوه خـامي د برهمنـو لـه خـوا دا هـم وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دهٔ ټول خدایان رټلي وو، لاکن هغهٔ يې مسلوب الاختیار ضرور ګڼلي وو.

دهٔ د هندوانو آواګون[2] عقیده د لرې تبدیلۍ وروسته خپله کړه. چې تعلیمات يې د هندومت په خوا ورته شو. دهٔ د هندومت مذهب ویدونه چې برهمنو به ورته سامي ويلو، څخه بالکل انکار وکړو. حالانکې دا ویدونه دهٔ په یاد زده کړي وو. دهٔ به ویل چې دا ویدونه سامي نهٔ دي، دهٔ په څلور سره ویدونو کې د سام وید، رېګ وید او یجر (ایجر) وید ذکر کړی دی. د څلورم وید، اتهر وید ذکر يې بالکل نهٔ دی کړی.

پر دهٔ چې کوم الزام د خدای د نهٔ منلو ؤ، د هغه په دفاع کې د هندوستان یو ازنی لیکوال محمد اساعیل هاتف بهوپالي په بېل انداز په خپله مقاله کې چې دهٔ په ۱۹۲۳ کې لیکلې وه داسې بیان کړی دی.

" دهٔ د ګیا په ځنګله کې تر شپږو کالو پورې ریاضت کولو، یو ورځ دی د انځر د ونې لاندې له سهاره په خپلو خیالاتو کې ډوب ناست ؤ چې ماښام ناڅاپه یو وجداني کېفیت پیدا شو، او هغه ته د بدهـ درجه تر لاسه شوه، هغه بې واکه په عالم بې خودي کې راولاړ شو او دا يې وویل، اې کالبند خاکي (ځان، یعنې ګوتم) جوړولو والا! تر څو چې ما تهٔ نهٔ وې پیدا کړی نو زهٔ د ژوند د کشمکش نه تېر بد مه. هغه ټول په درد لړلي حالات وو. لاکن اوس ما تهٔ ولیدلې،زهٔ امیدوار یم چې تهٔ به بیا دا کالبد خاکي نهٔ

---

[2] آواګون: د یو صورت نه بل صورت اختیارول

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي. ولې چا چې د نروان (فنا) دولت تر لاسه کړو د هغه ټول خواهشات پوره شو."

په دې جملو کې چې د ګوتم د خُلې څه بې اختیاره وتلي دي په هغه کې د خدای د منلو اعتراف دی. لاکن وروسته بیا کله هم د دهٔ په خُله د خدای نوم نهٔ راغلو، او د خدای د ذات او صفاتو په هکله یې کله هم خپل پلویانو ته څه ونهٔ ویل.

بهوپالي صاحب دا ثابتول غوښتل چې ګوتم پخپله د خدای منونکی ؤ، لاکن د دهٔ د ژوند یا تعلیماتو په هغهٔ دور کې نهٔ لیکل کېدل دا سوال مختـه راوړي چې کېدای شي ګوتم د خدای په هکله ډېر څه ویلي وي خو د تعلیماتو د نهٔ لیکل کېدو په وجه تر اوسه نهٔ دي څرګند شوي. او بیا ټول مؤرخین په دې متفق هم دي چې ګوتم د خدای د تصور او د روح منونکی نهٔ ؤ او نهٔ د دهٔ په ژوند کې د دهٔ افکار لیکل شوي وو. د دهٔ د مرګ نه وروسته د دهٔ د پلویانو تر منځ پر بعضو مسئلو باندې جګړې پېل شوې، بیا دوی یو ځای چې نوم یې "راجاګاه" ؤ ټول جمع شول، دا راجا ګاه "مګدهـ" ته نزدې ده. د دهٔ پلویانو بودهي تعلیمات بیان کړل، په هغو کې د دهٔ یو شاګرد چې نوم یې کساپاپا kasayapa یا غالباً کساپا ؤ د بودها فلسفیانه اقوال بیان کړل. بیا چې کوم د ابي دهرم پټیکا abhidharma په نامه مشهور شو.

د دهٔ دویم شاګرد او پالي upali د نظم ضبط اصول او قوانین بیان کړل، دا بیا وروسته ونایا پټیکا vinaya په نامه مشهور شو. د ګوتم مشهور شاګرد انند هغهٔ وېناوي خلګو ته وکړې چې ګوتم وخت پر وخت کړي وې. وروستو دا د سُتا sutta په نامه مشهور شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاکن دا ټول مجلس هغهٔ وخت هم نهٔ ولیکل شو، بیا د اشوک ۲۴۲ ق،م په زمانه کې دا حکم منځ ته راځي چې دا مقدس قوانین دي ولیکل شي. په پیل کې صرف دوه قوانینه ولیکل شول، یعنې وِنا پټیکا (vina patika) او سُتا پټیکا (sutta patika).

په وِنا پټیکا کې د راهبانه ژوند اصولونه بیان شوي دي چې معنا یې د "هدایت ټوکرۍ" ده. او په دویم قانون کې د ګوتم وینا وي ولیکل شوې. وروسته د هغې د دریمې حصې اضافه هم وشوه، یعنې د ابي دهرم پټیکا. دا درې سره حصې یې یو ځای کړې او نوم یې د "تري پټیکا" کښېښود ی.

د ګوتم کتابونه په پالي ژبه کې وو. هغه په دې چې دا ژبه هغهٔ وخت عوامي ژبه وه، او د برهمنو د اعلی طبقې د ژبې سنسکرت پر ځای یې په پالي ژبه کې خپل تعلیمات خواره کړل. د هغې نه وروسته دا کتابونه د هندوستان په بېلا بیلو ژبو کې وژباړل شول چې د هغې په وجه ډېر بدلون مخې ته راغی. دا کتابونه نن هم شته خو اختلاف پکښې ډېر دی.

یو بل کتاب چې دهم پد dhammapadas نومېدی د عامو خلګو د پاره دی، چې د پورته ذکر شوو کتابونو خاص خاص نکات په کې رانقل شوي دي. په دې دهم پد کې ۳۷۷ ق،م د راجاګاه د کونسل (غونډې) ذکر شته خو د اشوک د دورې د کونسل ذکر نشته.

د تري پټیکا نه علاوه د ګوتم په ژوند نور کتابونه هم لیکل شوي دي، لکه جهیکا jatkas . د دې نه علاوه للت ستانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

lalitvistana هم یو کتاب دی چي په دې کي د ګوتم د لوبو مفصل ذکر موجود دی.

مؤرخین او د مذهب عالمان دا لیکي چي د ګوتم مقدس کتاب تري پټیکا د مذهب د طالب علمانو د پاره ډېر سخت دی. هغه په دې چي په دې کتاب کي دا نهٔ معلومېږي چي کوم اقوال د ګوتم خپل دي او کوم بیا وروسته اضافه شوي دي.

زما په خیال د دې مذهب په خورېدو کي د دې مذهب خوش بختي دا وه چي دا مذهب اشوک باچا ۲۷۳ ق، م څخه تر ۲۳۳ ق، م خپل کړو. کله چي اشوک د خپل سلطنت د ودې د پاره پر کالنګه نومي سیمي چي د هندوستان ختیځ سمندري ساحلي علاقې مهاندي ګوداوري او د کرشاندیو په منځ کي وه، حمله وکړه نو په دې جنګ کي یو نیم لکهـ انسانان قید، یو لکهـ مړهٔ او تر دې زیات له غمه په خپل مرګ مړهٔ شول. د دې جنګ خوني اثراتو پر اشوک باندي ډېره لویه اغېزه وکړه. د دهٔ رجحان د مذهب پر خوا شو، د مړګونو نه یې کرکه پیدا شوه او بیا د جنګ نهٔ کولو لوظ یې وکړو. سم د لاسه یې بدهـ مذهب خپل کړ، دهٔ دا مذهب سرکاري مذهب وګرځاوه او د بودهي مذهب تعلیمات یې په ټول هند کي خواره کړل، پر ډبرو یې کتبې ولیکلې. د دې ډبرلیکونو څخه دا ظاهرېږي چي هغه وخت بدهـ مت ډېر ساده ؤ. اشوک د دهٔ د زوکړي ځای ته ورغی او هلته یې د دهٔ په هکله یو یادګار تعمیر کړ.

د اشوک په دور کي ډېر برهمن دې مذهب ته داخل شول. اشوک درېیم کونسل په ۲۵۰ ق م کي راوغوښت، او د بودها په مذهب کي یې څهٔ نا څهٔ بدلون راوست. اشوک د هند دباندي ډېر مبلغین د بدهـ مت مذهب د خورولو د پاره ولېږل چي په هغو کي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهٔ خپل زوی انند، ورور میندر او سکه خور سنګها ترشامل وو.
د اشوک په زمانه کې بدهـ مذهب تر سهېلي هند، لنکا پوري، بیا تر منځنۍ آسیا او ختیځ آسیا تر هېوادونو پوري خور شو.

د اشوک نه وروسته کنشکا باچا (kanshaka) دې مذهب ته نوره ودهٔ ورکړه. دهٔ د بودهیانو ځلورم کونسل راوغوښت، په کوم کې چې د بودهي مذهب په حواله تشریحي او تفسیري کتابونه ولیکل شول. د اتمې صدۍ عیسوي پوري بودهي مذهب د هند په زیاته برخه کې خور شو. تر دې له مخه په پنځمه صدۍ عیسوي کې چیني سیاح فاهیان هند ته راغی. هغه لیکلي دي چې د هندي او بودهي عالمانو تر منځ ډېر فرق دی، خو د دواړو عبادت خانې یو بل ته ډېرې نزدې دي.

سلاویه siladis نومي دقنوج راجا یو کونسل راوغوښت کوم چې په ۶۳۴ عیسوي کې جوړ کړل شو. او راجا د ګیاه سره نزدې یوه خانقاه جوړه کړه، په کوم کې چې به د بدهـ مذهب عالمان او طالبعلمان په درس او تدریس کې مشغوله وو. کله چې په اوومه صدۍ عیسوي کې چیني سیاح هیون تسنګ د هند دوره وکړه نو په هغه دوره کې د برهمنو ځهٔ نا ځهٔ زور زیات وو، خو په سهېلي هند کې بدهمت غالب ؤ.

د وخت په تېرېدو سره د هندومت، جین مت او بدهـ مت تر منځ تعلقات خرابېدل پیل شول. بدهـ مت ته تر ټولو زیات تاوان رسونکی شخص کماریلا بهټ kumarila bhutta ؤ. بیا په اتمې صدۍ عیسوي کې شنکر آچاریه ۷۸۸ عیسوي څخه تر ۸۲۰ عیسوي پوري په ډېره منظمه توګه د دې مذهب مخالفت وکړ. د دې مذهب پر منونکو باندې یې ظلمونه پیل کړل، هم په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجــه د دې مــذهب منونکــو پــه نــورو بهرنــي هېوادونــو کــي پنــاه اخسـتلو تـه مجبـوره شـول. او ډېر خلـګ د ځـان د بـچ کېـدو پـه خـاطر پـه جـین مـذهب ورګـډ شـول. تـر یوولسـمي صـدۍ عیسـوي پـوري بدهـ مـت تـر اړیسـه او کشـمیر پـوري محـدود شـو. او بیـا یـې پـه ۱۱۰۲ عیسـوي کـي پـه کشـمیر کـي هـم خاتمـه وشـوه. پـه مګدهـ (بهـار) کـي د اسـلام تـر راتـګ پـوري لاؤ خـو بیـا تقریبـاً دا مـذهب د هندوسـتان د کرامتي خاوري نه کډه وکړه.

آیا ګوتم ذوالکفل دی؟

مـا د ګـوتم د زوکـړي، خانـدان، مـورو پـلار ، ښـځي، زوی او د مـت پـه هکلـه، لنډ جـاج واخسـتو، اوس بـه راشـو هغـه خبـري تـه چـي د دۀ سـره پـه اسـلامي تـاریخ کـي تړلـې ده، یعنـي د "ذوالکفـل" تکـی، چـي ډېـرو علمـاؤ کـارولی دی. د شـلمي صـدۍ لیکـوال حامدعبـدالقادر پـه خپـل کتـاب "بدهـ فلسـفي، حیـات و فلسـفه" کـي دا خیــال ظــاهروي چــي پــه قــرآن مجیــد کــي دوه ځلــه (ســورة ص او ســورة انبیــا) کــي چــي د ذوالکفــل یعنــي "کفالــت کولــو والا ســړی" نــوم راغلــی دی، کــوم څــوک چــي د صــالحین او صــابرین پــه نامــه هــم یـاد شـوی دی، دا پـه اصـل کـي د ګـوتم بدهـ و خواتـه اشـاره ده. ځینـي علمــاء یــا ذوالکفــل د بنــي اســرائیل د قبیلــې حزقیــل یــادوي، لاکــن حامـد عبـدالقادر د دې وضـاحت داسـي کـړی دی چـي کفـل د کـپلا معـرب[3] شـکل دی کـوم چـي د کپیلا وسـتو مخفـف دی. عبـدالقادر دا هـم لیکـي چـي پـه قـران مجیـد کـي چـي کـوم د انجیـر (انځـر) ذکـر دی (والتــین،۵-۹۵:۱) هغــه هــم د بدهــ د فلســفې حوالــه ده. ځکــه چــي

---

[3] معرب: د بلي ژبې هغه تکی چي د عربي تکي یې ځیني جوړ کړی وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم ته "روښان ضميري" د انځر تر وني لاندي تر لاسه شوه. د ډېرو علماؤ له دې دليل سره اتفاق دی او هغو دا دليل هم وړاندي کړو چي په اوومه صدی، عيسوي کي نامتو مسلمان مؤرخ البېروني بدهـ فلسفي ته نبي ويلي دي. لاکن نور اهل فکر بيا دا دليل نهٔ مني او هغه وايي چي، البېروني محض دا خبره کړې وه چي په هندوستان کي خلګو بدهـ فلسفي ته نبي وايي.

د نوموړي محقق سعدالله جان برق صاحب سره په يوه مرکه کي د ګوتم په هکله دا سي خبره منځ ته راغله چي ذکر يې ضروري ګڼم. د برق صاحب د وېنا مطابق چي ګوتم په اصل کي په سوات کي زېږېدلی دی نهٔ چي په نيپال کي. کپل ټکی په اصل کي "کبل" دی چي د سوات يوه علاقه ده چي اوس هم شته. وستو هم هغه د سنسکرت "سواستو" ټکی دی چي په رېګ وېد کي د سوات د پاره کارولی شوی دی. دی مخ ته زياتوي چي تشدد په دې پښتني غرهٔ ايزه سيمه کي زيات وو چي ګوتم يې مخالفت د عدم تشدد په ناره پيل کړو. (والله العالم)

د ځينو علماؤ بيا دا خيال دی چي بدهيان چي د کوم بدها "متريه بدهـ " (رؤف او رحيم) شخصيت د راتلو ذکر کړی دی هغهٔ حضرت محمدؐ دی، ولي چي حضرت محمدؐ ته الله پاک په قرآن کريم کي، د سورة توبه په آيت ۱۲۸ کي رؤف او رحيم ويلي دي.

آيت: لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ (۱۲۸) سورة توبه

ژباړه: خلګو! تاسَو له، له تاسو څخه د الله رسول راغلی دی په کوم چا چي ستاسو تکليف ډېر سخت تېرېږي، څوک چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسو د ښېګړي غوښتونکی دی، څوک چې پر مسلمانانو ډېر شفیق او مهربان(رؤف او رحیم) دی.

اوس د هغه آیات مبارک مفهوم راخلو د کوم چې حامدعبدالقادر حواله ورکړې وه. په تفسیر ابن کثیر د سورة انبیاء د آیت ۸۵ او ۸۶ په هکله په تفسیر کې امام حافظ عمادالدین ابوالفدا ابن کثیر داسې فرمایلي دي:

آیت: وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ(۸۵) وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ.(۸۶) سورة انبیاء

ژباړه:-" او اسماعیل او ادریس او ذوالکفل دا ټول صابرین خلګ وو. موږ دوی په خپل رحمت کې داخل کړل، دا خلګ ټول نېکان وو.

زۀ د دې دواړو آیاتونو تفسیر د ابن کثیر نه بشپړه راخلم چې دا ټولي خبري سمي واضح شي.

تفسیر، ژباړه:-" ذوالکفل نبي نۀ بلکې بزرګ ؤ،حضرت اسماعیلؑ د حضرت ابراهیمؑ زوی ؤ. په سورة مریم کې د دوی واقعه بیان شوې ده. د حضرت ادریس علیه السلام ذکر هم تېر شوی دی. ذوالکفل خو بظاهر نبي معلومېږي، ولې چې د نبیانو په ذکر کې یې نوم راغلی دی. او خلګ دا وایي چې دی نبي نۀ ؤ بلکې یو صالح سړی ؤ او د خپلې زمانې باچا ؤ. ډېر عادل او با مروت ؤ. امام ابن جریرؒ په دې کې توقف کوي. فاالله عالم. مجاهدؒ فرمایي چې دا یو نېک بزرګ ؤ، او د خپلې زمانې د نبي سره یې عهد پیمان (لوظ)کړی ؤ او پر هغه قائم ولاړ ؤ. په قوم کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

به یې عدل او انصاف کولو. مروي دی چې کله حضرت یسع علیه السلام ډېر سپین ږیری شو نو یې اراده وکړه چې په خپل ژوند کې یې خلیفه کړم، او وګورم چې هغه څنګه عمل پرې کوي. خلک یې راجمع کړل او ورته یې وویل؛ درې خبرې چې کوم سړی ومني زه به هغه ته خلافت سپارم.

ټوله ورځ دې روژه نیسي، ټوله شپه دې په ولاړه (قیام) تېروي او کله دې هم غصه نه کوي. هیڅوک نه ودرېدو، یو سړی چې خلکو پر هغه باندې د کمزوره ګمان کوو ودرېدو او وې ویل چې زه دا پوره کوم. یسع علیه السلام پوښتنه ځیني وکړه چې ته به د ورځې روژې نیسې، د شپې به تهجد کوې او غصه به نه کوې؟ ده ورته وویل "هو". یسع علیه السلام ورته وویل چې ښه سبا ته به ګورو.

دویمه ورځ یې هم داسې د خلکو په مجموعه کې هغه سوال وکړو او هغه سړی ودرېدو. بیا ورته د سبا وویل شو. درېیمه ورځ هم د خلکو په مجموعه کې د غسې سوال وشو. بیا هغه سړی ودرېدو. نو دی یې خلیفه جوړ کړو. او س نو شیطان واړه واړه شیطانان د دې بزرګ د غولولو د پاره رالېږل پیل کړو. لاکن د هیچا هیڅ اثر پرې ونه شو. ابلیس خپله راغی، غرمه دا بزرګ د قیلولې (د لږ ساعت خوب) د پاره پرېوتی لا نه ؤ چې دې خبیث د دروازې ځنځیر (کنډۍ) وهل پیل کړو. دې بزرګ پوښتنه ځیني وکړه چې څوک یې؟ شیطان په څواب کې ورته وویل چې زه مظلوم یم، فریادي یم، زما د قوم خلک ماتنګوي، له ما سره یې دا وکړو، هغه یې وکړو. یوه اوږده قصه یې پیل کړه چې د ختمېدو وتې وه. په دغه کې د آرام وخت تېر شو. حضرت ذوالکفل په شپه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ورځ کـي صـرف دا وخـت بـه لـږ سـات د پـاره پـه آرام ويد پـدلو. دهٔ ورتـه وويـل چـي مـازديګر راشـه، زهٔ بـه سـتا انصـاف وکـړم. اوس چـي مـازديګر د فيصـلې وخـت راغـی نـو چـي ګـوري د هغـه درک هـم نشـته، تـردې چې خپلـه پسـې هلتـه دلتـه وګرځېـدی، خـو يـو ځـای يـې هـم نـهٔ کـړو پيـدا. پـر دويـم سـهار هـم نـهٔ راغـی. کلـه چـي د غرمـې پـه وخـت کـي د حضـرت د آرام وخـت راغـی نـو دا خبيـث بيـا رابـښکاره شـو او دروازه ټکـول يـې پيـل کـړو. دهٔ دروازه خلاصـه کـړه او ورتـه يـې وويـل چـي مـا خـو تاتـه د پـرون مـازديګر ويلـي ؤ، زهٔ سـتا پـه انتظـار وم، تـهٔ رانغلـې. دهٔ ورتـه وويـل چـي حضـرت څـه درتـه ووايـم، کلـه چـي پـرون غرمـه زهٔ سـتا خـوا تـه را روانېـدم نـو هغـوی راتـه وويـل چـي مـهٔ ځـه. مـوږ سـتا حـق درکـوو. زهٔ پاتـه شـوم او هغـوی اوس انکـار کـړی. نـوري يـې هـم اوږدې قصـې پيـل کـړې او د نـن خـوب هـم ولاړی. مـازديګر يـې بيـا انتظـار وکـړو. لاکـن هغـه بيـا نـهٔ راغـی. دريمـه ورځ حضـرت يـو سـړی پـه دروازه کـي ودروی چـي ګـوره يـو سـړی هـم درنـه رانـهٔ شـي. د نـاخوبۍ پـه وجـه زمـا حالـت وارپـه وار خرابېـږي. حضـرت بـه اوس ويدېـدو چـي هغـه مـردود بيـا راغـی او چوکيـدار هغـه راوګرځـوو خـو دی د کړکـۍ نـه دننـه راغـی او د دننـه نـه يـې دروازه ډبـول پيـل کـړه. حضـرت ولاړ شـو او چوکيـدار تـه يـې وويـل چـي ماتاتـه ويلـي وو چـي يـو څـوک هـم مـهٔ راپرېږده بيـا هـم تـا د دروازې نـه څـوک دننـه را پرېښـي دي. چوکيـدار ورتـه وويـل چـي زمـا لـه خـوا خـو هيڅـوک نـهٔ دی درغلـی. نـو چـي کلـه حضـرت پـه غـور سـره وکتـو نـو يـې دروازه د دننـي خـوا نـه بنـده وليدلـه. حضـرت وپېژنـدو چـي دا شـيطان دی. هغـه وخـت شـيطان ورتـه وويـل چـي: اې ولـي الله! مـا لـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاڅخه وباڼله. نه تا د شپې قیام پرېښودو او نه په دې چوکیدار په داسي موقع غصه شوې.

وروسته له دې الله پاک د ده نوم ذوالکفل کېښودو. هغه په دې چې د کومو خبرو ده کفالت اخستی ؤ هغه ده په ځای کړې. (ابن ابي حاتم)

د ابن عباسؓ نه هم لږ په داشان په تفصیل سره دا قصه مروي ده. په هغه کې ده چې د بني اسرائیلو یو قاضي د مرګ پر وخت وویل چې له ما وروسته به زما منصب (سرداري) څوک سنبال کړي؟ ده ورته وویل چې ،زه. هم له دې کبله د ده نوم ذوالکفل شو.

په دې قصه کې دی چې کله به حضرت آرام کوو نو به شیطان راغی. چوکیدارانو به راوګرځوو خو بیا به هم ده شور کاوه. د دې په وجه به حضرت له خوبه راویښ شو. داسي دویمه ورځ ، دریمه ورځ یې هم وکړو. اوس نو حضرت له ده سره تللو ته آماده شو چې زه له تاسره ځم او ستا حق تاته دراخلم. نو په لاره کي شیطان د حضرت نه لاس خلاص کړو او ځیني منډه یې کړه.

حضرت اشعريؓ پر منبر وفرمایل چې ذوالکفل نبي نه ؤ. هغه د بني اسرائیل صالح سړی ؤ. کوم چې به هره ورځ سل لمونځونه کول. د هغې نه وروسته هغه د داسي عباداتو ذمه واخسته. په دې هغه ته ذوالکفل وویل شو. په یوه منقطع روایت کي د ابو موسی اشعريؓ نه هم دا رانقل شوې ده. په یوه ضعیف حدیث مسند امام بن حنبل کي دی چې په هغه کي د کفل واقعه بیان شوې ده. ذوالکفل نه دي ویل شوي. ډېره ممکنه ده چې دا یو بل څوک وي. په هغه حدیث کي واقعه داسي ده چې کفل نومي سړی ؤ چې د یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه نه يې هم مخ نۀ اړوو. يو وار دۀ يوې ښځې ته شپېته دينا ره ورکړو او هغه يې پر بدکارۍ (زنا) باندې راضي کړه. کله چې دۀ خپله اراده پوره کولو ته تياري ونيوله نو ښځه په کپا او په ژړا شوه. دۀ ورته وويل چې ما خو به پر تا څه زور زبردستي نۀ وي کړې نو بيا د دې ژړا څۀ معنا ؟ هغې ورته وويل چې ما تر ننه د الله يوه داسې نافرماني نۀ ده کړې، هغه وخت ماته زما محتاجي دا ورځ را ښکاره کړه. کفل ورته وويل چې تۀ پر يوه ګناه دومره پرېشانه يې؟ حالانکې د دې له مخه تا داسې هيڅ نۀ دي کړي. په هغه وخت يې هغۀ ښځه پرېښوده او ځينې جلا شو. او ورته يې وويل چې؛ ورشه دا دينار ماتا ته بخښلي دي. قسم مې دي په الله وي چې زۀ به د نن نه وروسته د الله يوه نافرماني هم ونۀ وکړم. د الله شان ته ګوره چې په هغه شپه هغۀ مړ شي. سهار چې خلک ګوري نو د دۀ د کور پر دروازه په قدرتي توګه دا ټکي ليکلي شوي وي چې؛ الله کفل وبخښلو. "

دويم ځل د قرآن کريم په سورة ص ۴۸م آيت کې د ذوالکفل ذکر راغلی دی. الله تعالی په دې آيت مبارک کې فرمايي :

آيت: وَاذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْأَخْيَارِ(۴۸)سورة ص

ژباړه:- د اسماعيل، يسع او د ذوالکفل ذکر وکړئ، دا ټول بهترينه خلک وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفسـير، ژبـاړه: –پـه ابـن کثيـر کـي د دې آيـت تفسـير صـرف دومـره راغلـی دی چـي "اسـماعيل، يسـع او ذوالکفـل صـلوة سـلامه عليهم اجمعين د الله تعالی خوبن او په خاصو بندګانو کي وو".

د قـرآن کـريم د دې دواړو آيـاتو نـه دا څرګنـدېږي چـي ذوالکفـل د اللهيـو صـالح او تقـوی داره بنـده ؤ. پـه يـو آيـت کـي يـې ذکـر د اسـماعيل او ادريـس عليـه السـلام سـره راغلـی او پـه يـو بـل آيت کي يې ييا د اسماعيل عليـه السـلام سـره خـو دويـم ځـل ورسـره د يسع عليـه السـلام ذکـر راغلـی دی. هـيڅ يـوه داسـي اشـاره چـي ځينـي ثابتـه شـي چـي ګـوتم ذوالکفـل دی نـهٔ څرګنـدېږي. دلتـه د قصـص الانبياء(ابن کثیر) يوه حواله هم را اخلم چي خبره بنه واضح شي.

د قصـص الانبيـاء پـه يـو روايـت کـي راځـي چـي ذوالکفـل د ليا (ليه) عليـه السـلامي زوی ؤ. هغـهٔ د يعقـوب عليـه السـلام لـور، د يوسـف عليـه السـلام خـور او د ايـوب عليـه السـلام کورودانـه وه. يعني ذوالکفل د ايوب عليه السلام زوی ؤ.

د قـرآن د مبـارک آيـاتونو د تفسـيرونو او د قصـص الانبيـاء د يـوې واقعـې نـه دا څرګنـدېږي چـي ذوالکفـل د اللهيـو نيـک صـالح او تقـوی داره بنـده ؤ چـي د بنـي اسـرائيلو څخـه ؤ. يـواځي د هندوسـتان بهوپـالي صـاحب چـي ګـوتم خـدای منـونکی منـي، نـور ټـول مـؤرخين يـې د خـدای او د روح نـهٔ منـونکی او د تخليـق کائنـات پـه هکلـه يـې چُـپ ګڼـي. د دې پورتـه ذکـر شـوو خبـرو او اسـنادو څخـه څرګنـدېږي چـي ګـوتم بدهـ ذوالکفـل نـهٔ شـي کېـدای. هـان دا کېـدای شي چي د هند خلکو و ګوتم بدهـ ته نبي ويلي وي. (والله العالم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـر دې لـه مخـه چـې د ګـوتم بدهـ پـه اړه خپلـي خبـري پـای تـه ورسـوم ، د بـودهي مـذهب پـه هکلـه پـه افغانسـتان کـې د مونـدل شـوو مجسـمو او پـه دې خـاوره کـې د بـودهي مـذهب د خوربـدو پـه هکلـه د پوهنـوال محمـد رسـول بـاوري پـه زړهٔ پـوري معلومـات لـه تاسـو سـره شـریکوم، هغـه پـه خپـل کتـاب " زمـوږ لرغونپوهنـه " کـې لیکـي چـې مشـهور چینـي سیاح هیـون تسـنګ د بودهـا د حقیقـي آثـارو پـه لټـون دافغانسـتان تـر ننګرهـار ولایـت جـلال آبـاد (هـډه) پـوري راغلـی ؤ. دهٔ د دې د پـاره پـه هنـد کـې څـو میاشـتي تېـري کـړي وې. بیـا پـه ۶۳۰م کـال پـه کندز کـې د څـه وخت تېرولـو وروسـته د بلخ، بامیـان، کاپیسـا او لغمـان ولایتونـو تـه هـم راغلـی. پـه جـلال آبـاد کـې یـې ډېـر وخت تېـر کړی، او هم د ګندهارا له لاري هند ته رسېدلی دی.دی وایي:

"هیـون تسـنګ چـې پـه خپلـو لیکنـو کـې یادونـه کـړې ده ، وروسـته بیـا بـل چینـي سـېلاني پـه شـپږمه پېـړۍ عیسـوي کـې د زیبـا[4] نـومي ځـای یادونـه کـړې ده، چـې و دروتـهې تـه نـزدې د سیاه کـوه (تـور غـر) رود پـه غـاړه واقـع دی. (د دروتـهې د برېښـنا بند سـهېل لـور تـه پـه دوه کلـومیټره کـې واقـع دی) هیـون تسـنګ یادونـه کـوي چـې سـهېل لوېدیځ خـوا تـه (۱۲۰) پـه شـاو خـوا کـې د ناګـاګو پالـه پـه نـوم سـمڅې موجـودې وې چـې بودهـا د خپلـو لارویـانو د پـاره پرېښـې وې. فاهیان هم د دغو سمڅو یادونه کړې ده. "

د لرغونپوهـانو د پـاره چـې کـوم څیـز زړهٔ راښـکون پیـدا کـوي هغـه د بودهـا شـکل دی. د بودهـا د لـومړي شـکل پـه هکلـه د پوهـانو تـر مـنځ چـې کـوم شـهادتونه را مـخ تـه شـوي چـې د ګریـک بودیـک لـومړۍ مجسـمه یـې بـولي چـې" دا پـه ۱۸۳۴م کـال کـې د

[4] په دې نامه په بدخشان کې یوه سیمه او دره شته " زیباک دره"

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژرارد gacrad لخوا د کابل په شاوخوا کې تر لاسه شوې ده. او د هغه نه وروسته د ګندهارا په ټولو برخو کې د کیندنو په ترڅ کې دا مجسمې یا په دا شکل د بودها انځورونه لاس ته راغلي دي."

پر مخ لیکي چې "هغه څه چې په هند کې روښانه دی د ګریک بودیک د هنر نه مخ کې د بودها مجسمه د انسان په شکل نه ده جوړه شوې، او هر وخت د لیتوس (د لمر ګل په شان یو ګل) د ګل په شکل چې د خپلي غوړېدو ځالي حالت ته د رسېدو په حالت کې لیدل کېږي. او یا د دې په څېر د یوې بلې ونې په واسطه سره یې تېرې پاڼې درلودې (اشجار سوزني برګ) سره ښودل کېده. او د بودها مرګ یې د یوې عبادت خانې (معبد) کې ښودلی دی. او ځیني وختونه یې د دې پاره چې بودها په یو صحنهٔ[5] کې موجود وښايي د هغهٔ یې یو اویا دواړه پښې جوړې کړې. د بودها د غه شکل نهٔ یوازې د ګندهارا بلکې د متورا په حوضه کې هم لیدل شوی دی. د بودهایي هنر او مذهب ځیني څېړونکي په دې عقیده دي چې په ګندهارا او په متورا کې هندي هنر دغه ستونزه تر ډېره بریده هواره کړې او دغهٔ مسئله د ځانګړي علامو لاندې روښانه کړې. دغه دواړو مکتبونو د لومړي ځل د پاره د بودها شکل په رښتني انساني بڼه رسم کړ. خو د یو شي یادونه ضروري ده چې په متورا سبک کې د بودها په مجسمه کې کومي علامې او جزیات لیدل کېږي، په هندي سبک کې ښودنه کوي. هغهٔ چې د هندي سبک د هنرمندانو ځانګړتیا وه."

در دی فیا ویدانه حکایت کوي چې "شهزاده بمبسار غوښت چې د شاه را روکا (قطب لوېدیځ هند باچا) د پاره د بودها

[5] هغه ځای چې بازاري هنرمندان نځېږي او یا کومه ننداره ښیي، سپل، تماشه، ستېج

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو انځور ولېږي، او د دې د پاره یې څو تنه هنرمندان (سنګ تراش، یا انځورګر) وګومارل چې د بودها یو ښکلې مجسمه جوړه کړي. د غو هنرمندانو چې هر څو مره وس وکړ خو مقصد ته نهٔ رسېدل، تر څو بودها خپله د هغو په وړاندې (مخ کښې) نهٔ ودرېدی. او وروسته یې دا تشریح ورته وکړه چې لید د رسم وړ نهٔ دی، نو خپل سوری یې په یو تکیه شوي تخته واچوو. د هغهٔ وروسته یې هنرمندانو ته لارښوونه وکړه چې رنګ یې کړئ. او د دې رسم لاندې دا درې اساسي مطالب د (بودها افکار) ولیکل چې عبارت یې دا ؤ، (بودها، قانون او جماعت) ".

یوه بله واقعه هیون تسنګ د دې موضوع سره تړلې داسې بیانوي چې " په ننګرهار کې بودها په یوه غار کې په یوه تیږه باندې خپل سوری واچوو چې وروسته د هغه منونکو د دې سوري څخه یو شکل جوړ کړو او د هغې نه یې وروسته د مجسمې په شکل کې رامنځ ته کړو"[6].

د افغانستان په لوګر ولایت کې د چینایانو له خوا د مِس عینک د کان د کیندنې په ترڅ کې د بودهي دور یو ښار مخې ته راغی چې پکښې بودهي مجسمې، لوښي، د بودها رنګین عکسونه تر لاسه شول. چې له دې دا څرګندېږي چې بودهي مذهب په لوګر ولایت کې څومره خورؤ. د ډېره اسماعیل خان او بنو پر لویه لاره په رحمان ډېری کې هم بودهي اثار موندل شوي دي. د سوات په جان آباد سیمه کې دغرهٔ په یوه لویه پرشه ۲۰ فټه لویه بودهي مجسمه کنده ده. د ضلع مردان په بېلو بېلو سیمو کې یې ډېر

[6] د جلال آباد اوسنۍ هډې سیمه د هغه مهال " هیلو " د دوی تر ټولو مقدس ښار ګڼل کېدی نو ځکه " فاهیان " او " هیوان تسنګ " دلته راغلي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثار اوس هم لیدل کېږي خو له بده مرغه هغهٔ لرغوني مجسمې او نور د کار ځیزونه خلګو تري وړي دي او تشي کنډوالې پاته دي. دغسي په ټېکسلا کي هم ګڼ شمېر بودهي اثار موندل شوي دي.

په دې توګه ډېر بودهي اثار په پېښور ښار کي هم موندل شوي دي چي په هغه کي د شاه جي ډهيرۍ ډېره د اهميت وړ ده. د دې شاه جي ډهيرۍ په هکله په ۵م فروري ۲۰۱۷ "آج" ورځپاڼي سنډې ميګزين" کي همايون خان اخوند ډېر په زړهٔ پوري راپور خپور کړی ؤ. اخوند صاحب د ډاکټر سيد امجد حسين په هکله ليکي چي "په شاه جي ډهيرۍ کي چي کومه ستوپه موندل شوې وه په هغه کي د مهاتمه ګوتم بدهـ د وجود هډونو ايرې (سکاره) موجودې وې کوم چي په دويمه صدۍ عيسوي کي کنشکا باچا تعمير کړې وه. د دې ستوپې په هکله درو چينائي سېلانيانو فاهيان ۳۹۹ عيسوي څخه تر ۴۱۲ عيسوي پوري، سنګ يوان ۵۱۸ عيسوي او هيوان تسنګ ۶۳۰ عيسوي په خپلو ليکنو کي د دې په هکله ليکلي دي. د هيوان تسنګ مطابق چي دا ستوپه ۴۰۰ فټه جګ والی درلود کومه چي د مهاتمه بدهـ د هډونو د ايرو د ښخولو د پاره جوړه شوې وه. کوم د مسو (تانبې) ډبلی چي د دې ستوپه نه تر لاسه شوی دی دا د هغه وخت حکومت يعني په ۱۹۰۸ کال کي د برما و حکومت ته ورکړی. څه موده دا ډبلی په شمله (هندوستان) کي پروت ؤ. اوس د دې ډبلي يو نقل (Copy) په عجائب ګهر کي پروت دی. د برما حکومت په "ماماندلې" کي يوه نوې ستوپه جوړه کړه او دا ايرې يې پکښي خوندي کړې. په ۱۹۳۹ دويم نړيوال جنګ کي لا دا ډبلی هلته پروت ؤ."

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې ستوپه څخه ترلاسه شوي ډبلې یوه عجیبه واقعه ده، چې کله په کال ۱۹۰۸ عیسوي کې ډاکټر سپونر د شاه جي ډهیرۍ کیندنه پیل کړه نو دهٔ ته د کیندنې په ترڅ کې یو بلوري د مسو ډبلې چې پکښې د ګوتم بدھ باقیات (سېځلې هډونه) وو ترلاسه شوه. دهٔ د هغه وخت سرکار ته د دې ډبلې په هکله څه داسې ولیکل.

" جناب!

مطابق قوانین دقیقہ ۱۸۷۸ عیسوی پیراگراف (دفعہ) نمبر ۴ کے تحت (سال ۱۸۷۸) میں جناب کی خدمت میں ایک کیس کٹ (ڈبہ) جس کے اندر ایک صندوقچہ ہے تبرکات ملا ہے۔ جس کے اندر آثار قدیمہ ہے۔ میں نے بحثیت سر مینڈیٹ آرکیالوجیکل سروے دریافت کیا ہے۔ تانبے کے ڈبے پر کندے لکھائی کے مطابق کہ اس کو کشان بادشاہ (کنشکا) نے (اندازاً پہلی صدی عیسوی) دفن کیا ہے۔ اور ابتدائی چینی سیاحوں کے شہادت سے ثابت ہوتا ہے کہ اس بلوری ڈبے میں جلی ہوئی ہڈیاں مہاتما گوتم بدھ کی ہیں۔ اس دریافت کے آثار قدیمہ کے حوالے سے جڑی تعلق سے یہ تمنا کی جاتی ہے کہ اس کو حکومت کیلئے (دفینہ ایکٹ) دفعہ نمبر ۱۶ کے تحت حاصل کیا جائے۔ اور میں آپ کا ممنون رہونگا کہ اگر آپ اس سلسلے میں اقدام اٹھائیں۔ اور سرکاری نوٹس شائع کرائیں۔ جیسا کہ دفعہ نمبر ۵ (مذکورہ ایکٹ) کے تحت ضروری ہے۔"

دا ډهیرۍ په اصل کې هغه وخت د ساداتو کورنۍ وه. د کیندنې په حواله د سرکار او د دې کورنۍ ترمنځ یو لاس لیک شوی ؤ چې که د دې کیندنې په ترڅ کې هره خزانه یا آثار قدیمه ترلاسه شوه نو د دې نیم حاصل به د ساداتو کورنۍ وي. که بتان وغیره و موندل شو نو هغه به بلامعاوضه و سرکار ته ورکوي. سرکار دا کورنۍ راوغوښته او د هغه وخت زرګرانو خپل خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیمتونه وویل چې په پای کې ډ پټې کمشنر د دې بلورې ډبلې قیمت ۴۵ روپۍ ولګوو. سادات کورنۍ ته یې ۱۳ روپۍ او ۸ آنې ورکړې او دا ډبلې یې سرکاري ملکیت وګرځاوه.

له بده مرغه هغه وخت سرکار دا ډهيرۍ له سادات کورنۍ څخه نهٔ واخسته، چې کله ورته د آثارقدیمه له خوا وویل شو چې دا ډېره مهمه آثارقدیمه ده نو دوی د سادات کورنۍ څخه دا ډهيرۍ په پيسو اخستلو فېصله وکړه، خو سادات کورنۍ دا نهٔ کړه پر خرڅه.نن سبا د دې ډهيرۍ نوم اخون آباد نمبر ۱،۲ دی".

د دې نه دا واضح کېږي چې د بودهي مذهب منونکي خپله د پښتانه قام و لوی ټاټوبي ته د خپل مذهب د تبلیغاتو په هکله راغلي وو. په کومو پښتني سیمو کې چې په لویه کچه بودهي آثار تر لاسه شوي دي په هغو کې لوګر، ټېکسلا، ننګرهار، کابل،پېښور، باميان، مردان، چارسده، سوات، بونېر او نوري پښتني سیمي شاملي دي.

کله چې بدهـمت د هندوستان نه کډه وکړه نو خلګو ته ثرګنده شوه چې په دې مذهب کې ډېري خامیاني وې. یعنې د خدای تصور، الهام و وحي بالکل نهٔ وو. او په خاصه توګه د تخلیق کائنات په هکله د بدهـمت مذهب خاموشي یو ډېر لوی سوال ؤ. برهمنو د دې مذهب د ختمولو د پاره هره جائزه او ناجائزه لاره خپله کړه، لاکن بدهیانو د دوی مخ نیوی او مخالفت ونهٔ کړ. هغه په دې چې د بدهـ مذهب بنسټ پر عدم تشدد ولاړ ؤ.

د عدم تشدد پېرو کارګوتم بدهـ د اتیا کالو په عمر کې غالباً ۴۸۰ق،م یا ۴۸۸ق،م د پیردا په سیمه کې مړ شو. د دهٔ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجـود سـکاره (ایـرې) یـې په بېلا بېلـو هېوادونـو کـې پـه بـېلا بېلـو ستهوپو (د منارو په شان لویو ګنبدو) کې پټې کړل شوې.

یـوه مهمـه خبـره دلتـه پـه دې ضـروري ګڼم چې د ګـوتم بدهـا او د بدهـ مـذهب بنیـادي مقصد عـدم تشـدد او د انسـانیت سـره مینـه وه خـو پـه اوسـنې وختونـو کـې د ګـوتم او د بدهـ مـذهب د عـدم تشـدد فلسفه پر تشدد بدلـه شوې ده. تاسو وینئ چې لـه څو کلونـو راهیسـې پـه روهنګیـا (برمـا) کـې د تشـدد یـوه خـونړې څهـره د بدهـ مـذهب منونکـو خـوره کـړې ده. د مـذهب پـه نامـه انسـان وژنـه یـې د سوشـل میډیا، پرنټ میډیا او لـه مستندو رسنیو لـه لارې پـه ټولـه نـړۍ کـې خـوره ده او د نـړۍ هغـو بشردوسـتو هېوادونـو چـې د انسـانیت او بشـر دوستۍ دعوېدار دي پر دا ظلم او بربریـت سـترګې پټـې کـړې دي. نـهٔ پـوهېږم چـې هغـهٔ کـوم مقاصـد دي چـې د انسـانیت نـه بـالاتر دي، او دغه حال له تېرو څو لسیزو راهیسې د پښتون افغان اولس هم دی.

مـا چـې کلـه دا کتـاب (*گوتم بدھ، زندگی اور افکار*) ولیـدو او بیـا مـې ولوسـتونـو مـې و یـوه، دوو مشـرانو لیکوالانـو تـه دا کتـاب ښـکاره کـړو، هغـو زهٔ دې تـه وهڅـولم چې دا کتـاب و پښـتو تـه وژبـاړم. ولـې چـې تـر اوسـه زمـا پـه فکـر پـه پښـتو کـې ماسـوا ی د پروفېسـر محمـد پروېش شـاهین صـاحب، پـر ګـوتم بدهـ بانـدې کـار د نیسـت پـه معنـا دی. او ورسـره ورسـره د مـذاهبو پـه حوالـه زمـا د قـام د تـاریخ طالـب علمـان بـه د یـوه لرغـوني غیرسـامي نړیـوال مـذهب د عقیـدې او افکارو څخه خبر شي.

د هغـو ملګـرو پښـتنو نومونـه دلتـه پـه دې ضـروري ګڼم چـې د دوی پـه ډاډ او مرسـته دا کتـاب تـر چـاپ ورسـېدی. لکـه د نومـوړي څېړونکـي شـوکت تـرین صـاحب، رئـیس ریحـان منګـل صـاحب. مشـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکـــوال او څېړونکــي اروابنـــاد عبــد العلي غورغشـــتي صـــاحب،(دا وخـت لا ژونـدی ؤ، پـر ګـوریـې نُـور شـه) د کـالم نګـار محتـرم عمرګـل عســکر صــاحب، د مشــر لیکــوال سـلیم بــنګش صــاحب، د محتــرم لیکـــوال فدا محمـــد لېـــوال نـــورزي صاحب،پروفېســـر مولانـــا عبــد الخالق منــدوخېل صــاحب، د همځــولي لیکــوال ښــاغلي حبیــب الله کاکړ صــاحب، مولانا محمـد فریـد صـاحب او میـر حسـن خـان اتـل صــاحب ډېــره زیاتــه مننــه کــوم. د خلیــل الله تصــمیم او د محمــود رشــي صـاحب هـم کـورودانـی کـوم چـي د دې کتـاب پـه ترتیـب او ښائسـت کـي ډېر ستړي شو.

ژبــاړه یــو ګــران هنــر او ســتړی کــار دی ځکــه کــه لــه مــا لــږ و ډېــري تېروتنــي شـــوي وي او شـــوي بـــه هـــم وي، ولـــي چـــي پـــه دې تــاریخي اثــر کــي ډېــر داســي د هنــدي او پــالي ژبــو لغتونــه وو چــي مــایې لغـوي معنـې پـه یـوه قـاموس کـي هـم نـهٔ وموندل، هیلـه لـرم چـي تاسـو بـه زما دا نیمګړتیاوي په زړهٔ درنې نهٔ اخلئ.

ستاسو د روښانه او سوکاله سباوون په هیله، په درنښت

زرګی علیخېل
سهېلي پښتونخوا، کوټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخذ لیکونه

کتاب	مصنف	مخ
بدھ مت، تاریخ عقائد و فلسفہ	رابرٹ وین ڈی ویئر، اردو ترجمہ، ملک اشفاق	9،10،11
تاریخ مذاہب	رشید احمد، ۱۹۶۸ چاپ	154،155
ایضاً	ایضاً	332،330،331
ایضاً	ایضاً	334،335
ایضاً	ایضاً	342،343
ایضاً	ایضاً	،348 345،346،347
زموږ لرغونپوهنه	پوهنوال محمد رسول باوري	152،156،157 158،
تاریخ عالم پر ایک نظر	پنڈت جواہر لال نہرو	105،106،107
د نور مظهرونه	عبدالرحیم مجزوب	184
ہندوستان سے اپجے دیگر دہرم، بدھ، جین۔	محمد اسماعیل ہاتف بھوپالی، دسمبر ۱۹۲۳	1,2
بدھ مت اور اسلام	الیگزنڈر برزن، ترجمہ، ڈاکٹر امجد علی بھٹی	112
تفسیر ابن کثیر، سورۃ انبیاء آیت ، ۸۵،۸۶، جلد ، جلد سوئم	حافظ عمادالدین ابوالفدا ابن کثیر، ترجمہ، خطیب الھند مولانا محمد جوناگڑھی،	420,421,422
تفسیر ابن کثیر، سورۃ، ص آیت، ۴۸ جلد چہارم	ایضاً	407,408
تفسیر ابن کثیر، سورۃ توبہ، آیت ۱۲۸ جلد دوئم	ایضاً	416
قصص النبیاء۔	حافظ عمادالدین ابوالفدا ابن کثیر	
د وېب له لاري د بدھ ایزم په هکله بېلي بېلي ویډیوګاني، ډاکومنټریاني او قاموسونه		
آج ورځپاڼه، شاه جي ډهیري سندي میګزین، ۵فروري ۲۰۱۷	همایو خان اخوند	21
زاهد پښتو، پښتو سیند	عبدالقیوم زاهد مشوانی	
ظفراللغات	بهادر شاه ظفر کاکاخېل	
تذکرہ، جلد اول	علامہ محمد عنایت اللہ المشرقی	61
سو عظیم انسان	مائیکل هارټ،ژباړه: عاصم بټ	41
دینیات	سید ابوالاعلی مودودیؒ	9,46

(c) ketabton.com: The Digital Library

عکسونه

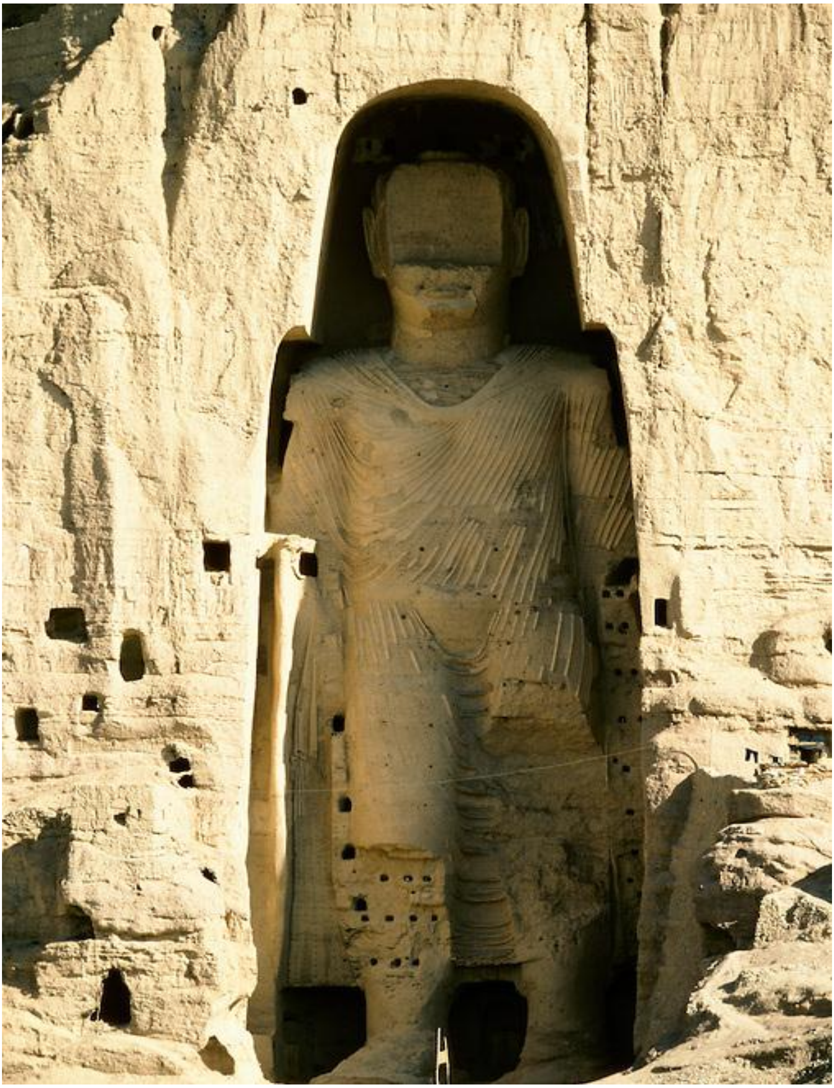

د افغانستان په باميان ولايت کي د بدها تر ټولو لويه مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټېکسلا کي تر لاسه شوي بودهي دورۀ بريني مجسمې

په کابل میوزیم کي پروت په لوګر کښي موندل شوې بودهي مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې موندل شوی یو رنګین بودهي عکس

په میوزیم کې پرته د ګوتم بدھ لرغوني مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

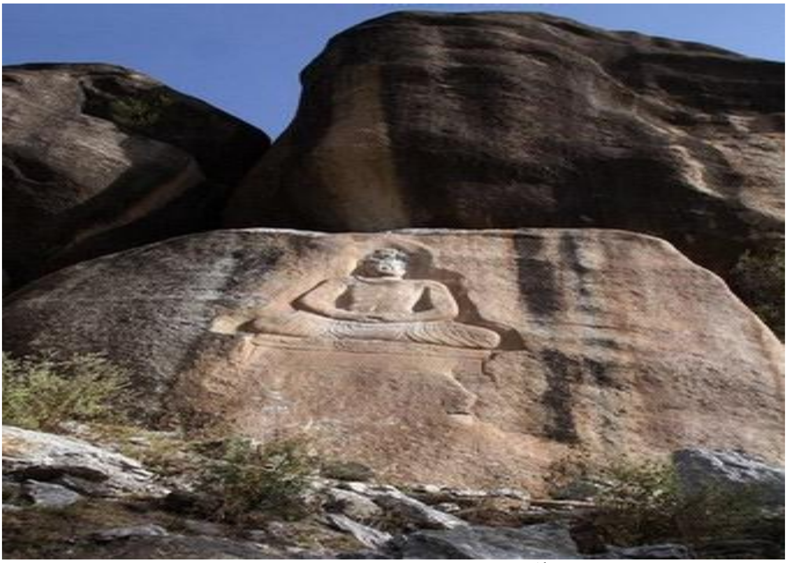

د سوات په جان آباد کي پر یوه پرشه د بدها لرغوني مجسمه

په کابل میوزیم کي پروت په لوګر کي موندل شوی رنګین بودهي عکس

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان په لوګر ولايت کي د مس عينک په کيندني کي موندل شوې د بدها لرغونې خاورينه مجسمه

د افغانستان په لوګر ولايت کي د مس عينک په کيندني کي موندل شوي د بدها لرغوني خاوريني مجسمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم، نوټ

د سراوستي[7] د اوبو شور د اوربدلو او پرشګه باندي د باد څخه ورک شوو نخښو (پلو) لوستولو والا په دې خبر دي چي هند او سندهـ د خپل زراؤ کلونو په ارتقائي سفر کي رشي (هندي عالمان) ستګرو (ويدي عالمان) او ولیان زيږولي دي. د کوم چا چي د علم او عرفان او د پوهني څخه د دې سيمي خاوره دومره سېرابه شوې ده چي د تېرو سلګونو کلونو څخه روانه نظرياتي او غير نظرياتي يرغلګري او فرقه پرستي باوجود د ميني او عدم تشدد څخه د معطري خاوري ډېره پُر لذته خوشبو د دې په ذره ذره کي اوس هم جذب ده.

دا هغهٔ خوږبوی دی چي د ورېځو سره يې خپل سفر جاري ساتلی او په ځمکه کي خوارهٔ غرونه، ځنګلونه، صحراوي او د دريابونو برخه جوړ شوی دی. له هم دې خوږبوی څخه مهرګړهـ، ګجرات او د کاتهيا وار غونډي ښاري رياستونه جوړېدل پېل شول، کوم چي زموږ د عهد قديم افتخار ګڼل کېږي او د قبل از آريه سماج ورثه هم ده. نن هم هغه څېړونکي چي د دې ښارونو نهٔ ورکېدونکي د خاورو په رنګو کي د دې سماج د معلومولو په هڅه دي، پوهېږي چي سياسي، معاشي او د روحاني اقدارو په اړه دا خطه پر ځان د عهد قديم ناز کوي. لاکن دا ښاري رياستونه د آرياؤ د راتګ سره سره لړ. د خپلو کمزوريانو او تر ډېره حده د بهرني حمله آورو د يرغلګرۍ په وجه خپل دا سفر جاري نهٔ وساتلو. د منځنۍ آسيا د لاري، د لوېديځي او سهېلي

---

[7] په هندوستان کي يوه لرغونې سيمه چي اوس د يو سيند په نامه موجوديت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسيا پـر دې ښـاري رياسـتونو بانـدې د آريـاؤ حملـې، د طوفـان نـوح نـه هـم زيـات وېرونكـي اثـرات واچـول. پـه سـمندري طوفـان كـې د هرڅـه بـايللو والا خـو صـرف د اوبـو د شـوه كېـدو پـه انتظـار وي، او څنګـه چـې اوبـه د خپلـو پخوانيـو لارو و خـوا تـه برابـري شـي نـو دوی د ژونـد د تېرولـو هڅـې بېرتـه د پخـوا پـه شـان پيـل كـړي، لاكـن د آريـاؤ دې خطـې تـه راتـګ يـو داسـې نـۀ ختمېـدونكې طوفـانؤ چـې د دې ځـای پـه تهـذيب كـې داسـې ونښـت چـې د مينـې او عـدم تشـدد بـرخلاف، خـوف او تشـدد تـه يـې وده وركـړه. انتقـام او د جنګـې جنـون پـه هكلـه د شـاعرۍ څخـه راواخلـه د انسـان او ځنـاورو مـذهبي او قـانوني قتـل، كلتوريـې د دې سـيمې نـۀ بېلېـدونكې برخـه وګرځولـه. لكـه څرنګـه چـې د سېلاب نـه ځمكـه سېرابه شـي، هـم دغـه شـان د آريـاؤ راتـګ او د يلغـار مثبـت اړخونـه نـۀ شـي نظـر انـدازه كېـدلای. لاكـن دا يـو ويـرجن حقيقـت دی چـې د نفسـا نفسـۍ او د مهـاجرت كـوم كلتـور چـې د آريـاؤ د راتـګ نـه پـه دې سيمه كـې وده وكـړه، دغـه د نفـرت او انتقـام رويـې تـر ډېـره حـده د مضـبوط نـه هـم مظبـوط كولـو پـه اړه د يـو معـاون كـردار ادا كـړی. سـپين، تـور، اوږد ،ګـردی، ځـايي، غيـر ځـايي او مارشـل ريـس (جګـړن قـام يـا نسـل) غوندي فاشستي نظريات يې زموږ په وينو كې شامل كړو.

زمـوږ پـر سـيمه هنـدي ديومالا (هنـدي خيـالي كيسـې) هـم د دې نظريـاتو پـه وجـه وده وكـړه. يعنـې پـه ويـدونو او ويـدك كلتـور كـې جګـړن آريـائي قبيلـو ماسـوا ځـايي قبيلـې يـې د هنـدي ديومـالا برخـه وګرځـولې. لاكـن هنـدي ديومـالا پـه يـو ځـای كـې هـم د آريـاؤ د برتـرۍ اصـول نـۀ كـړو هېـر. هـم دا وجـه ده چـې هنـدومت او د هغـه څخـه متـاثر ټولـو مـذاهبو كـې آريـائي برتـري پـه څـه نـا څـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکل کې موجوده ده. باوجود د دې چې مسلمانان په هند او سندهـ کې د هندوانو سره براه راست د تصادم په شکل کې داخل شول. په هندوستاني مسلمانانو کې آریائي برتري تر ډېره حده موجوده ده. ګوا د هړپه، موهنجو داړو او نور قبل از هړپه ښاري ریاستونو د سیاسي و معاشي نظام په هکله موږ ته تر ډېره حده معلومات نشته. لاکن د دې ځای په کنډوالو کې تر لاسه شوې علمي رڼا څخه دا خو په اسانۍ ویلای شو د دې ځای په تهذیبو کې اعلی شکلونه لیدل کېدل. د دې باوجود موږ ته په دې خپله سیمه کې د دې قدیم ښاري ریاستو او په دوی کې خور تهذیب و تمدن تسلسل په نظر نهٔ راځي. په سپت سندهو کې یې د فتح نغارې د ویلو وروسته آریاؤ د مذهب د کرهني د پاره په شمالي هندوستان کې د ګنګا او جمنا غاړې خوښې کړې او هلته یې د خور ځنګله د ختمولو وروسته د ویدک ادب د بنسټ سره یې اړیکي جوړول لګیا کړل.

یو دلچسپه امر دا دی چې دوی په دې کې ځای پر ځای دیسي (کورني) رنګونه هم خور کړو. دا دیسي رنګونه که چرته د قبل از آریا نمائندګي یې هم کوله نو د مسلسل مزاحمت امین هم وو، د کوم مخ نیوی چې د آریاؤ د ګنګا و جمنا تر ناوې پورې د را رسېدو پر وخت وشو. د کوم په وجه چې د نوي مکتبه فکر بنیاد اېښوونکو او د هغو خپل مت (مذهب) د مقبولیت او د خپل هم پلویانو په تعداد کې د اضافې د پاره د تورو خدایانو او قبل از آریائي بهجن (منتر) یې د ویدک ادب مستقل برخه وګرځول. لهذا د نوي مذهب پیروکارانو له دوی څخه مخ کې خور شوي علم و فکر سره یې مخامخ د جنګ څخه پرته دا د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مذهب د وجود یوه ماته برخه وګرځوله. لاکن په حقیقت کې دا داسې برخه وه د کوم مقام چې د جاهله، بې علمه او شودر څخه عبارت ؤ . دې نوي مذهب چې و براهمن ته کومه بزرګي او مقام ورکړو، هغه بالاخر د دۀ د غاړې توک جوړ شو. دا صحیح وه چې په فکري اعتبار برهمن د کوم مقام او مرتبې مستحق ؤ چې دۀ ترلاسه کړو، لاکن په عملي ژوند کې براهمن یو داسې بلا جوړ شو کوم یوې چې ټول هندومت په کراره کراره تر حلقه تېر کړی. اوس تر پربهو (لوی براهمني عالم) ته د رسېدلو د پاره لاره براهمن وګرځېدی. ویدونه یې په داسې ژبه ولیکل چې د دې سیمې د خلکو د پاره نا پېژندونکې وه.

مورنۍ ژبې یې د ځناورو ژبې او سنسکرت یې د علم او عرفان ژبه وګرځوله. دا هغۀ لساني روایت دی د کوم تسلسل چې بیا وروسته هندي مسلمانانو، عربي او فارسي د علم او قانون ژبه وګرځوله، او مورنۍ ژبې یې تر ټولو کم تره او نا مکمله وګرځولې. دا د برهمن مت ابتداء وه کوم چا چې په دې مور ځمکې باندې د خوف او جانبدارۍ بنسټونه کېښېښول، لامحاله د دې طوفانونو ردعمل فطري ؤ. د زرنه بیا تر پنځه سوه کاله قبل از مسیح زمانه د داسې بې شمېره هنګامو څخه عبارت ده. دا خبره د خوشحالۍ ده چې د دې ځمکې زامنو د ازادۍ د پاره د هیڅ یو مقدس یا غیر مقدس فکر، پلویان نۀ شول جوړ او د دوی خلاف یې مسلسل د ازادۍ بیرغ جګ وساتلو. په دې عمل کې داسې هم ؤ چې په دویمه لاره یې د برهمن مت مقابله وکړه، دا هم یو منطقي ردعمل ؤ چې داسې صورتحال هیڅ کله هم د یو ازیت ناکه حقیقت نه کم نۀ وي. لاکن په داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال کي هغهٔ کوم چي د منځ لاره باسي، هغهٔ دي کوم چي د حالاتو خبر مسلسل پخلپه موجودګی کي داسي ثابتوي لکه د شپې په خاموشی کي د مسو د پاولیو شرنګار. د منځنی لاري بې شمېره پلټونکي د دې ګونجلي معمې د حل کولو په هڅه کي کلي په کلي د کوڅو خاوري يې په سر بادولې او د دا معلومولو په کرب کي مسلسل د يوې انتها څخه تر بلي انتها پوري روان وو.

بیا په دې بهېدونکو خلګو کي د مایا بناغلی ګوتم هم شامل شو او د دې نا لیدلو او لا متناعي لارو د سلسلو برخه جوړ شو. د فکر په خولو لوند کله به د سمندر په غاړه د شګو سره شو او کله به د سمندر څپو دی د سمندر په تل کي تر تله ورسوو. او بیا چي کله دهٔ د مراقبې (تیاګ) په وسعت کي لیدل وغوښتل نو هغه د ګیان (فکر) و هغه منازلو ته ورسېدو د کوم د خواهش په لاره کي چي بې شمېره مسافران کچکول په لاس کي په تیارو لارو کي روان د مرګ سره ملهٔ شو. هم دغه هغه لمحه وه چي ګوتم د بدهـ پوري سفر مکمل کړو.

د بدهـ مذهب په دومره تېزی د خورېدو وجه نهٔ خو فتوحات دي او نهٔ قبضې. بلکې د دې حقیقي وجه دا ده چي بدهـ مت په کوم هېواد کي خور مذهب د علم تردید کولو پرته د هغهٔ څخه مدد اخستو. او د هغوی هم خیال او روحاني و فکري عظمت غندني څخه پرته يې خپل سفر پیل کړ. په دې هکله دهٔ له مخه خور شوي فکر تذلیل نهٔ وکړو نو د دهٔ هم تذلیل نهٔ شو وه. د مناظرو په مقابله کي يې مزاکرې، د ټکراؤ په مقابله کي يې جوړښت، د مسکا په مقابله کي يې خندا، فتح او شکست په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقابله کي یې د میني او امن فضا جوړه کړه. په دې وجه د بدھـ مذهب (علم پوهنه) خور شو. د بدھـ د نظریاتو مقبولیت د دهٔ د پیروکارانو (پلویانو، امت) وو. خو د نورو مذاهبو په پیروکارانو کي دا افکار په ډېر عزت او احترام لیدل کېږي.

د هغهٔ حقیقت ژوندی اظهار موږ دلته نهٔ لیدلای شو. د دې باوجود چي د بدھـ د پیروکارانو شمېر په وړو کي د مالګي په شان کم دی، او بدھـ د خپل ټاټوبي څخه شړنه په برخه شوې وه. لاکن دلته نن هم عیسائیان، هندوان، مسلمانان، سکهان او په نورو مذاهبو کي په ډېر مشکل سره داسي نومونه لیدل کېږي د کوم چا چي خلاف نهٔ به تعصب وي او نهٔ نفرت. هم په دې نومونو کي د ګوتم نوم یو ممتاز حېثیت لري. د ګوتم د یو ژوندي علامت په څیر نن هم زموږ په ټولنه کي موجود دی. د دې باوجود چي د بدھمت پیروکاران او مبلغین د نشته په معنا دي.

د ګوتم روحاني وجود و هر انسان ته په مني کي د بخملي کمبلي تودښ وربخښي او ورسره د دهٔ درس د نسلي برترۍ او مذهبي برترۍ برخلاف د ټولو انسانانو د پاره یو برابر دی. دهٔ برهمن، شودر، سید، غیر سید، ځایي، غیر ځایي څخه پرته و هر انسان ته د خپلي ازادۍ احساس او درس ورکړی. او دهٔ وویل چي نهٔ خو د چا، ګرو (استاد)، پیر یا مسیحا شته او نهٔ د چا مجاور، مرید یا امت. د دې برعکس کوم انسان چي د خپلو خواهشاتو پرګنجلي نفسیاتي جال باندي د کره کتني نظر وکړي او هغه رد کړي نو هغهٔ حقیقي ازادي تر لاسه کړي. او په دې توګه هر انسان ته یې دا زېری ورکړی چي هغه د خپل تقدیر خپله خالق دی، او د خپل ښهٔ او بد خپله ذمه واره دی. د ازادۍ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذمه واري پر بنا دا يوه داسي نقطه وه چي له دې سره د بني نوع انسان تړون لازمي ؤ.

نو د دې پرېکړه شوې ده چي د هند او سندهـ په تاريخ کي تر منو منو خاورو لاندي اوس هم يو ژوندی مثال دی. او دې ته منتظر دی چي د بحيره عرب په اوبو کي يوه غوټه ووهي او د دې تر تله پوري ځان ورسوي. بيا بېرته د راستنېدو په دې سفر کي په خپلو لاسو دا خاوره راواخلي او په دې ځمکي يې خوره کړي تا چي د دې خاوري په خوشبو سره زموږ نن ته د ميني او امن غسل په نصيب شي. په دې کي هيڅ شک نشته چي زموږ "نن "د درندګۍ، خوف، فرقه پرستۍ او د جهنم څخه عبارت دی او دا دردناکه روان وخت زموږ د تېري ورځي تسلسل دی. هغه تېره ورځ چي د پرديو د راتلو پر وخت زموږ تر منځه جګړې او زموږ د خپل تاريخ سره د غدارۍ سوب.

کله چي مېندي د خپلو زامنو او خاوره د خپلو ښاغلو د لاسه بې عزته شي نو بهرني خلګو ته زخم ورکول هيڅ معنا نهٔ لري. هم د غه هغه مقام دی چي انسان پخپله په خپل عدالت کي ودرېږي. خپله ملزم، خپله قاضي، د دهٔ خوښه ده چي عدالت له منځه يوسي يا ځان ازاد کړي. او نن موږ هم د دې حالاتو سره مخامخ يو.

موږ چي په تېر زراؤ کلونو کي و کومي بڅرکي ته پُوک ورکړی دی که هغه نن زموږ په مخ خپل تودش پرېښی دی نو پکار دی چي موږ خپل بانهٔ د سېځېدلو سره ځان ستي (ژوندی په اور ورګډېدل) کولو ته تيار کړو. د بدلون او ترقۍ ټولي لوړي استعارې کومي چي موږ د خپلو حکمرانانو نه مستعار

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخستي دي، يو يو د دې اور نه سکاره ترې جوړېږي او موږ يو چي دې ته د بل لګولی اور وايو. هو، که موږ خپله ګناه قبوله کړو او دې زندان ته ځان وسپارو نو کېدای شي چي زموږ راتلونکي نسل ته يوه ښه لاره پرېږدو. هغۀ لومړی ګام چي په اخستلو يې د فرش نه تر عرشه پوري ټول قلفونه خلاصېږي، او تياري ختمېږي. دا هغۀ لومړی ګام دی چي د دې په اخستلو کله نا کله پر موږ ډېر زيات کلونه بې نخلستانه په يوه ناتمامه صحرا کي تېر شي او کله موږ د هغه او بو په څېر شو چي د هغې پر سر ولاړه زومی (لوخه، د ګند يو پوستکی) ورځ په ورځ توربخونې اوړي. په پيل کي چي دا کتاب تر ما را ورسېدی نو ما فکر وکړی چي پر ګوتم باندي زموږ سره هيڅ داسي مواد نشته، نو مي د خورولو نيت وکړی او د ځان سره مي دا عهد وکړی چي زۀ به دا ضرور خوروم.

دا کتاب موږ ته د طاهر اصغر د کتابتون نه د زاړۀ کتابونو څخه تر لاسه شو. کله چي موږ دا کتاب وليدو نو د پوښتي (ټائټل) پر ځای يو سپين کاغذ پر لګېدلی ؤ. د کتاب دننه د سرليک مضامينو پورته چا ليکلي وو (ګوتم بدهـ) ډاکټر محمد حفيظ سيد، ايم،اې – پي، ايچ، ډي.ډي لټ.

طاهر اصغر نه پوښتنه وکړه نو د محمد حفيظ سيد په هکله دۀ ته هيڅ معلومات نۀ ؤ. موږ د ډېرو خلګو نه پوښتنه وکړه، يو بنګالي ملګري نه دا معلومه شوه چي ډاکټر صاحب پر هندوستاني فلسفه باندي يو کتاب ليکلی ؤ، لاکن هغۀ ملګري ته هغه کتاب نۀ شو تر لاسه. خدای بخښلي صفدر مير هم د لاعلمۍ اظهار وکړو. هم په دې وجه موږ دا کتاب بغير د مصنف

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تعــرف خپــوروو. کــه پــه تاســو کــي ځــوک زمــوږ پــه دې هکلــه کومــک کــولای شــي نــو مــوږ بــه پــه را روان ایډیشــن کــي دا کمــي پوره کړو.

دا نــوټ پــه جــون ۱۹۹۶ کــي لیکــل شــوی ؤ، لاکــن د کتــاب پــه مکملیــدو او خوریــدو کــي دوه کالــه نــور ولګیــدو، دې نــه مــخ کــي یــو ملګري دا نــوټ ولیــدو او د هغــه پــه مشــوره پــه دې نــوټ کــي نــور کــار هــم وشــو او د هغــې پــه رڼــا کــي دا تــر خوریــدو ورســیدو. زهٔ د هغــه ملګــري ډیره مننه کوم چي پر وخت یې کومک را کړو.

مننه

عامر ریاض ستمبر ۱۹۹۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقدمه

د قبـل مسـيح پنځمـه او شـپږمه صـدی د نـړی د پـاره يادګـاري دي. پـه دې کـي هـيڅ طوفـان نـوحؑ نـهٔ وُ راغلـی، او نـهٔ کـوم قيصـر ټولـه نـړی فتح کـړې وه. لاکـن پـه انسـاني ذهـن، اخـلاق او پـه ټـولنيز ژونـد کـي داسـي انقلابونـه رابنـکاره شـول چـي تـر قيامتـه بـه يـې اثـرات وي. پـه يونـان کـي فيشـاغورث، پـه ايـران کـي زرتښـت، چـين کـي کنفوشـس او پـه هندوسـتان کـي ګـوتم او مهـاوير غونـدي د مـذاهبو بنسـټ ايښـوونکو د زوکـړي تـاج هـم د دې صـديانو پـر سـر دی. پـه دوی کـي دهـريـوه اثـرات د دوی تـر هېـوادو پـوري محـدوده نـهٔ وو، بلکـې پـه نـړی کـي پـه بېـل بېـل نومونـو او څهـرو ورسـېدل. لاکـن پـه دې لـوړه مرتبـه لرونکـو شخصـيتونو کـي ګـوتم يـوازنی حېثيـت درلـود. د دهٔ مـذهب چـي کـوم عـالمګير حېثيـت وموند هغـه د هيڅ يـو مـذهب پـه هغـهٔ وخت کـي پـه نصيب نـهٔ شـو. تـر دې انـده چـي نـن هـم پـه دا بحـث کېـږي چـي پـه نـړی کـي د بودهيـانو تعداد زيات دی که د عيسائيانو.

مـوږ پـه دې ورکـوټي کتـاب کـي د دې جليـل القـدر بـزرګ ژونـد، د دهٔ تعليمـات، پـه هغـه کـي ردوبـدل او پـه مختلفـو هېـوادو کـي د هغـه د اشـاعت پـه هکلـه خبـره څېړلـې ده. لاکـن سـتونزه دا ده چـي د هماليـه غونـدي لـوړ شخصـيت د عقيـدت او مبلاغـې پـه داسـي ګـرد کـي پـټ دی د کـوم چـي هـيڅ صـحيح خدوخال پـه نظـر نـهٔ راځـي. بيـا چـي پـر کومـو وسـائلو زمـوږ تکيـه ده هغـه لـه سـره غـائب دي. د ګـوتم بدهـ خپـل هـم عصـر يـا د هغـه خپـل ليکلـي کتابونـه موجـود نشـته، کـوم معلومـات چـي دا وخـت لـه مـوږ سـره شـته هغـه قريبـاً د دروسـوو کلونـو نـه وروسـته دي. کـوم چـي پـه ضـبط تحريـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کــي تــر رارسـېدو پــوري د دهٔ د عقيــدت منــدانو پــه حــافظو کــي محفــوظ وو. هــم پــه دې ســوب د تــري پټــک د دې عقيــدې بــا وجود چي ګـوتم بدهـ د خـدای پـه هکلـه بحث کـول بې سـود ګڼلـی دی، او د روح نـه يـې انکـار کـړی دی. مـوږ د ماهيـان فرقـې د دې بيـان سـره اتفـاق کـوو چي ګـوتم د خـدای پـه هکلـه اقـرار کـړی او هغـهٔ يـې واجـب الوجـود او مختار ګـل ګرځـولی دی، او د روح پـه وجـود يـې هم يقين درلود.

د دې تفصـيلات بـه پـه کتـاب کـي مخـي تـه راځـي، البتـه لوسـتونکو تـه دا يـاد سـاتل پکـار دي چـي د ګـوتم بدهـ د مـرګ نـه وروسـته قريبـاً درې سـوه کالـه وروسـته لـه مـوږ سـره د دهٔ د ژونـد حـالات ، تعليمـات او د پېژنـد ګلو پـه هکلـه مـواد تـر لاسـه شـوی دی، ګوا د دې مـواد پـه هکلـه يـوه برخـه پـه تـاريخي اعتبـار مـوزو نـهٔ شـو ګڼلای. بيا هـم د محقق د پـاره پـه دې انبـار کـي تـر ډېـره حده لعل و جـواهر تـر لاسـه کېـدای شـي او د سـالک د پـاره دا لازمـه ده چـي د حـق پـه لټـون کـي او د صـداقت پـه هڅـه کـي د هـر قسـم مـواد پـوري ځـان ورسـوي. هغـه کتابونـه چـي د بدهـ مـت او د هغـه د بـاني پـه هکله څه مواد تر لاسه کېدای شي ،په دا ډول دي.

1 . **تري پټک**[8]**: يعني درې ټوکرياني**

۱: پـه ويلـو کـي خـو دا درې دي لاکـن پـه هـري ټـوکرۍ کـي ځـان ځان ته کتابونه دي. په دې د دوی تفصيل وړاندي کول ضروري ګڼم.

لــومړی پټــک (ټــوکرۍ): د دې نــوم ونيــا پټــک[9] دی، يعنــي د سنګهــد پــاره احکامــات. پــه دې کــي درې کتابونــه شــامل

[8] Tripatika 1,11,111

[9] Vinaya pitaka

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي (ا) د مرګ بهنګ[10] یعني پتي موکهـ (خاوند) بمع شرح او حواشي (ب) کهنډک[11] (ج) پریوار (کهول)[12] پاټهـ. په دې کتابونو کي د پتي موکها او د ګنډهک په انګرېزی کي رائس ډیوډس venaya terts په نامه ژباړه کړې ده.

سوت[13] پټهک (ټوکری): یعني د بدهـ مذهب عام منونکو خلګو د پاره زرین اصول. په دې کي د ډېرو سرلیکونو سره ډېر کتابونه شامل دي. هغه سرلیکونه دا دي.

(۱) ډګهـ نکایه[14] : دا د څلور دېرش کتابونو مجموعه ده. په کوم کي چي مها پرني بهان[15] ډېر مشهور دی. په دې کي د ، او و ژباړه برنوف او ګوګرلي کړې ده.

(۲) مجهم نکایه[16]: په دې کي یوسلو دو پنځوس ۱۵۲ کتابونه دي او دا ډاکټر ټرمکز ترتیب کړي دي.

(۳) سموت نکایه[17] : دا مسلسل نظمونه دي.

(۴) آم ګتر نکایه[18]: په پټکو کي لویه مجموعه ده، په دې کي کهډک نکایه[19] هم شته، په کوم کي چي (الف) کهډک پاټهـ[20] دی، د کوم چي چلډرس ژباړه کړې ده. (ب) دهم پد[21] دی، د

[10] Sutta Vibanga
[11] Khandaka
[12] Privara path
[13] Sutta Pitaka
[14] Digha Nikaya
[15] Maha Parini Bhana
[16] Majjhima Nikaya
[17] Sumyitta Nikaya
[18] Amguttara Nikaya
[19] Khuddaka Nikaya
[20] Khuddak Patha

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـوم چـي مـیکس مـولر ژبـاړه کـړې ده.(ج) ادان[22] یـا هغـهٔ غزلـي دي چـي ګـوتم ډیـر پـه شـوق سـره ویلـي دي. د هـري غزلـي سـره د نـزول د موقـع وخـت هـم درج دی.(د) اتـي وتـک[23]: یوسـلو لـس ۱۱۰ اقتباسـات دي کوم چي د ګوتم د بېلا بېلو خطبو نه اخذ شوي دي.

(ر) سـوت نپـټ[24]: دا نظمونـه دي، د دې ژبـاړه پروفېسـر قوسیولي کړې ده.

(س) ویمان وتهو[25]: د جنت د محلونو په هکله.

(ش) پتوتهو[26]: د ارواح غیر مجسم په هکله.

(ص) تهرا ګاتا[27]: د راهبانو (عابدانو) د پاره نظمونه.

(ض) تهري ګاتا[28]: د راهبي (عابدي ښځي) د پاره نظمونه.

(ط) جتـک[29]: کیسـې دي، د کومـو ژبـاړه چـي رائـس ډیوډس د buddish birth stories په نامه کړې ده.

(ظ) ندیس[30]: د سوت نپټ د پای شرح.

(ع) پتي سمدها[31]: د ارهت د باطني قوت په هکله بیان.

(غ) اپدان[32]: د بدهـ ارهتو کیسه.

---

[21] Dhmma- Pada
[22] Udana
[23] Ltti Vuthaka
[24] Sutta-Nipata
[25] Vimana Vatthu
[26] Petavatthu
[27] Thera-gatha
[28] Their-gatha
[29] Jataka
[30] Niddesa
[31] Pati sambhida
[32] Apadana

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ف) بدهـ بنش[33]: د بدهیانو حالات.

(ق) کاریـه پټـک[34]: هغـه نظمونـه دي پـه کـوم کـي چـي د ګـوتم د تیـر ژونـد یعنـي د زوکـړي د مخـه د ژونـد (لومړي جـنم) کرامتونه بیان شوي دي.

(۳) ابهـي دهـم: پـه دې درېيم پټـک کـي ډېـر کتابونـه دي، د هغو تفصیل داسي دی.

(الـف) دهـم سـنګني[35]: پـه بـېلا بېلـو نړیـو کـي د ژونـد کیسې.

(ب) وي بهنګ[36]:د اتلسو ۱۸ کتابونو مجموعه.

(ج)کتها وتهو[37]: یو زر بحث طلب ستونزي .

(د) پګل پناتي[38]: د ځانګړي خصوصیاتو تشریح.

(ر) دهاتو کتها[39]: د عناصرو په هکله.

(س) ایمک[40]: د ظاهري څیزونو په هکله.

(ش) پتهن:[41]د حیات (ژوند) اسباب.

دې ټولـو کتـابي مجموعـو تـه تـري پټـک، (وینـا پټـک، سـوت پټـک او ابـي دهـم) درې ټوکریـاني ویـل کېـږي، او د

[33] Buddha Vansa
[34] Cariya Pitaka
[35] Dhamma Sangani
[36] Vibhanga
[37] Katha Vatthu
[38] Puggala-Paunati
[39] Dhatu Katha
[40] Yamaka
[41] Patthan

(c) ketabton.com: The Digital Library

بودهیانو تر ټولو مقدس او قدیم کتابونه بلل کېږي، دا ټول په پالي ژبه کي دي.

(۲) د پټک شرحي

دا بودهیانو په پنځمه صدی عیسوي کي هغه وخت ولیکل کله چي دوی تري پټک د سنګهالي ژبي نه پالي ژبي ته وژباړلو. په دې کي چي کوم دا وخت موجود دي هغه په دا شان دي.

۱، سماند پاسدکا: د نړۍ شرح.

sammanata, pasadika

۲، کنکهـ وتراني: د پتي موکهـ شرح.

Kankha vitarani

۳، سمنګل ویلاسني: د دګهـ نکایه شرح.

summangala vilasini

۴،پکپکا سدني: د مجهم نکایه شرح.

papancha sudani

۵، سرتهـ پرکاشني: د سمت نکایه شرح.

sarattha ppakasini

۶، منورتهـ پورني: د انګوت نکایه شرح.

monoratha purani

۷، پرمتهـ جونکا: د کدک پاټ او د سوت نپټ شرح.

Paramatha katha

۸، دهم پراتهـ کتها: د دهم پت شرح.

dhammapada atthakatha

۹، پرمت دیپني: د ادان، دمان واتهو، پتاوت تهراګاتها او تهري ګاتها شرح.

paramatha dipam

۱۰، ابهي دهمت دپني: د اتي وتک شرح.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Abhidhamimatha dipani

۱۱،جاتک اتهاکتها : د جاتک شرح.

jataka attha katha

۱۲،سدهم پجوتکا : د ندیس شرح.

saddhamma Ppajjotika

۱۳، سدهم پکاسني : د پتم بدهـ شرح.

Saddhamma Ppakssani

۱۴، ویسدهـ جن ویلاسني : د اپدان شرح.

Visudhajana vidusin

۱۵، مدهورتهـ ویلاسني : د بدهـ ونس شرح.

Maddhurattha vilasini

۱۶، کاریه پټهک اتها کتها : د کاریه پټهک شرح.

Cariya pitaka attha katha

۱۷، اتها سالني : د دهم سنګتي شرح.

attha salini

۱۸، سموهـ دنودني : د وبهنګ شرح.

sammoha vinodani

۱۹، پنکتا پنکرن اتها کتها : د ابي دهم د پای د پنځو کتابو شرح.

Pamcappakarana attha katha

(۳) للت وستارا

دا په سنسکرت ژبه کې ؤ. د دې ژباړه په شپږمه صدی عیسوي کې په تبتي ژبه کې وشوه. د دې څه برخه په نثر کې ده، په سنسکرت ژبه کې لیکل شوي اصل کتاب هیڅ درک نشته چې کله لیکل شوی دی. په دې کې د ګوتم سوانح لیکل شوی دی او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېري مبالغې څخه کار اخستل شوی دی. د دې ژباړه په بېلا بېلو لوېديځو ژبو کي هم شوې ده.

(۴) تبتي بيانات

دا په زياته توګه پر للت وستارا ليکل شوی دی. دا کتاب سکندر کوسما و انګرېزي ته ژباړلی دی.

(۵) مهابهينشکررمن سوتر

دا هم په سنسکرت ژبه کي ليکل شوی ؤ. په دې کي د ګوتم د کور د پرېښولو حالات بيان شوي دي. دا په شپږمه صدۍ عيسوي کي چيني ژبې ته وژباړل شو، چي د هغې وروسته و انګرېزي ته يې ژباړه وشوه.

(۶) مالا لنکا راوتو

دا د پالي ژبې څخه په برمي ژبه کي په ۱۷۷۳ عيسوي کال کي وژباړل شو. بيا د هغې نه په انګرېزۍ کي وژباړل شو. دا د لنکا د مقدسو کتابونو په هکله دی.

(۷) دې نه علاوه مختلفي کيسې دي چي اسپنس هارډي د the manual of buddhism په نامه را غونډي کړي دي.

(۸) دهمپد

په سوتاپنت او تري ګاتها کي چي کومي غزلي دي هغه سونډرس د dampadah په نامه ژباړلي دي.

(۹) مجلې و کتب

مشهور کښت ګر راهنما لاهل ساکر تيا ين په ۱۹۳۲ کي يو کتاب "بدهـ چريه" وليکی، دا په هنيان نقطه نظر ليکل شوی دی. د مهايان په نقطه نظر يو کتاب "بهګوان ګوتم بدهـ" ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشهور دی کوم چې محترم بدهنت بودها نند جي مها استو او پنډت چندکا پرشاد جګیسو په هندي خپور کړی. دې نه علاوه مها بودهي سوسائټي کالج سکول کلکتې نه یوه میاشتنۍ مجله هم خپرېږي په کوم کي چې د دې مذهب په اړه نوي څېړني مخي ته راځي. په دا توګه د لنکا نه "بدهسټ کرانیکل، سیلون" په ذریعه د دې مذهب په هکله خلګو ته معلومات ورکول کېږي.

په سارناتهـ (بنارس) کي هم په دې هکله کار پیل شوی دی چي د هغې نه هم ډېر معلومات تر لاسه کېدلای شي.

(۱۰) په اردو کښې

تر دې وخته چي کوم کار پرې شوی دی هغه دا دی.

(الف) په ۱۹۹۰ کي شیونرائن شمیم د ګوتم بدهـ سوانح لیکلې وه، چي بیا دویم ځل هغه تر چاپه نهٔ ورسېده.

(ب) مولوي امیر احمد علوي صاحب بي، اې جج نیمچ د "ګوتم بدهـ" په نامه یوه مختصره کتابچه ولیکله چي بیا الناظر لکهنو هغه خپره کړه.

(ج) یو مسلمان ادیب " د بدهـ کیسه د ډېرو په خُله " ولیکله چي اوس نهٔ تر لاسه کېږي.

(د) یو برهمو سماج مشنري هم د ګوتم بدهـ مختصره سوانح عمري په اردو کي لیکلې وه چي د کوم ذکر شیو نرائن شمیم صاحب کړی ؤ، خو اوس یو ځای هم نهٔ تر لاسه کېږي.

(ر) شیو نرائن شمیم صاحب یو کتاب " بدهـ " په دوو ټوکه کي لیکلی ؤ، یوه برخه یې د مسټر استړاس د انګرېزي کتاب ژباړه وه او دویمه برخه یې خپله شیو نرائن شمیم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضميميه په توګه وړاندي کړې وه. په دې کتاب کي ډېر نوي معلومات دي چي په ويلو ارزي.

(۱۱) دریافتونه

استوپ، متهې، بتان،انځرونه، څرخ، ظروف او نور بېل بودهي يادګارونه ورځ په ورځ موندل کېږي او د دې نه ډېر معلومات تر لاسه کېږي.

(الف) په نزدې وختونو کي د جاوا عظيم الشان بودهي مندر په ځمکه کي دريافت شو، د کوم په وجه چي د دې مذهب د فروغ په هکله ډېر مفيد معلومات تر لاسه کېږي.

(ب) د بودهي دور فن مصوري او سنګ تراشي بې نظيره نموني په چين، جاپان، تبت او هندوستان کي موندل شوي دي.

(ج) د کپل وستو او لمبيني باغ درک ولګېدو، او د دې کنډوالونه ډېر ظروف (خاورين لوښي) او زېورات تر لاسه شوي دي.

(د) هغه ځای هم د ګيا سره نزدې درک ولګېد و چېري چي پر بودها د نوراني کېفيت انکشاف شوی ؤ. هلته مندر هم شته او هغه ونه هم.

(ر) په سارناتهـ کي هم کيندني شوي دي، هم دغه دشت غزالا ده، هم دلته تر ټولو لـه مخه بدهـ خپله مذهبي وېنا کړې ده. د کوسي نګر (کسيا) کمبهي او سراوستي هم درک ولګېدو. راج ګړهـ هم دريافت شو او هغه غار هم وموندلې شوه چېري چي بدها استوګنه کوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(س) د نالند پوهنتون محل وقوع هم معلومه شوه او کنډوالې هم.

(ش) په حیدراباد دکن کې د اشوک د دور کتبه هم وموندل شوه او د الورا اجنتا غارونه هم. علي الحضرت نظام دکن د دې د انتظام د پاره یوه محکمه اثار قدیمه هم قائمه کړه د کوم په راپورتاژ کې ډېر معلومات تر لاسه کېږي.

(ص) په بهوپال کې سانچي ټوپ هم وموندل شو او مرحومې هزهائینس بېګم صاحبې د دې مرمت ور وکړ او د دې په هکله یې اطلاعات هم خپاره کړل.

(ض) په کارلي، ناسک، کهنري او اورنګ اباد کې هم د بدهـ مذهب (سمڅي) غاري وموندل شوې. په کوم کې چې د بدهـ مجسمې تر لاسه شوي. د دې ټولو نه ډېر معلومات تر لاسه شول.

(ط) افغانستان، مصر، او امریکه کې هم د بدهـ کنډوالې موندل شوي دي او په ډېر تعداد بودهي خاوريني او ډبرني مجسمې او انځرونه ترلاسه شوي دي، د کوم په وجه چې د دې مذهب د عالمګیریت څهره را برسېره کېږي.

غرض د دې ټولو په ذریعه موږ د ګوتم بدهـ سوانح، د دهٔ تعلیمات او د هغه اشاعت او د بدلون په هکله معلومات تر لاسه کولای شو.

دې نه علاوه کوم کتابونه چې په بالاسطور کې ذکر شول یا هغه کتبو، پټکو، کنډوالو او بتانو نه چې کوم مواد تر لاسه کېږي که لوستونکي د دې په هکله معلومات تر لاسه کول غواړي نو د دوی د پاره ذیل کتابونه ډېر مفید دي، لاکن دا یاد ساتل پکار دی چې پر دې موضوع تر ۱۹۴۲ پوري په بېل بېل لوېدیځ هېوادونو کې تقریباً په بېلو بېلو ژبو پنځه زره کتابونه لیکل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

()Nallnakaha dutt Early History And Spread of Buddism
()E. Hopkins The Religions of India
()E.H Brew The life of buddha in the pali canon
()Geigeroli The mahavamsa
()E.B Cowell The jatak
()J.Barth History of religions in india
()C.Elliot hinduism and buddhism
()R.F.Johnstone Buddhist China
()J.Legge Travels of fahien
()S.Beal Buddhist Records of the western world
()T Wattera On Yuan Chwang
()I.T.sing A record of Buddhist religion as practsed in india and malaya Archipelago
()S.Beat Life of hiven Tsiang by Huin Li
()PN.Bose Indian teachers in china
()A.Cunningham Ancient Geography of india
()S.Beal Cataiogue of buddhist Tripitaka as known in china and japan
()Raiston Tibetan taies
()Hodgson Eeeays on the language, Literatuer and Religion of Nepal and Tibbet
()Edkins Religion in china
()R.C.Ddouglas Confucianism and taxism Literature in china and the far east
()P.K.Mooker jee India
()K.J.Saunders Heart of buddhism
()A.B.Kaith Karma Mimamasa
()K.J.Saunders Gautama Buddha
()K.J.Saunders Buddhist Ideals
()H.Olddenberg The Buddha
()T.W.Rhys Davids Early Buddhism
()Bishop Bigandet Gaudam the Burmesa Buddha
()H.Kren Manual of buddhism

(c) ketabton.com: The Digital Library

()Bishop Copleston Buddhism,Primitive and Present
()H.Hackmann Buddhism as a religion
()H.Werren Buddhism in Translation
()Bhikkhu N.Janatilaka Word of the Buddha
()Paul Dhalke Buddhist Eassays
()Lakehmi Narayan Essence of Buddhism
()A.Lioyd Creed of Half Japan
()T.Herada Faith of Japan
()Col.Waddell Lamaism
()Shive Zen Aung A Compendiam of Buddhism
()Mrs.C.A.F.Rhys Davids Buddhist Psychology
()J.A.Graham On the tresh-hold of three closed lands
()H.G.Moule Spirit of Japan
()Mrs.C.A.F.Rhys Davids Buddhism

ظاهره ده چي د پالي ژبي سره نا واقفيت په وجه مصنف صرف د ژباړو څخه کار اخستی دی، په دې وجه د دۀ د رائې په خواهش کي کېدای شي چي قسم قسم غلطياني شوي وي.

علم دوست خلګو نه امید دی چي داسي مسائل باید هېر کړل شي او د دې مختصر کتاب نه باید چي يو جامع کتاب هم په دغه موضوع وليکلی شي او د ادب لمن دي د دې الزامه بچ کړي. مصنف د ټولو منندوی دی چي د دې کتاب په تیاری کي يې کومک يا د بدهـ مت مذهب په حواله يې کتابونه راکړل او دا کار ته يې څه نا څه اساتياوي ور وبخښلې.

محمد حفیظ سید

۱۹۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۱

د ګوتم نه مخ کي هندوستان

زمـــوږ دا هېــوا د چـــي مــوږ ورتـــه هندوســـتان وايـــو د يـــوه بـــرا اعظم حېثيــت لـــري. دا ډېـــر ويـــر، زرخېـــزا و د بـــې شـــمېره قومونـــو اســـتوګن ځـــا ی دی. د دې اصـــل ځـــايي خلـــک څـــوک وو ؟ هـــيڅ معلومـــا ت نشـــته. لاکـــن د آرينـــو د راتـــګ نـــه مـــخ کـــي دلتـــه د دراوړي نســـل خلـــک اســـتوګن وو. دا خلـــک نـــهٔ وحشـــي وو، او نـــهٔ ځنګلـــي. بلکـــې دوی خپـــل تهـــذيب، خپـــل تمـــدن او خپلـــه ژبـــه درلـــوده. او ســـني تحقيـــق[42] داســـي اثـــار را څرګنـــد کـــړي دي چـــي دراوړ يـــو مهـــذب او متمـــدن ژونـــد کـــاوه. او د داســـي صـــنعتونو نـــه واقـــف وو چـــي پـــه روان مترقي دور کـي د حيرت خبره معلومېږي.

آريا د کوم ځای نه راغلل ؟

د دې دراوړو د ســـهېل خـــوا تـــه پـــوري وهلـــو پـــه وخـــت د قطـــب لوېديځ نـــه هغـــه قـــوم راغـــی چـــي د آريـــه پـــه نـــوم ونومـــول شـــو او د کـــوم د نســـل نـــه چـــي د هندوســـتان يـــوه لويـــه آبـــادي دا وخـــت دعـــوه کـــوي. دا خلـــک د کـــوم ځايـــه او پـــه کـــوم وخـــت کـــي راغلـــل؟ د دې پـــه هکلـــه هـــم د مؤرخينـــو تـــر مـــنځ اخـــتلاف دی. يعنـــي د نـــاروې، ســـويډن او ډنمـــارک نـــه راغلـــل، او پـــه يـــورپ کـــي د خورېـــدو ســـره ســـره د قـــاف غـــرهٔ (کـــوه قـــاف) تـــه راورســـېدل. بيـــا يـــې پـــه ايـــران (فـــارس) کـــي اســـتوګنه خپلـــه کـــړه، او بيـــا وروســـته هندوســـتان تـــه يـــې مخـــه وکـــړه. ډېـــر داســـي مـــؤرخين شـــته چـــي هغـــوی وايـــي چـــي د دوی لـــومړی ټـــاټوبي منځنـــۍ آســـيا ده او دوی هـــم د هغـــه ځايـــه څخـــه تـــر يـــورپ او آســـيا خورشـــول.

---

[42] تاريخ فرشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرشته[43] صفت دا سي هم اهل تاريخ شته چي هغوی لنکا (سري لنکا) د آدم د ژوند مرکز بولي، او د نسل انساني بنسټ يا ابتداء دغه ځای ښيي او آريه د دې ځای نه تر منځنۍ آسيا بيا بېرته د خپل لومړي ټاټوبي وخوا ته پوري وهي. ننني تحقيق دا ښيي چي د دوی اصل ټاټوبی هغه سيمه ده چي نن سبا د بوهيميه او د اسټريا په نامه بلل کېږي او د دوی دا دعوه ده چي آريه هم د دې ځای نه په منځنۍ آسيا او يورپ کي خواره شول. دې ټولو مؤرخينو چي د خپلو بيانا تو ثبوت پېښ کړی دی د هغه په تفصيل کي د تلو هيڅ ضرورت نشته. په دې خبره ټول متفق دي چي آريه د قطب لوېديځ نه راغلل او قريباً تر درې زرو کالو قبل مسيح راروان وو. دا خبره هم څرګنده ده چي دوی په يو وار نهٔ بلکي په بېلو بېلو ډلو او بېلو بېلو وختونو کي راتلل به او لکه څنګه چي په آبادۍ کي زياتوب راتلی او بيا په نوو نوو هېوادو کي د استوګني ضرورت پيښېدی، دوی د هند شمال ختيځ خوا ته غزېدل. تر دا انده چي پنجاب، يو پي (اتر پرديش) او د بهار لوېديځي سيمي د دوی استوګن ځای شوې. او د "آريه ورت" په نامه ونومول شول.

مقدس کتابونه

د هغې زمانې د حالاتو که درک لګېږي نو هغه د هغهٔ وخت مقدس کتابونه دي چي (ويد) ورته ويل کېږي.

---

[43] يو رپي (لوېديځ) تاريخ پوهان دا نهٔ مني، هغوی په بېلو بېلو دلائلو د ويدونو زمانه اټکلوي. دوی رګ ويد تر ټولو زوړ بولي او د دې زمانه د عيسیٰ تر زوکړې دوه نيم يا درې زره کاله له مخه وايي. او دوی دا خبره هم کوي چي د ويدونو بېلي بېلي برخي په بېلو بېلو وختونو کي ليکل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الـف) ویدونـه څلـور دي،[44] رګ ویـد.[45] یجـر ویـد.
[46]سام وید.[47] اتهر وید

د دې لرغــونې ژبــه سنســکرت ده، کومــه چــې د اوســنی سنســکرت نــه ډېــره بېلــه ده. د هنــدوانو دا خیــال دی چــې ویدونــه ســامي کتابونــه دي او د دې ابتدایــه د نازلېــدو یــې ۱۹۵۵۸۸۵۴۴ کلونـه شـوي دي. د خـدای لـه اړخـه د دهٔ و خـاص بنـدګانو تـه رالېـږل کېدل.

ویدونـه پـه زیاتـه توګـه د نظـم پـه شـکل کـې دي چـې د هغـو و شــعرونو تــه منتــر ویــل کېــږي. د دې منتــرو و ټــولګي تــه ســنتها یــا ســنګهیتا ویــل کېــږي. د ویــد د ټولــو اشــعارو یــا منتــرو هــیڅ تفســیر نشــته، د کــوم پــه وجــه چــې د سنســکرت د پوهــانو تــر مــنځ ډېــر لــوی لــوی اختلافـات دي. یـا هـم د ویـدونو نـه وروسـته پـه لرغونـو کتـابونو کـې د تفسـیر داسـي سلسـله شـته چـې پکښـې د منترنـو څـهٔ نـا څـهٔ معنـا تـر لاسـه کېـدای شـي. د دې سلسـه تفسـیر تـه برهمن ویـل کېـږي. پـه دا توګـه د رګ وید پـه هکله دوه برهمنه (تفسیر) دي، (۱) آتیترے (۲) کوشیکي
د یجر وید دوه برهمنه (۱) شت پتهـ (۲) تیترے

[44] د ویدي ادب په هکله چي کوم معلومات لیکل شوي دي هغه د لاله لاجپت رائ د تاریخ هند حصه اول نه اخذ شوي دي.
[45] رائس ډیوډس
[46] لاجپت رائ
[47] د کـارونو پـه لحـاظ داسـي تقسـیم د رګ ویـد پـه دې منتـر کـې موجـود دی، د کوم ژباړه چي دا ده.
" برهمن د دهٔ (لاشعور) خُله ده. چهتري (لاسونه) ویش (ورنونه) او شودر (پښې) لاکن دا نهٔ شي تسلیمېدای چي د ذات پات سختۍ او پابندۍ د هغې زمانې نه رائجي وې. دا پابندۍ په خاصه توګه د منو شاستر نه وروسته زیاتي شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سام وید د رې برهمنه (۱) تانډیا (۲) سدویش (۳) چهاندوګیه او د اتهر وید په هکله هیڅ برهمن نشته.

(ب) د ویدونو او برهمنو ماسوا لس نور مقدس کتابونه شته، کوم ته چې انپشد ویل کېږي. د دې نومونه په دا ډول دي. کین، هرشن، سنډک، ماندوکیه، ایش، ایترے، چهانډوکیه، تیترے، برهدار، نیک. د اپنشد لفظي معنا د بهید (راز) ده، یعني د هغه اسرار الهي دی د کوم په واسطه چې د ذات جل جلاله په هکله علم تر لاسه کېږي.

(ج) د دې ماسوا په ویدي ادب کې اپ وید هم شامل دی چې هغه څلور دي.

(۱) دهر وید............ فن حرب.

(۲) ګاندهرو وید.......... فن علم و موسیقي.

(۳) ارتهـ وید............ فن صنعت و حرفت.

(۴) آیور وید............ علم طب.

(د) د دې ویدي علومو په ویلو او ځان پوهولو د پاره دا علوم ډېر ضروري دي. دې علومو ته ویدانګ ویل کېږي.

(۱) مکهشا....... علم تلفظ یا قرآت

(۲) چهند......... عروض

(۳) ویا کرن......... صرف و نحو

(۴) تیرو کتا....... لغت، تشریح و الفاظ

(۵) جیو تش......... علم هئیت

(۶) کلپ یا دهرم شاستر....... احکام مذهب

د دې کتابو د کتلو وروسته چې کوم اصولي حیثیت رامنځ ته کېږي هغه دا دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ویدونو مذهب

دا خلک ډېر مذهبي وو، لاکن د اولس د حقوقو یې خیال نهٔ کاوه. د غېر آریه وژل [48] یا وهل د دوی د پاره هیڅ جرم نهٔ ؤ. فاتح پر مفتوح باندي حاکمانه یا مالکانه تصرف کولای شو. دوی په بېلو بېلو قبایلو کي وېشل شوي وو، او دا قبایل بیا په خاندانو کي، د دولت او عمارت په لحاظ هیڅ اختلاف نهٔ ؤ. یعني نهٔ څوک ډېر امیر ؤ او نهٔ څوک ډېر غریب. هغوی پر بېلا بېلو دیوتاګانو یقین درلود. د دوی دا عقیده وه چي اکثره کارونه د فطرت او د قدرت د دې دیوتاګانو اظهار دی. د بېلګي په توګه اګني (اور) اندر (باران) ورن (باد، هوا، شمال) وغیره. د دې علاوه تر ټولو لوړ او پر اعلی ذات یې هم یقین ؤ، کوم ته چي دوی برهما ویلو. په آریه سماج او په سناتن (غیر سامي) مذاهبو کي هم په دې خبره اختلاف ؤ چي د دیوتاګانو چي کوم بېلا بېل نومونه دي، دا د برهما صفات دي. یا د دهٔ یوه ځانته بېله هستي ده. آریه سماج بېلي هستۍ نهٔ مني، بلکې دا نومونه د برهما صفات ګڼي. په دې خبره ټول متفق دي چي د ویدونو په زمانه کي نهٔ خو بتان وو او نهٔ مندرونه او دا دواړه څیزونه ډېر وخت وروسته جوړ کړل شول. ټول برهما ازلي او ابدي ګڼي، دا دوه منترونه د ثبوت د پاره د دې ګواهي ورکوي.

(۱) "په هغه وخت کي نهٔ است ؤ نهٔ ست. نهٔ ځمکه وه نهٔ اسمان، هیڅ یو څیز پر دهٔ غالب نهٔ ؤ، او د چا د پاره څهٔ ؤ؟ دا سمندر هغهٔ وخت چېري ؤ؟"

[48] رامائن او مهابهارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۲) "دا نړۍ چې د څه پیدا ده هغه یو د دې دهارن (چلولو) والا دی. کوم چې په دې لوی ویړ اسمان کې دی، او کوم چې پر دې قادر دی هغۀ په دې خبر دی."

ویدي آریه پر روح هم یقین درلود، او د دوی خیال ؤ چې روح د وجود نه بېل شی دی، کوم چې د وجود د فنا کېدو نه وروسته هم پاته وي. لاکن د ویدیانو په دې ساده مذهب کې د څه موده وروسته بدلون راغی، بېلا بېلو رسوماتو خپل ځای جوړ کړ، برهمن (تفسیرات وید) هم په دغه رسوماتو جوړ دی. په دې کې یګیه یا یجن (قرباني) کولو ډېر زور دی.هون هر ځای ضروري جز دی. په هون کې د دیوتاګانو د خوشحالۍ د پاره بېلا بېل خوشبو لرونکې شیان سوځل کېږي او خاص منترونه ویل کېږي.

په انپشدو کې د مرګ او ژوند پر بېلا بېلو مسئلو فلسفیانه او عالمانه بحث شوی دی. او د دوی رجحان صرف او صرف د ویدانت (تصوف) خوا ته دی. هم د دې څخه په هندوانو کې " همه اوست " او د " همه ازوست " نظریه منځ ته راځي.

په ویدي مذهب کي بدلون

د حالاتو د بدلون، د بهرنیي تمدن راتلل او د تنیي نسلي اختلافاتو اثرات پر دې مذهب پرېوتل، او په دوی کې بت پرستي خوره شوله. مندرونه جوړ شول او د ذات پات [49] فرق منځ ته

[49] د جین مذهب اصل باني پارس ناتهـ ؤ. کوم چې په اتمه صدۍ ق، م کې زېږېدلی ؤ.لاکن د دې خاص تنظیم مهاویر دردهمان کړی ؤ. دی په ۵۹۹ ق،م کې زېږېدلی ؤ او د سالي د حاکمانو له نسله ؤ. دی په ۵۷۲ ق، م کې مړ شوی دی. جین ماده او روح دواړه ازلي بولي. او د خدای د موجودیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغـی. مـذهبي پېشـوا بـرهمن، حاکمـان، د جنـګ کولـو والا چهتـري او تجـارت او کښـت کولـو والا وېـش وبلـل شـول او غیـر آریـه قومونـه د مریـي او د شـودر پـه نامـه ونومـول شـول. رامـائن او مهابهـارت چـي د کومـو ژبـو ذکـر کـوي پـه هغـو کـي د آریـاؤ پـه سـاده ژونـد کـي د تصنع او تکلـف اضـافه شـوې وه. د ویـد پـه دور کـي ښـارونه نـهٔ ول، پـه وړو وړو قبـایلو کـي تقسـیم وو او پـه کلیـو کـي اوسـېدل. د دوی پـه سیاسـي ژونـد کـي ماسـوا د بـزرګ کهـول د عـام اولـس تعریـف نـهٔ ؤ. لاکـن د رزمیـه [50] نظمونو پـه زمانـه کـي ښـارونه جـوړ شـوي وو. د جـامو، خوراک د ټولني د روزګار ژوند، په سادګۍ کي اولس وو.

د حـاکم او رعایـه فـرق ځرګنـد ؤ. د راجـا د مـرګ نـه وروسـته حاکمیـت د اولـس نـهٔ بلـل کېـدی، بلکـې د هغـه د وارثـانو حق بلـل کېـدی. هغـه خپـل ولـي عهـد خپلـه ټاکـل پېـل کـړو، او تـر دهٔ راچاپېره یـو لښـکر جـوړ شـو. پـه مـذهبي توګـه هم بقـول لالـه راجپت رائ د "ویـدونو پـر ایشـور پرسـتۍ (خـدای پرسـتۍ) بانـدي د

بالـذات د منلو منـونکي نـهٔ دي. دا ځلرویشـت ۲۴ تیرتهنکـرو (هـادي) منـونکي دي. پـه دوی کـي مهـاویر اخـري تیرتهنکـر ؤ. پـه دوی کـي دوې فرقـې دي. ۱، ډیګمبر ۲، سوتمبر

ډیګمبر لوڅ ګرځي او سوتمبر په سپین رخت ځان پټوي. د دوی په نزد اهنسا (هیڅ یو جاندار نهٔ تنګول)، رښتیا ویل، غلا نهٔ کول، توهم پرستي پرېښول، او پاک ژوندتېرولو کي سوکش (نجات، سوکالي) تر لاسه کېږي. دوی خودکشي (ځان وژنه) تر ټولو غوره مرګ بولي او خپل وجود ته آزار (سختي) ورکول ښه کار بولي. جین لفظ د جن نه اخذ شوی یا اخستل شوی دی. مهاویر ته د جن (پېري) درجه حاصله وه. هم په دې وجه د دهٔ منونکي جیني وبلل شول.

[50] رائس ډیوډس، امریکي تقریرونه، بدهـ مذهب د هغه تاریخ او د هغه ادب. (مخ، ۳۱،۳۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیوتـا پرسـتۍ رنـګ لوېـدلی ؤ. د ویـد ک دیوتاګـانو پـر ځـای "وشـنو" او "شـیو" د هرچـا زړۀ تـه نـزدې وو. او د یګیـانو سلسـله هـم کرکېچنـه شـوې وه. پـه رامـائن کـي د "مهـاراج رام چنـدرجـي" پـه مهابهـارت کـي "شـري کرشـن" تـه د وشـنو لـه اړخـه اوتـار (پېغمبر) وویل شو. دا د اوتار خیال هم د وید ک خیال نۀ دی."

هـم د دې ټولیـو او روحـانینو تـر څنګیـو څـو فلسـفیان هـم ول کـوم چـي د خـدای د تصـور قائـل نـۀ وو. روح او مـاده یـې ازلـي او ابدي ګڼله. هم د دې ټولیو نه وروسته بیا جین مذهب جوړ شو.

د دې بېلابېلـو نظریـو دا نتیجـه راووتـه چـي د ګـوتم بدهـ د زوکـړې پـر وخـت پـه آریـه ورت، دانسـاني ژونـد پـه هکلـه ۶۲ دوشـپېته نظریـې رائجـې وې. چنـانچې پـه ویـک او مجهـم نکایـه کـي د دغـو نظریـو ذکـر شـوی دی او هـره نظریـه یـې د باطـل ګرځولـو هڅـه شـوې او دا ویـل شـوي چـي بدهـ چـي کومـه نظریـه او د دې د امـورو پـه هکلـه وړانـدي کـړې وه هغـه صـحیح ده. د دې لـړ لیـک پـه واضح توګه دا دی.

د ۱ نه تر ۴ پوري

ششـت واد: هغـۀ خلـګ چـي د درو فکرونـو پـه ذریعـه او منطقـي اسـتدلال پـه وجـه دا یقـین کـوي چـي د دنیـا ظـاهري او انفرادي ارواحوي غیر فاني دي.

د ۵ نه تر ۸ پوري

الـګ سـتیکا: هغـۀ خلـګ چـي پـر څلـورو طریقـو دا فکـر کوي چي بعضي ارواحوي فاني او بعضي غیر فاني دي.

(الـف) هغـۀ خلـګ چـي دا یقـین لـري چـي خـدای ازلـي او ابدي دی لاکن انفرادي ارواحوي داسي نۀ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) هغهٔ خلک چې دا یقین لري چې ټول دیوتا ګان ازلي او ابدي دي خو انفرادي ارواحوي داسې نهٔ دي.
(ج) هغهٔ خلک چې صرف دا یقین لري چې لوی دیوتاګان ازلي او ابدي دي.
(د) هغهٔ خلک چې دا یقین لري چې د وجود شکلونه فاني دي، لاکن داسې یو شی شته چې هغه ته زړهٔ، دماغ او شعور (پوهه) ویل کېږي، او هغه ازلي او ابدي دي.

د ۹ نه تر ۱۲ پوري

انت نیتکا : هغهٔ خلک چې د محدود او لامحدود په هکله بحث کوي.

(الف) هغهٔ څوک چې نړۍ محدوده ګڼي.
(ب) هغهٔ څوک چې نړۍ لامحدوده ګڼي.
(ج) هغهٔ څوک چې نړۍ دواړه ګڼي.
(د) هغهٔ څوک چې نړۍ دواړه نهٔ ګڼي.

د ۱۳ نه تر ۱۶ پوري.

امرود کهیپکا : هغهٔ خلک چې د نېکۍ او بدۍ په هکله تاؤ راتاؤ خبري په دې کوي چې هغوی وېرېږي.
(الف) داسې نهٔ چې په صفا ویلو دوی ته څهٔ ضرر ورسي.
(ب) هغوی وېرېږي چې داسې نهٔ چې د داسې شیانو نه دوی متاثره شي او وروسته له دې دوی ته تکلیف ورسي.
(ج) هغوی په دې وېرېږي چې داسې نهٔ یوه بنکلې منظره دوی قائله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د) یا محض په دا یې منې چې د هغوی ذهنونه خام او هغوی ناپوهه دي.

د ۱۷ نه تر ۱۸ پورې

ادهک سمپشنیکا: دا سې خلک چې دوی ګمان کوي چې د څیزونو اصل بغیر د څه علت نه هم پرې پوهېدای شي.

د ۱۹ نه تر ۵۰ پورې

ادهم رګهتکا: هغهٔ څوک چې وایې چې روح به په مستقبل کې هم وي.

(الف) شپاړس داسې نظریات دي چې پر دې خبره دعوه کوي چې د مرګ نه وروسته یو شعوري وجود به پاته وي.

(ب) اتهٔ قسمه داسې نظریات دي چې په کوم کې د یوه غیر شعوري وجود دعوه کېږي.

(ج) اتهٔ قسمه داسې نظریات هم شته چې دا دعوه یې کړې چې د شعور او غیر شعور تر منځ وي.

د ۵۱ نه تر ۵۷ پورې

اچهیدواد: هغهٔ خلک دي دا ښیي چې په اوو قسمه ارواحو کې یو قسم داسې روح هم شته چې د مرګ نه وروستو هغه فنا شي. دا خلک د ابدي مرګ معتقد دي.

د ۵۸ نه تر ۶۴ پورې

دتهـ دهم سنهبان داد: هغه خلک دي چې د دې مدعیان دي چې روح شته، که په دې دنیا کې وي او که هر چېرې وي، په ښه خوشحالۍ سره په دې طریقو تر لاسه کېدای شي.

(الف) د حواس خمسه د پوره او مکمل استفادې او لذت په ذریعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) د یــو پلټــونکي محویــت (پــه خیــال کــي ډوب) یــا استغراق په ذریعه.

(ج) د یــوه غیــر انتشــاري ذهنــي لــذت بغیــره پــه کــوم کــي چي هیڅ تجسس او څېړنه نهٔ وي. (دویم، جهان یا دهیان)

(د) یــوه ذهنــي اســودګي (بــې غمــي) پــه کــوم کــي چــي نــهٔ خوشحالي وي ، نهٔ درد وي او نهٔ تجسس (درییم دهیان)

(ه) یــوه داســي ذهنــي اســودګي پــه کــوم کــي چــي د پاکوالي احساس هم شریک وي. (څلورم جهان ، دهیان)

دا لــړ لیــک ګــوا ډېــر اوږد دی ، لاکــن د لــږ غــور کولــو نــه وروســته بــه دا څرګنــده شــي چــي دې تــه مبالغــه امیــز نشــو ویــلای. خبره دا ده چــي آریــه ، بوهیمیــا ، استړیا او د هنګـري نـه دلتـه آسیا تـه راغلــل، د د غــه ځایــه ایــران، افغانســتان او د کشــمیر نــه هندوســتان تــه راغلــل چېــري چــي یــو مهــذب او متمــدن قــوم لــه ســره وجــود درلــود. هغــوی چــي ځنګــه ځنګــه مــخ تــه تــګ کــاوه ، هغــو د نــوو نــوو خیــالاتو او نــوو نــوو نظریــاتو ســره مخــه کېدلــه. تــر دا چــي هغــوی د بنګــال تــر ســرحده پــه ختــیځ کــي او همالیــه تــر لمنــو و قطــب تــه ورســېدل نــو دوی تــه د بېلا بېلــو مــا بعــد الطبعیــاتي او اخلاقــي مســائلو پــه هکلــه بېلا بېــل نظریــات مخــي تــه راغلــل او هغــوی و هــر قسمه نظریاتو ته پخپله فلسفه کي ځای ورکړی.

هــم پــه دې توګــه چــي ګــوتم بدهــ د روح پــه هکلــه کــوم ۶۲ دوشــپېته نظریــات بیــان کــړي دي، ټــول هغــه وخــت موجــود وو. د عصــري علومــو پــه وجــه د خلګــو د اسانیـ د پــاره دا ټــول نظریــات پــه اختصار سره د نن سبا په اصطلاح کي بیان کېدلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱) Animasm (.........) داسي ټولنه چي پر روح يې يقين درلود او د هغو دا عقيده وه چي په بې ځان شيزونو کي هم روح وي. په دې وجه بت پرستي ، د ستورو پرستش او د اور پرستش غوندي عقيدې را منځ ته شوې. هم دغه خلک د بلاګانو ، د ديوي، ديوتا وغيره قائله شول.

(۲) Polythiesm (کثرت پرستي) داسي ټولنه چي د قدرت په مظاهرو کي به يې د روح تصور منی، (لکه څنګه چي د ويدونو د ديوتاګانو په هکله منل دي) يا چي د يو خدای ماسوا د ډېرو خدايانو منونکي وو.

(۳)Ponthiesm (د وحدت الوجود او متوسطو عقيده) هغه ټولنه چي د يو سبب العلل روح منونکي وو او دا خبره يې منله چي ټول د دې مظاهر دي . د ويدانت فلسفه د تصوف غوندي هم د دې نظريې دي.

(۴) Dualiesm : هغه ټولنه چي روح او ماده يې دوه مستقله جوهر ګڼل، (لکه د جين مذهب منونکي) د دوی سره هغه خلک هم ول کوم ته چي موږ ماديئين او لذتئين ويلای شو. په دې ټولو کي چي کوم امر مشترک ؤ هغهٔ دا ؤ چي د وجود او مادې نه بغير روح يو شيز ضرور دی. او د دې روح د خوشحالۍ، اسودګۍ او سکون په هکله دوی بېلا بېلي طريقې ښودلي کېدلې. چا پر هون باندي زور کاوه، چا پر قربانۍ باندي، چا د بتانو پر عبادت، څوک د ارواح خبيثه د خوشحالۍ د پاره، څوک پر مراقبو باندي او چا خو پر وجود (جسم) باندي سختۍ تېرولو يا خودکشيو (ځان وژني) باندي لګيا وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګوتم زوکړه

غـرض د ګـوتم بدهـ د زوکـړي پـر وخـت مـاحول داسـي ؤ چي د خلګـو پـر ويـدونو بانـدي د کتـب الهـي يقـين ؤ. سنکسـرت يـې د ديوتاګـانو ژبـه ګڼلـه. د "منـو" د قـانون مطـابق اولـس تـه د دې د تـرلاسـه کولـو اجـازت نـهٔ ؤ. د ورځنـۍ ژونـد د تېرولـو د پـاره يـوه نـوې داسـي ژبـه کارېدلـه چي هغـې تـه "پراکـرت" ويـل کېـده. دا پراکتونـه د هـري اولـس والـۍ ځـان ځـان تـه وو. پـه بهـار او د همـاليې پـه لمـن کـي پـالي ژبـه رواج وه. پـه مـذهب کـي د رسـم غلبـه وه. د قربـانۍ، هـون او يګيـه کثـرت ؤ. د نسـل پـه سـوچه والـي کـي شـدت ؤ. د ذات پـات بنديځونـه ډېـر سـخت وو. روزګـار خانـداني شـوی ؤ. مـذهبي پيشـواؤ د بـرهمن لقـب خپـل کـړی ؤ او د نجـات او آخـرت يې ځان يواځيني مالک او اختيار کل (ټهېکدار) ګڼلی ؤ.

راهـب (عابـد)، سـادهو (چي سـوړ انګـار پـر ځـان مـږي،لڅ ګرځـي) جـوګي (پـاڼو ګـر) رشـي (مراقبـه کولـو والا) ځنګلونـو تـه د اسـتوګني او عبـادات د پـاره سـتانه شـوي وو. پـر روح بانـدي عقيـده عامـه شـوې وه. د تناسـخ هـر سـړی قائلـه شـوی ؤ. د کليوالـو ژونـد هـم هغسـي سـاده ؤ، او پـولي پټـې پـه زياتـه تو ګـه سره ګـډ وو. لاکـن د ښـارونو پـه ژونـد کـي تصـنع او تکلـف ؤ. هېـواد پـه بيلابيلـو برخـو کـي وېشـل شـوی ؤ. واړه واړه راجاګـان وو کـوم چـي بـه هـر وخـت د يـو بـل سره پـه جنګونـو بوخـت وو، او د يـوه لـوی سـلطنت د قـائمولو هڅـي يـې کـولې. د عـام اولـس او حـاکم فـرق واضـح شـوی ؤ او اولـس چـي پـه کـي بـه وېـش او شـودر (د متوسـطي طبقـې خلـګ) وو خپلـي بـې وسـۍ او لاچـارګي بـه يـې محسوسـوله. پـه داسـي حـالاتو کـي ګـوتم بدهـ يـو داسـي بـې مثالـه او روښـانه فلسـفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځ ته کړه چې د حاکمانه فکر کوونکو والا خلګو په سترګو کې خیره شوه. په هندوستاني ژوند کې یو لوی انقلاب خور شو، د کوم په وجه چې په هېواد کې د بدلون او برابرۍ باد راوالوتی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ، ۲

سوانح عمري

د هغـه وخـت د هندوستان پـه کپـل وسـتو سـيمه کـي کومـه چـي د بنـارس نـه سـل کلـو ميټره لېـري د قطـب (شـمال) ختـيځ د دريـاب روهنـي [51] يـا رومنـي پـر غـاړه واقـع وه ، د حضـرت عيسـیؑ تـر زيږيـدني پنځـه سـوه کالـه پخـوا يـوه آريـائي قبيلـه "سـاکهيه"[52] اوسـېدله ، د دې قبيلـې پـه ختـيځ کـي يـوه قبيلـه "لچـاوي" اسـتوګنه وه. دا هغـه سـلطنتۀ چـي بيـا وروسـته د "مګدهـ"پـه نـوم سره خـوره او مشـهوره کېدلـه. د سـاکهيه قبيلـې پـه قطـب کـي د مغـل قـوم بنجاريـان او سـېدل او پـه پچهـم (لوېـديځ) کـي آريـه ورت ابـاد وو. لوېـديځ چـي د سـاکهيه نـزدې ګاونـډي ووکـي سراوسـتي راجـا اوسېدی. د دۀ او د مګدهـد راجـا تـر منـځ بـه هـر وخـت جنـګ وجـدل روانۀ. پـه دې توګـه سـاکهيه قبيلـه د منځنـي دېـوال پـه حيـث ازاده وه. د دې قبيلـې زيـاتره خلکـو مالـداري او کښـت و کرونـده کولـه. دوی بـه د دې مځکـو د اوبولـو د پـاره د يـوې بلـي غټـې ويـالې نـه اوبه تر لاسه کولې کوم ته چي هان ويل کېدو.

د دې غټـي ويـالې پـه ابلـي خـوا يـوه بلـه قبيلـه اوسـېدله چـي "کولين "نومېده.

---

[51] نن سبا سرهاندي بلل کېږي.

[52] څه مؤرخين دا خيال کوي چي د ساکهيه لفظ د شک نه مشتق دی، او په دې توګه دا قبيله د شاک قوم غوندي مغل وو. لاکن د جمهور د مؤرخينو له دې سره اختلاف دی او دوی دغه ساکهيه قبيله په کوم کي چي ګوتم زوکړی ۀ آريه بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوکړه

د دې قبیلې د راجا د دوو لوڼو ودونه د ساکهیه قبیلې د راجا شدودهن سره شوي وو. له بده مرغه له دې دواړو نه تر ډېره موده یو اولاد هم ونهٔ شو.

بیا د ډېرو دعاؤ، قربانیو او منتونو وروسته د غټې خور چې کله هغهٔ د ۴۵ کالو وه، حمل ونیو. کله چې د ماشوم د زوکړې وخت را نزدې شو نو دا په دې نیت د پلار کور ته ولاړه چې ماشوم هلته وزېږوي. نو چې کله راڼې لمبیني[54] باغ ته ورسېده نو دردونه پرې راغلل، او هغه مجبوراً د یوې ونې لاندې پرېوته، په دې توګه هغهٔ ماشوم چې مخته به ګوتم بدهـ په نامه مشهوره کېدی تر شین اسمان لاندې وزوکېدو. راجا شدودهن ته خبر ورکول شو، جشنونه جوړ شول، مور او زوی دواړه بېرته کپل وستو ته راوستل شو.

د بدهـ مور "مایا" د بدهـ د زوکړې پر اوومه ورځ له دې نړۍ سترګې پټې کړې، او د ماشوم ذمه واري د میرې یعنې د دهٔ د خاله (ترور) په ذمه شو. دا زوکړه غالباً ۶۳۴ ق،م یا ۵۶۸ ق،م کي وشوه.[55]

---

[53] د هغې نوم مهایا ؤ. هغې ته په بودهیانو کي هغهٔ مقام حاصل ؤ کوم چې په عیسائیانو کي و حضرت مریمؑ ته حاصل دی.

[54] دا وخت دا مقام د رامندیي په نامه دی. دا په نېپال هېواد کي په ځنګلونو کي واقع دی. دې ته چي کوم دریاب دا وخت نزدې دی هغې ته "تیل دریاب" ویل کېږي. دغه نوم په پخوانیو مذهبي کتابونو کي هم دی. وګورئ ضمیمه (۳)

[55] "بدهـ اور اس کا مت" شیو نارائن شمیم، کي ۶۲۴ ق،م لیکل شوی دی. لاکن که د اشوک د تاج پوشی نه حساب ولګول شي نو دا ۵۶۵ ق،م کي پیدا شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې امر او روايت کې ډېر اختلاف دی چې آيا د دهٔ لومړی نوم ګوتم وُ که سدهارتهـ. لاکن اوسنی تحقيق موږ ته دا ښيي چې د سدهارتهـ په نامه کې د شک ګنجائش دی، او د ګوتم په هکله واضح ثبوت شته چې له ماشومتوب نه په دغه نامه بلل کېدی. البته سدهارتهـ خطاب کېدای شي. دا خطاب هم هغسې کېدای شي چې وروسته د دهٔ منونکو دهٔ ته نور ډېر خطابات ورکړل. د بېلګې په توګه ساکهيه، سنها، سيګتهـ وستها، جن بهاګوا، لوک ناتهـ او دهم راج وغيره. په دې توګه بايد چې دې جليل القدر هستۍ ته د ګوتم په نوم وويل شي مناسب به وي.

وادهٔ

د ګوتم بدهـ د ماشومتوب مستند حالات په يوه کتاب کې هم نهٔ تر لاسه کېږي. کوم حيرت انګيز حالات چې د هغې زمانې تر لاسه شوي دي هغه يا وروسته د عقيدت مندۍ نتيجه ده. بهرحال دومره ضرور معلوم شوي دي چې په ځوانۍ کې يې د يوې شهزادګۍ چې ډېره حسينه و ماه جبينه وه ورسره وادهٔ وکړ. چې غالباً د دهٔ د ماما لور وه. د دې ښځې په نامه کې هم اختلاف دی، لاکن ډېر په دې متفق دي چې هغه سوبهدرا، کنکنا يا يشودهرا نومېدله. د کهنې بودهي کتابونه پر يوې ښځې اکتفا کوي او چينې بودهيان يې درې ښځې بولي. يشودهرا، ګوتمي، او منوهرا. د تبت خلک هم د دهٔ درې ښځې ښيي، لاکن د هغو نومونه لږ بېل دي، يشودهرا، ګوپيا او اتپاللنا يا مرګاجا. دې نه بظاهره دا څرګندېږي چې يشودهرا ته د بدهـ شهرت او د دې د خپلې نېکۍ په وجه مختلف خطابات ورکړل شوي وو او وروسته له هغې دې خطاباتو د بېلا بېلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصیتونو صورت اختیار کړ. هم په دې وجه د نن سبا مؤرخین صرف یشودهرا کومه چې په هر روایت کې راغلې ده ، د ګوتم کورودانه بولي. او دا ګومان کوي چې د ګوتم بدهـ زوی "راهل" د دې له بطنه زیږیدلی دی. د وادهٔ نه بیا تر نولس کلونو پورې د ګوتم بدهـ حالات صرف د یوه مبالغه آمیز حکایت ماسوا هیڅ معلومات نشته. د لوستونکو د دلچسپۍ د پاره هغه کیسه داسې ده.

فنون جنګ

د بدهـ مذهب د راویانو بیان دی چې کله ګوتم ځوان شو نو دهٔ د هغې زمانې ټول فنون او علم تر لاسه کولو اراده پرېښوله. د کوم چې د یو شهزاده د پاره ډېر ضروري وي. دهٔ خپل ټول وخت د حسیني ماه جبیني یشودهرا د حسن په پرستاری کې تېروو. هغه د محل په دننې رونق کې دومره ورک ؤ چې د بانديې له محل څخه وتل یې پرېښې ؤ. دا خبره د خاندان په نرانو ډېره بده ولګېده نو د شکایت کولو په توګه وراجا شدودهن ته راغلل چې که " د شهزاده صاحب دغه حال ؤ نو به ډېر ښه حکومت وکړي."

کله چې دا خبره د ګوتم تر غوږو ورسېده نو دهٔ یوه ورځ خاص د دې د پاره وټاکله چې خپل ټول هنر ښکاره کړي. او په ټوله سیمه کې یې نغاره ووهله چې د ګوتم شهزاده سره چې څوک په کوم هنر کې مقابله کولای شي هغه دې په ټاکلي ورځ راشي. په دې توګه خلک ډلې ډلې راغلل او د شهزاده ګوتم سره یې مقابله وکړه. لاکن د راتلونکي وخت بدهـ ټول عسکري هنرونه، کوم چې په هغه وخت کې ۱۶ یا ۱۸ وو په ټولو بریالی شو او ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ومنله چې په دې سیمه کې که څوک په هر هنر کې پیاوړی دی نو هغه ګوتم دی.[56]

د دې واقعې وروسته تر نهه دېرش ۲۹ کلو پوري د دهٔ د ژوند هیڅ معلومات نشته، په دې کال کې په ګوتم کې هغه ذهني انقلاب ځای جوړ کړی د کوم په وجه چې د دهٔ ژوند بدل شو. د دهٔ د عقیدت مندانو دا دعوه ده چې په دې کال یوه دیوي په څلورو بېلوبېلو شکلونو کې د دهٔ مخې ته راغله. لومړی د یوه سپین ږیري کښت ګر په شکل کښې، بیا د یو ناروغه سړي په شکل کښې، دریم ځل دیو بوی ناکه مړي په څیر او څلورم وار د یوه سادهو (چې پر ځان سوړ انکار مڅي، لوڅ ګرځي او ځان ته د علم الغیب عالم وایي) په شکل کښې. د بدهـ مذهب منونکو دا یو انتهائي او عجیبه بیان دی چې ګوتم په هغه وخت کې دا نهٔ و لیدلي، یعنې د دغو سره یې په ژوند کې هیڅ واسطه نهٔ وه شوې یا تر دې له مخه یې داسې واقعات نهٔ ؤ لیدلي. او اوس چې هم دهٔ دا اولیدل نو پرته له دهٔ او د دهٔ د مصاحب خاص "چنا" نه هیچا نهٔ اولیدل.

[56] لوېدیځ تاریخ پوهان دا کیسه په دوو وجو غلطه ګڼي. یوه خو دا چې د کني روایات دا د وادهٔ نه وروسته بولي او شمالي راوایات دا د وادهٔ نه مخ کې بولي. دویم دا چې د دې په مقابل کې په اوسني وختو کې تر ډېره حده مبالغه امیز الفاظ لیکل شوي دي. لاکن انصاف پسندي د دې د رښتوني په هکله هیڅ مشکلات نهٔ محسوسوي. مبالغه امیز برخو د ویستلو څخه دا بالکل ممکنه ده چې په دواړو مواقعو مقابله شوې وي او ګوتم په خپله قبیله کې ښه جګړن عسکر ثابته شوی وي. د هر مذهب بانیان د غیر معمولي شخصیت مالکان ول او د ګوتم په هکله د غیر معمولي کېدو هیڅ شک نهٔ شي کېدای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظـاهره خبـره ده چـې د نـن سـبا پـه ترقیافتـه نـړۍ کـې چـې کـوم خلـک پـر دیـوي ، دیوتـا یقیـن نـهٔ لـري نـو هغـو تـه داسې بیانـات هـیڅ اهمیـت نـهٔ لـري. لاکـن د دې نـه دا ځرګنـدیږي چـې ګـوتم د محـل پـه تماشـو کـې ورک نـهٔ وُ بلکـې هغـه تـه د ژونـد او د هغـه پـر مسـائلو ډیـر فکرمنـد وُ او د خپـل مصـاحب چنـا سـره بـه یـې پـر دا مسـائلو بحـث کـوو. ممکنـه ده چـې دهٔ پـه دې هکلـه یـوه ورځ مـړی، ناروغـه، سـپین ږیـری او سـادهو لیـدلی وي، او دهٔ تـه د ژونـد څهـره نـوره هـم ترخـه ایسـېدلې وي. اتفاقـاًدا هغـه زمانـه وه چـې د دهٔ ښـځه حمـل داره وه، او د ګـوتم پـه کـور کـې د یـوه نـوي ژونـد پیـل کېـدی. بهرحـال د ژونـد او د ژونـد د مسـائلو خـوا تـه د ګـوتم فکـر کـول یـو فطـري عمـل دی. بیـا وروسـته د عنفوان(تـازه، نـوی) وادهٔ او د ځـوانۍ د ګرمـي سـړېدل او دې نـه وروسـته پـه دهٔ کـې متانـت (درونـد والـی، سـنجیدګي) راتلـل او د فکـر زیـاتوب یقینـي وُ. غـرض دا چـې دهٔ فکـر کـاوه چـې څهٔ کـول پکـار دی؟ پـه دې لـړ کـې د دهٔ لیدنـه د یـوه جـوګي (پـاڼو ګـر) سـره هـم وشـوه او تـر خبـرو نوبـت ورسېدی. د داسې بـزرګ نـه نـوره څهٔ توقـع کېدای شي چـې هغـه پـر ګـوتم بانـدې د دنیـا ټولـه بې ثبـاتي (دوام، بقـاء، پوختـوب) ښـکاره کـړه. کېدای شي چـې دهٔ تـه یـې د مایـا (جـوړ) جـال ورښـودلی وي. دغـه ترغیـب بـه یـې ورکـړی وي چـې لـه دې دامـو ځـان خـلاص کـړي، او چېـري ځنګلونـو تـه ورشـي عبـادت وکـړي او د ابـدي خوشحالیانو ترلاسه کولو هڅه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د راهل (د ګوتم د زوی) زوکړه

لهـذا د راویـانو بیـان دی چـي ګـوتم د دې فقیـر سـره د خبـره کولـو وروسـته خپـل بـاغ تـه راغی،هلتـه کښېنسـتی او د ژونـد پـر مسـائلو د هغـو نـه د خلاصـون پـه هکلـه یـې غـور کـوو چـې زېـری وربانـدي وشـو چـې د دهٔ د ښـځې د امیـد پـه بـاغ کـې مېـوه شـوې ده او هغـه هلـک دی. پـه ګـوتم چـې د دې خبـري اثـر وکـړی د هغـې انـدازه لـه دوو خبـرو څـه کېـږي. یـوه خـو دا چـې د دې خبـري د اورېـدلو سـره چـي کومـه جملـه د دهٔ د خُلـې نـه ووتـه هغـه دا وه چـې "زهٔ بـه دا نـوې او مظبوطه رشته هم پرېکوم".

دویـم دا چـې کلـه دی کورتـه راغـی نـو خوشـحاله نـهٔ ؤ، ډېـر غمـزده او متفکـر ؤ. پـه ښـار کـې ښراغونـه بـل وو، د محـل پـه دروازه کـې سـاز غږېـدی، خلګـو د خوشـحالۍ نـه یـو بـل تـه مبـارکي ورکولـه. لاکـن نـوی پـلار پرېشـان ؤ، پـه سـتونزو کـې راګیـر ؤ، کلـه چـې دی زنانـه خـانې تـه ننـوتی نـو یـوې خیني (خوښـیني، د ښـځې خـور) یـې پـه یـوه سـندره د دهٔ هـر کلـی وکـړ چـې پـه هغـه کـې داسـې ذکر ؤ.

"تـول خوشـحاله دي، پـلار خوشـحال، مـور خوشـحاله او هغـهٔ ښـځې د هغـې خاونـد فردفریـد (بـې مثـال) دی او زوی یـې د سپوږمۍ یوه ټوټه ده".

پر ګـوتم تـه د" خوشـحالۍ "ټکـی ډېـر پـه زړهٔ پـوري ولګېـدی او هغـه د خپـل غـاړې هـار دې نـازنیني خینـي تـه ورکـړی. د هغـې خـو دا خیـال ؤ چـې زهٔ یـې منظـور نظر شوم، هم پـه دغـه سوچ کـې مـخ پـه وړانـدي ولاړی چې رښتونې خوشحالۍ تر لاسه کېدا ی هم شي که نهٔ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترک دنیا

په هم دغه شپه د وولس ۱۲ بجې ګوتم و چنا ته د بګۍ د تیارولو وویل او خپله پر ښځې او زوی آخري نظر اچولو د پاره و کوټې ته ورغی. دواړه په خواږه خوب ویده وو. زړه یې وغوښت د زړه ټوټه د مور د غېږ نه را واخلي او ښځه په مینه یې ښکل کړي. لاکن د استقامت په وجه یې خپل لاسونه راوګرځول او پر دواړو محبوبو یې د مینې نظر واچوه او ټول دولت، جاه و حشمت، تخت و تاج یې په پښه ووهل او د محل نه ووتو. هلته چنا د بګۍ سره د ده په انتظار ؤ. بس سمندن باد پا (د آس ټانګه، بګۍ) یې ښه په تېزه د خپل ریاست نه وباسله. د خپل د خسر ګنۍ د راج حدودنه هم ووتو او د "انوماندي" پر غاړه راغی ودرېدی. هلته ده خپل ټول زیورات او شاهي جامه و چنا ته ورکړه، چې دا او بګۍ بېرته ورسوه. هغه وفادار چنا (ټانګه وال) دی ډېر پوهه کړی، ډېر کوشش یې وکړی چې دا مه کوه. لاکن ده تر زړه تېره کړې وه، هغه چېري د چا اورېدلی شو. چنا ورته وویل چې نو بیا ما خپل لومړی مرید جوړ کړه. لاکن ده نه ومنله. مور، پلار خبرول ضروري ؤ او هغه د چنا په وجه کېدای شو. نو بیا مجبوراً د حکم منلو لوظ وشو. ده خپل اوږده وېښتان پرې کړل. د یوه لاروي نه یې خپلې جامې بدلې کړې، چنا یې پرېښودی او خپله د راج ګړهـ د لویو لویو کندو په خوا روان شو.

شعر:

نه یې د سود بود ومنله او نه د منګل
ووتی له کوره په لوري د ځنګل

(c) ketabton.com: The Digital Library

رياضت (پر ځان سختي تېرول)

راج ګړهـ[57] هغـه وخـت د مګدهـ دارالسـلطنت ؤ. دا پـه داسي نـاوه (وادی) کـي اباد ؤ چي څلـور خـوا تـه يـې غونـډۍ وې. پـه دې غونـډيو کـي هغـه وخـت لـوی لـوی درويشـان او راهبـان اوسـېدل. او ددوی د علـم و فضـل شـهرت تـر لېـري لېـري خـور ؤ. ګـوتم هـم پـه دغـو بزرګـانو کـي ويـوه بـزرګ چـي نـوم يـې "نـامي الاره" ؤ پـه خـدمت کـي حاضـر شـو، او د هغـه نـه يـې تعليم حاصـلول پيـل کـړه. لکـه چـي د نـامي الاره نظريـې دی مطمـئن نـه کـړو نـو دی دويـم فلسـفي "ادرک" نـه يـې درس اخسـتو او هنـدي يـا هنـدو، د ژونـد فلسـفه زده کولـه يـا يـې ځـان پـه پوهولـو. هغـه وخـت د دې فلسـفې درې مدرسـې وې او پـه دوی کـي تـر ټولـو زيـات رياضـت او وجـود تـه ضـرر رسـول يـا پـر وجـود سـختۍ راوسـتل ډېـر مقبـول ؤ. نـو پـه دې توګـه ګـوتم حلقـه درس او د اروپـه ځنګـل چـي د "بدهـو ګيـا" نـزدې دی تـر شـپږو کلـو پـوري د پنځـه پلويـانو (بهکشـو، چېلـې) سـره پـه بېلا بېلـو قسـم رياضـتو نـو او وجـود تـه ضـرر رسـول يـې وکـړ. نوبـت تـر دې راورسـېدی چـي لـه ډېـره جسـماني کمـزورۍ دوی د ډ کـي پـه شـان شـول. کلـه چـي دوی يـوه ورځ د مابعـد الطبيعات (الهايات، فـوق الفطـرت) پـر مسـائلو غور کـوی او ورو ورو روان وو نـو د کمـزورۍ او ډنګروالي په وجه ګوتم وغور ځېدی او بې سوده شو.

کلـه چـي شـاګردانو دی يعنـي ګـوتم پـه سـود کـي راوسـتو نـو بدهـ د جسـماني رياضـت اراده پرېښـودله او هـم د هغـې ورځـي نـه يـې خـوړل، څښـل پيـل کـړل او دا اعـلان يـې وکـړو چـي لـوږه او

---

[57] راج ګړهـ دا وخت راج ګيند بلل کېږي. بمبسار (۸۹۸ق،م څخه تر ۲۷۳ق،م پوري) چي کوم ښار دلته اباد کړی ؤ اوس يې هم اثار ليدل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریاضت د دې مسائلو حل نهٔ دی. پنځه واړه شاګردان د دهٔ په دې خبره ډېر خفه شول او دی یې د لارې چپ وبولې او دوی بېرته ځینې بنارس ته راغلل.

دماغي انتشار

د شاګردانو د تللو نه وروسته ګوتم تر ډېره حده د دماغي، روحاني او په جذباتي بې اطمینانۍ کې راګېر شو. د غه حالت ته د بدھ مذهب کتابونه د رنړا او د تیارې د قوتو د مقابلې نوم ورکوي. د هغو بیان دی چې کله د نجات دهنده عالم او د خبائث شهزاده په منځ کې جنګ وشېړل شو نو په زرګونو ستورې را وغورځېدل، وریځې راغلې او تیارې خورې شوې، سمندر د زلزلو په وجه پورته شو. د دریابونو مخه بېرته په شا وګرځېده. د غرونو هغهٔ څوکې چې د زرونو کلونو راهیسې پر هغه باندې بې شمېره ونې ولاړې وې پر ځمکه را وغورځېدې. یو طوفان عظیم په ټول عالم کې تباهي جوړه کړه، د تصادم په وجه یو آفت خیزه شور جوړ شو، لمر ځان په تیاره کې پټ کړی، او د بې سُرو بهتنو (ساز) د کثرت په وجه ټوله فضا خرابه شوه.[58]

د دې مبالغې نه د سترګو په پټولو کې هم باید چې دا ومنو چې کله ګوتم د ریاضت او وجود ازارۍ نه څهٔ ترلاسه نهٔ کړل او دهٔ ته هغهٔ د زړهٔ سکون په نصیب نهٔ شو د کوم په لټون کې چې دهٔ تخت و تاج، ښځه او زوی یې پرېښې وو نو تر ډېره حده مایوسه او زړهٔ یې مات شو او په فطري توګه به یې زړهٔ غوښتی وي چې د رواقیت Epicurianism پر ځای لذتیت Stokism باندې عمل وکړي. او د دهٔ په زړهٔ او دماغ کې به یو ه هنګامه جوړه شوې وي. د دې کیفیت د زیاتوب یوه وجه د دهٔ وفاداره شاګردان، چې دی یې پرېښی ؤ هم کېدای شي.

---

[58] رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرحال دی تر ډېره حده مضطرب او پرېشان شو. په هغه ورځ یا دوو ورځو وروسته د رنجارا د دریاب د غاړې خوا ته روان شو. د ورځې ډوډۍ د نږدې کلي یوې جینۍ چې نوم یې "سنجاتا" ؤ وراوړله[59]. هغه د پیپل (بړ) د ونې لاندې کښېنستی، د ډوډۍ خوړلو وروسته هم هلته ناست غورېږې کوی.

بدهه جوړېدل

ذهني هیجان او روحاني کشمکش برابر روان ؤ، تر دا چې ورځ په تمامېدو شوه او لمر په پرېوتو شو. نا بېره د لمر د پای د وړانګو سره د ګوتم په ذهن کې یوه رڼا خوره شوه او دهٔ په باطن کې د دې رڼا نه هغه حل تر لاسه کړی چې دهٔ د څو ورځو راهیسې د هغه د پاره دومره ریاضتونه او سختۍ پر ځان تېرې کړې وې. دهٔ معلومه کړه لکه چې دهٔ ته څوک وایي چې صرف د باطن په پاکوالي او د خلکو په مینه کې د فلاح ابدي راز پټ دی، او د انساني تکلیفونو نه د خلاصون هم دا دوې ذریعې دي.

د دې نوري کېفیت او ارتقاء یا انکشاف نه وروسته هغه بدهه یا روښانه ضمیر لرونکی وبلل شو او دا ونه بودهي ونه وبلل شوه.

د دې نه د وروستو حالت د ګوتم په الفاظو کې داسې بیان شوی دی. "کله چې ما دا ولیدو نو زما روح د خواهش د بدو نه د دنیاوي ژوند نه د غلطۍ او د ناپوهي د مسائلو نه ازاده شو. نو دې ازاد ته د خپلې ازادۍ علم وشو، د بیا ژوندي کېدو نه خلاصون پیدا شو.

[59] د دې واقعې سره مربوطه یوه بله واقعه هم شته په کوم کې چې حضور بنت شعیب و حضرت موسیٰ ته دعوت ورکړی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بزرګ دور پای ته ورسېدی او فرض پر خپل ځای شو. زهٔ به بیا دې نړۍ ته نهٔ راځم، دا ما معلومه کړه.[60]

اوس د ګوتم و مخ ته دا سوال پیدا شو چې دی دا حل تر ځان پورې محدوده وساتي، که دا د پیغام په شکل کې تر ټول عالم پورې ورسوي؟

هغهٔ په دې پوهېدی چې په "آریه ورت" کې د برهمنو ډېر اثر دی او د هغوی نظریات په اولس کې عام او مقبول دي. هغهٔ په دې پوهېدی چې د وجود ازارې او سختی په منځ کې پرېښودلو، دی په اولس کې ډېر بدنام شوی دی او په دې ډېر ښه پوهېدی چې دی په خپل هدف کې په اسانۍ نهٔ شي بریالی کېدی، د دهٔ په زړهٔ کې چې د ټول عالم مینې پټ ځای موندلی وُ دهٔ د هغې سخته غندنه وکړه او په دې اراده راپورته شو چې دی به خپل دا حل "خپله نظریه" د نړۍ د فائدې د پاره ضرور وړاندې کوي، چې د دهٔ رنګه هر څوک د بیا پیدا کېدو نه خلاصون و مومي، او هر یو ابدي سکون او راحت تر لاسه کړي.

غرض د دهٔ دې هدف دی متحرک کړو، او دی د دې د اشاعت د پاره روان شو. د دهٔ اراده وه چې تر ټولو له مخه به دی خپل پیغام خپلو استادانو (الاره، او ادرک) ته رسوي.[61] لاکن کله چې دی د هغو و دېرو ته ورسېدو نو معلومه شوه چې هغوی له دې دنیا سترګې پټې کړې دي. اوس نو هغه د خپل بې وفا پلویانو خوا ته مخه کړه کوم چې په بنارس کې وو. په تلو تلو کې ورته په لاره کې د یو پېژندګلو برهمن "اوپک" سره ملاقات

---

[60] استهوري آف بدهدهرم. کې،جې سونډرس مخ ۲۳

[61] جګیسو جي د دهٔ نوم "ارز کلم" ښودلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وشو. کله چې دې برهمن د بدهـ ځلېدلی مخ ولیدو نو يې پوښتنه ځيني وکړه " خوشحاله خوشحاله چېري روان يې "؟

بدهـ ورته وويل چې زهٔ د اعلی ترين قانون د "پيّې" د چلولو د پاره روان یم [62]. برهمن د بدهـ په ځواب نهٔ شو خوشحاله. هغه په دې چې هغهٔ د جپ تپ منونکی ؤ نو بدهـ يې په دې خيال بد مذهب بللی. لاکن پر ګوتم باندي د دهٔ د خبري هيڅ اثر نهٔ واخستو او مخته روان شو.

نو د روښان ضميري دوه مياشتي وروسته يوه ورځ د لمر د لوېدو پر وخت د بنارس نه درې ميله په شمال کي د مګاويه مقام [63] ته ورسېدی دلته يوه دشت غزالا وه او د دهٔ بې وفا پلويان هم دلته دېره وو.

کمزوره عقيده لرونکي شاګردان [64] د استاد د راتلو په تعظيم کي نهٔ ودرېدل، او په خپلو کي يې سره وويل چې کهٔ دا بد مذهب فقير زمونږ خواته راغی نو بايد چې دی مونږ په خپل

---

[62] چرخ حيات: دلته د چرخ يا پيّې څه مراد د داسي شهنشاه سوارلي يا پيّه ده کوم چي به د ټولي نړی فاتح وي. د بدهـ مطلب دا ؤ چي ما يو داسي رواج يا مذهب ته د ودهٔ ورکولو تابيا کړې ده چي په ټوله نړی کي به خور شي. د بدهـ د دې ويلو پر بنا پيّه د بدهـ مذهب هم داسي نخښنه جوړه شوه څرنګه چي صليب د عيسائيانو او هلال (مياشته) د مسلمانانو (د تفصيل د پاره وګورئ ضميمه ۱)

[63] دا مقام وروسته بيا د "دهمک" په نوم ونومول شو. اشوک دلته په درېيمه صدی ق،م کي يو يادګار جوړ کړی ؤ چي بيا چيني سېلانيانو ليدلی ؤ. د دې اثار اوس هم موجود دي. د دې مقام معلومات په ۱۸۶۲ عيسوي کي معلوم شول. او د دې سنه د اثارقديمه په راپورټ کي د دې ډېرراپورونه موجود دي. دا هغهٔ مقام دی کوم چي په اوسني وختونو کي د بدهـ مذهب پوهنتون درجه تر لاسه کوي.

[64] د دوی نومان دا وو. کونډينه، دپ، بهدري، مهانام او اشوجت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحبت کې شریک نهٔ کړو، بلکې دهٔ ته به د ناستې هم نهٔ وایو. ګوتم دا محسوسه کړه چې دی د دوی په نظر کې د سختې پرېښولو په وجه قابل احترام نهٔ دی، په دې یې دوی مخاطب کړل چې تاسو تر اوسه د مرګ د دام نه نهٔ یاست خلاص شوي؟ غم، ستونزو او تکلیفونو تر اوسه تاسو نهٔ یاست پرېښي؟ لاکن ما داسې لاره موندلې ده چې د ټول عالم خلاصون په کې کولای شم.

دې خام عقیده لرونکو په دې یقین نهٔ کولو ، ګوتم هغه وخت دوی په ټوله نظریه پوهه کړل. څرنګه چې بدهـ په دا خپل نوي مذهب باندې شاګردان پوهه کړي وو هغه په " دهم کرتې پوتن سوت " کې موجود دي. او د هغې انګرېزي ژباړه رائس ډېوډس د Buddist Suttras په نامه کړې ده. د دې تفصیل بحث به د بدها په تعلیماتو کې راځي. لاکن د داستان د تسلسل د پاره د منشي امیر احمد علوي صاحب بې مثاله لیک واورئ.

د وعظ خلاصه (تشریح)

کوم څیز چې وجود لري هغه د مادې نه جوړ شوی دی. ماده غیر مستقله او فاني ده. په دې په هر وجود لرونکي څیز کې د فنا جراثیم (میکروب، چینجی) موجود وي. انسان حیات وجودي لري او دهٔ ته د فنا نه چاره نشته. غم، کمزورتیا، ناروغي او مرګ د فنا مدارج (رتبه، درجه) دي. تر څو چې ناپاکه خواهشات پاته دي ، حرص، فکر او آرزو به ورسره وي. یعنې غم او کمزوري به یې نصیب وي. وجود ته ضرر رسول او د خواهش د ختمولو کوشش خطرناک دی. که په دې کار کې ژوند ختم شو نو دا مرګ به ډېر ناقراره وي او د آواګون نه به نجات نهٔ مومي. په کوم څیز چې انسان د مادي نړۍ سره تعلق لري هغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړۀ بـدوالی دی. تـر څـو چـي زره مقـدار بـد پاتـه وي، نـړی نـه بـه تـړون پـاتي وي. د زړۀ د بـدو سره د نېکـو اعمـالو هـیڅ فائـده نشـته. پـه دې چـي د نېکـی مېوه خو بـه ترلاسـه شـي لاکـن د بدی پـه وجـه بـه د دویـم ځـل زېږېدنـه او د مـرګ مصـیبت پـر ځـان تېـروي. او پـه دې دوزخ کـي هـیڅ نـۀ ده معلومـه چـي د نېکـی توفیـق بـه وي او کـه نـۀ؟ پـه دې، بغیـر د وجـودي سـختی خپـل خواهشـات لېـري کـول، زړۀ د تمـامو عیبـو څخـه پـاکول د خلاصـون د پـاره ضـروري دی. د عـدم وجـود خـواهش هـم دومـره خطرنـاک دی لکـه د وجـود. لهـذا نېکـه عقیـده، نېـک نیـت، نېکـه خبـره، نېـک فعـل، نېـک ژونـد، نېکـه هڅـه، نېـک خیـال او د نېکـي مراقبې نـه نـروان (فنـا) تـر لاسـه کـول دي. یعنـي ټـول اعضـا د وجـود دي بـې حسـه کـړل شـي. او ځـان دي د مړي په شان جوړ کړل شي.

مندرجـه بـالا دا اتـۀ نېکـی پـه عمـل کـي راوسـتل او د نروان و بام ته د ختلو د پاره څلور پایې دي.

لـو مړی پایـه د زړۀ بیـداري ده، یعنـي د غـم او د بنـادی د راز طلب، کله چي په لټون کي د حق، مرشد کامـل تـه رسېدل پـوره شي نو دا درجه تر سره شوه.

دویمـه پایـه د ناپـاکو، غلیظـو شـهوتو پرېښـودل او د خپلولـو خیـال د زړۀ څخـه ایسـتل دي. کلـه چـي پـر دې عمـل ثابـت قدمه شوې نو دا درجه هم تر سره شوه.

درېیمـه پایـه جهالـت، شـک، غصـه، حـرص او ټـول کمینـه خصلتونه لېـري کـول دي. کلـه چـي د دې نقائصـو نـه پـاک شـوې نـو د زړۀ لوح به پاک شي او درېیمه درجه تر سره شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخـري پایـه عشـق و محبـت پـه سـینه کـي چـي کینـه نـهٔ وي نقش کـول دي. لکـه څرنګـه چـي مـور خپـل ځـان پـه خطـر کـي واچـوي او د خپـل یـوازني زوی پالنـه او څارنـه کـوي، هـم داسـي د خلاصـون طالـب دي د هـر جانـدار د پـاره ځـان قربـانی تـه تیـار سـاتي. کـوم دښـمن بانـدي چـي لـو مړی غلبـه تـر لاسـه کـول ده هغـه د نفـس خواهشـات دي او اخـري مهـم د عالمګیر عشـق و الفـت پـه ویښـه او پـه خـوب کـي دهیـان سـاتل دي. نـهٔ د قربـانۍ ضـرورت شـته او نـهٔ د برهمنو د کومک. د هر انسان خلاصون د دهٔ په خپل لاس کي دی.

تـر پنځـو ورځـو پـوري دا بیـان جـاري ؤ. د شـاګردانو شـک لیـري شـو. هغـو پـر ګـوتم ایمـان راوړو او هغـوی پـه حلقـه عقیـدت کـي د ګـډون باقاعـده خـواهش ظـاهر کـړی. بدهـ ګهـوش د دوی خـواهش یـا درخواسـت ومنلـی، یـو ورکـوټی رسـم ادا شـو او باقاعـده هغـوی پـه سنګهـ (انجمـن) کـي داخـل کـړل شـو. او پـه دې کـي د داخلېدو پـر وخـت هـر یـو کـس بـه دا وایـي چـي " زهٔ پـه بدهـ کـي پناه اخلم، زهٔ په شریعت کي پناه اخلم، زهٔ په سنګهـ کي پناه اخلم.

ګـوتم پـه دې دشـت غـزالا کـي درې میاشـتي قیـام وکـړ او دهٔ د هري ورځي ژوند په خپل تفسیر کي داسي بیان کړی دی.

د هري ورځي ژوند

" ګـوتم سـحار وختـي (تقریبـاً پنځـه بجـې) پاځیـدو، او خپـل ذاتـي خدمت ګـارانو تـه بـه یـې تکلیـف نـهٔ ورکـوو. خپلـه بـه یـې لاس، مـخ مینځلـو او جـامې بـه یـې بـدلولې. د خیـر غوښـتني د دورې لـه مخـه بـه هغـهٔ یو ځـای پـه تنهـائي کـي کښېنسـتی او مراقبـه بـه یـې کولـه. کلـه چي بـه بیـا هغـه وخـت راغـی نـو بیـا بـه درو سـرو خپلي مخصوصي جـامې (کـومي چي بـه پـه اولـس کـي د سنګهـ هـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فـرد اغوسـتې) واغوسـتې. او د خیـر غوښـتو کاسـه (د کچکـول پـه شـان) کلـه یـوائي او کلـه د شـاګردانو سـره د نـږدې کلـي تـه د خیـر غوښـتلو یـا کرامـات ښـکاره کولـو د پـاره یـا دغسـي بـه تلـی. پـه لاره کـي بـه یـخ یـخ شـمال د دهٔ لاره صـفا کولـه، د اوبـو څـاڅکي بـه د اسـمان نـه د دهٔ څخـه د ګـرد د لیـري کیـدو د پـاره وریـدل، وریځـو بـه د دهٔ پـر سـر سـوری جـوړ کـړی ؤ، ګـوا دی بـه یـې د لمـر د ګرمـۍ څخـه د کیـږدی پـه څیـر بـچ کـوی. نـورو بـادونو بـه د اسـمان نـه د دهٔ پـه لار کـي ګـلان شـیندل چـي قـدم پـر نـرم ځـای کښـېږدي او دی پـر نـازکو ګلانـو قـدم روان وي او کلـه چـي بـه هغـه د کورونـو ور تـه ودرېـدی نـو بـه یـې د وجـود نـه شـپږ قسـمه رنګیـن "نـور" خارجیـدو. د کـوم نـه چـي بـه یـو زریـن او شـوخ رنـګ د کورونـو، دالانونـه او چهجـې بـه روښـانه شـول. مرغیـو او نـورو حېوانـاتو بـه پـر خپلـو خپلـو ځـایو پـه نـرم او شـیرین غـږ کـي د دهٔ هـر کلـی کولـو. اسـماني نغمـه بـه پـه فضـا کـي خـوره شـوه او د انسـانانو پـه وجـود چـي بـه کـوم زیـورات وو خپلـه شـړنګیدو. کلـه چـي بـه دا علامتونـه ظاهرېـدو نـو خلـګ بـه پوهـه شـول چـي نـن مبـارک او بـزرګ بدهـ خپلـه د خیـر غوښـتو د پـاره راغلـی دی. نـو بیـا بـه هغـوی خپلـي شـوخي، بهترینـي، رنګینـي جـامې واغوسـتې او پـه لاسـو کـي بـه یـې ګلدسـتې او هارونـه اخسـتي پـه کوڅـو کـي راووتـل. هغـه بـه یـې و بدهـ تـه پېښ کـړل او د یوبـل نـه بـه یـې سبقت وړلـو کـي داسـي ویـل چـي "سـرکار! نـن لـه مـوږ سـره ډوډۍ وخـوره، مـوږ سـتا د لسـو ملګـرو یـا شـلو ملګـرو یـا سـلو ملګـرو د ډوډۍ بندوبسـت بـه وکـړو." د دې ویلـو سـره بـه یـې د دهٔ د خیـر غوښـتلو کاسـه ځینـي واخسـته، د دهٔ او د دهٔ د ملګـرو د پـاره بـه یـې د مـزرو چټایـاني اواري کـړې او تـر هغـو بـه ورتـه ولاړ وو چـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی بـه ډوډۍ نـهٔ وه ختمـه کـړې. د ډوډۍ خوړلـو وروسـته بدهـ بـه د دوی د پـوهي او عقـل د لحـاظ پـه خـاطر داسـي بيـان وکـړی چـي بعضـي خلګـو تـه بـه د بدهـ مـذهب اختيـارولو ماسـوا بلـه لارنـهٔ وه.لاکـن ډيـرو بـه پرسـيدها لاري د تللـو صـلاحيت پيـدا کـړو او لـوړو مرتبـو تـه بـه ورسـيدو. او هغـهٔ بـه پـه دالان کـي تـر هغـه وختـه ناسـتۀ تـر څـو چـي د دهٔ ملګـري ډوډۍ نـهٔ کـړي ختمـه. نـو کلـه چـي بـه دوی ډوډۍ ختمـه کـړه نـو بـه يـو حاشيه بـردار غـږ کـړو چـي ، ټولـو ډوډۍ وخـوړه. نـو دی بـه يـوې خاصـي کـوټې تـه ولاړی. د دې وخـت نـه د غرمـې تـر ډوډۍ پـوري بدهـ پـه تنهـائي کـي وخـت تيـروو. د دې نـه وروسـته هغـه بـه د کـوټې پـه ورکـي ودريـدی او خپلو اخوانو (د سنګهـ ممبرانو) ته به يې داسي نصيحت کاوه.

"زمـا ورونـو ! پـه عمـل کـي هلـي ځلـي او خلـوص ښـکاره کـړئ.د هـيڅ يـوه بدهـ سـره پـه دې دنيـا کـي ملاقـات مشـکل دی، انسـان جوړيـدل هـم مشـکل دی. يـو خـاص صـحيح وخـت مونـدل هـم مشـکل دی. د دنيـا پرېښـول (تـرک دنيـا) هـم مشـکل دی او د ربښتيا اوريدو موقع موندل هم ډير مشکل دی."

بيـا د شـاګردانو لـه خـوا بـه دا خواسـت وشـو چـي داسـي موضـوع دي راوښـودل شـي چـي د دوی د غـورو فکـر د پـاره مـوزو وي او هغـهٔ بـه د هـر يـوه صـلاحيت مطـابق هغـه تـه موضـوع ورښـودله او د مراقبـې د پـاره بـه ګوشـه نشـين کيـدو ځـايو تـه ولاړل او پـر موضـوع بـه يـې غـور او فکـر کـاوه. ګـوتم بـه لـه دې وروسـته خپلـي خاصـي کـوټې تـه چـي پـه کـي ګـلان اوارول پـه اطمينـان او سـکون بـه د لمـر او د لمـر د تـپش نـه د بـچ کيـدو د پـاره لـږ سـات ارام کـوی. نـو چـي کلـه بـه د دهٔ ارام پـوره شـو نـو د خپـل کـټ نـه بـه را پورتـه شـو او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګېرچاپېره خلګو پر حالاتو به يې غور کاوه چې دوی په کومه توګه د دهٔ سره ښهٔ کوی شي. د زوال پر وخت به د شاوخوا کليو ډېر خلګ به د نزر د پاره په لاسو کې ګلان نيولي ورته راغلل او جمع کېدل به. هغه به د بيان کولو والا هال (لويه کوټه، جرګه هال) کې د موقع په مناسبت او د خلګو د مجمع په حساب د اعتقاد حق تبليغ کولو، بيا چې به دهٔ وکتل چې اوس مناسب وخت دی نو به يې دا خلګ رخصت کړل او هغوی به دهٔ ته د سلام کولو وروسته بېرته خپلو خپلو کورو ته ستېندل. په دې توګه به دهٔ د ماسپښين وخت تېرولو.

د ورځې په پای کې چې به يې محسوس کړو نو به يې ولامبل او په دې منځ کې به کرئي سنګهي (خدمت ګار) به د دهٔ د کوټې پر کټ د ګلونو سيج اوار کړو [65] او د ورځې په پای کې به يې د لږ سات د پاره جامې اغوستې او مراقبه به يې پيل کړه. تر دې انده چې ټولو شاګردانو به خپله خپله مراقبه پای ته ورسوله او بېرته به راستون شول. نو بيا به په دوی کې يو کس داسې پوښتنې کولې چې د دهٔ په ذهن کې به هغه نهٔ راتلل. چا به د مراقبې حال بيانولو، چا به د شريعت د احکام د تلقين په هکله فرمائش کولو. په دې توګه به د شپې اوله برخه تېره شو. نو چې ګوتم به د هر يوه ځواب ورکړو نو شاګردان به يو يو رخصتېدل. بيا به د شپې پاته برخه دهٔ به د کوټې و مختته په ورو ورو تګ او

[65] دا يقيني غلط دی چې د دهٔ د پاره د ګلونو سيج جوړ کړل شوی ؤ. کله چې هغه د سنګهـ د خلګو د پاره خوشبو، لاړ (هار) او تيل استعمالول ښه نهٔ بلل نو خپله به يې ولي استعمالولو؟ د بدهـ غوندي د قدر وړ شخصيت نه د داسي قول او فعل اميد نهٔ شي کېدای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غور او فکر کولو تېرولـه. يوه حصه به يې په اطمينان ، سکون او په پرېوتو تېرولـه. څنګه چي به سحار نـزدې کېدو ، دی به په کټ کي بيدا ره کښېنستی. خپل په ذهن کي به يې د ټول عالم د خلګو تصور کاوه، کوم چي د هغوی په تېر ژوند (جنم[66]) کي وو. او دۀ به دا سوچ کاوه چي هغه څنګه د دوی د ارزوګانو د پوره کولو مدد کولای شي."

د ګوتم د حقانيت او تبليغ دا اثر وشو چي په لږو ورځو کي د دې علاقې علاوه په دې ځنګله کي د معتقيدنو تعداد شپېتو ته ورسېدی. يوه ورځ ګوتم دا ټول خلګ را جمع کړل او دا حکم يې ورکړو چي د شش[67] ماسوا ټول شاګردان دې نورو سيمو ته ولاړ شي او د دې مذهب تبليغ دې وکړي. ظاهره ده چي د ګوتم د دې حکم سره دی بېرته د "ګيا" خوا ته وګرځېدی.

اوس چي د کوم کرامت ذکر په ګوته کېږي هغه د " اراول" د ځنګله واقعه ده. په دې ځنګله کي د "سينا" په نوم يو کلی ؤ چېري چي درو ورونو[68] د علم او فضل شهرت درلـود او مذهباً آتش پرست وو. ګوتم د دوی د آتش کدې په عمارت کي د يوې شپې تېرولو اجازه وغوښتله، لاکن "کشپ" چي په دې ورونو کي مشر ؤ ته دا خبره ښه نۀ وايسېدله. هغۀ وويل چي د آتش کدې سره يو زهريلا

---

[66] جنم: د هندو مت په عقيده چي انسان اووه واره زېږېدنه کوي. يعني دی پيدا کېږي او مري ، پيدا کېږي او مري، دا رنګه دی اووه واره پوره کوي. که په تېرو جنمو کي يې ښه کارونه کړي وو نو به په راحت کي به وي او که يې بد کارونه کړي وو نو به په ډېر تکليف او پرېشانۍ کي به دا خپل اووم يعني اخري ژوند تېروي.

[67] کوم څوک چي د يوې شتمني کورنۍ نۀ ؤ او د ګوتم په خوا را تښتېدلی ؤ.

[68] امير احمد علوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـار اوسـي كـوم چـې د شـپې راوځـي او ويـده خلـګ چيچـي. پـر ګـوتم باندي د عشـق حقيقـي زار خوربـدلي وو هغـهٔ چېـري د مـار نـه ډاربـدو. خپـل پـه خبـره ټينـګ ولاړؤ ، اخـر كشـپ هـم د دې مسـافر مېلمـه خـاطر پر ځاى كړو او اجازت يې وركړو.

شـپه شـوه، مـار د هـري شـپې پـه څيـر د خپلـي څـوړي راووت ،لاكـن ګـوتم تـه يـې هـيڅ نـهٔ وويـل. كلـه چـي سـحار شـو او ګـوتم ژونـدى ژانـدى پـه آتـش كـده كـي موجـود ؤ نـو يـې د كرامـت شـور جـوړ شـو. اتفاقاًپـه دې ورځـي پـه دې كلـي كـي يـوه غټـه مېلـه كېـدونكې وه، پـه كـوم كـي چـې د شـاو خـوا مريـدان راتلـل او د كشـپ تقريـر بـه يـې اوربـدو. اوس كشـپ تـه دا وبـره ورپېښـه شـوه چـې كـه چېـري دې مجمـوعې ګـوتم وليـدو نـو د آتـش پرسـتۍ بـازار بـه تـپ ودربـږي، لاكـن مېلمـه د كـوره ايسـتل داسـي اخلاقـي جـرم ګڼل كېدو چې دى د دې جوګه نهٔ شو كېداى.

ګـوتم تـه د دې خطـرې احـوال وشـو او هغـهٔ چـا تـه د اطـلاع وركولـو بغيـر پـه دې ورځ د دې كلـي نـه دبانـدي ووتـو او د مېلـې خوا تـه نـهٔ راغـى. كلـه چـي مابنـام بېرتـه راسـتون شـو نـو كشـپ تپـوس ځيني وكړو چې ټوله ورځ چېري وې؟

ځـواب يـې وركـړو چـې سـتا د فكـر د لېـري كولـو د پـاره پټ شـوى وم. كشـپ د دهٔ پـه پښـو كـي وغورځېـدى او د ټـول جماعـت سره يې ايمان راوړى.

يو بل بيان

هـم پـه دغـه ځـاى كـي د قيـام پـر وخـت يـوه ورځ ګـوتم د خپلـو نـوو شـاګردانو سـره ناسـت ؤ چـي مخـامخ د غونـډۍ پـه څـوكي اور ولګېـدى. ګـوتم دغـه اور موضـوع جـوړ كـړو او يـو لـوى بيـان يـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو. کوم چي په پټک د "روت پري پائ سوت" کي موجود دی. د دې خلاصه دا ده چي ګوتم وویل چي ! تر کومه چي په خلګو کي جهالت موجود وي تر هغه وخته پوري به داسي اورونه لګیږي. دا هغه اور دی چي د انسان دننه لګېدلی دی او کوم چي د دباندي ځیزونه په بطن کي روښانه کوي. دا خارجي ځیزونه د حواس خمسه او زړۀ په ذریعه اثر کوي لګیا وي. د مثال په توګه سترګه مشاهده کوي او د دې نه دننه یو رنګه حس پیدا کیږي د کوم نه چي غم یا خوشحالي جوړیږي او دا غم یا خوشحالي شهوت، غصه، جهالت، زوکړه، فکر او اضمحلال (سستي، کمزوري) قوي او د مرګ او رته وده ورکوي. د غه حالت د هغه ټولو احساساتو دی کوم چي د دویم حواس په ذریعه پیدا کیږي. لاکن هغه خلګ چي څوک د بدهـ د ضبط نفس په اصول عمل کونکي دي یعني د سیدها لاري څلور سره منزل یې تر سره کړي دي د کوم ابتداء چي د پاکۍ نه کیږي او انتها یې پر مینه باندي ده نو په دۀ کي عقل راغلی وي. خارجي احساسات د دۀ دننني اور نۀ شي تیزولای، په دې چي د دوی سره د شهوت اور پاتي نۀ وي. ربنتوني شاګردان د دې نۀ مړیدونکي اور نه خلاصون تر لاسه کړي، کوم چي د بدو بیخ دی. هغه پوهه یا زدکړه کومه چي دۀ تر لاسه کړې ده یوه ورځ دی و کمال ته ورسوي. دی د هغه تکلیفونو نه هم ازاد وي کوم چي د تیر ژوند نتیجه وي. او په دې ژوند کي دی د قوم قربانۍ او نورو مراسمو او قوانینو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راهنمائي ضرورت نور ورته پاتي نهٔ شي، هغه په دې چې د دهٔ ذات تر هر څه بالاتر شي.[69]

د بمبسار راجا بدهـ مذهب خپلول

دی ځای نه بدهـ د خپل نوي شاګرد کشپ سره راج ګړهـ ته ولاړی. دا هغه ځای دی چې د وولس کاله د مخه دی د کوره د حق په لټون کي راتښتېدلی ؤ. دا ښار د مګدهـ راج سلطنت ؤ او بمبسار د دې ځای راجا ؤ. دا راجا د خپل رعب، دبدبه او ویر سلطنت په هکله ډېر مشهور ؤ. کله چې دهٔ دا واورېدل چې کشپ او ګوتم دواړه راروان دي نو د ښه راغلي د پاره مخته ورا ووتی، او ټول ښار د دواړو بزرګانو د دید د پاره را مات شو. په عام طور دا خیال ؤ چې ګوتم هم آتش پرسته شوی دی او د کشپ شاګرد جوړ شوی دی، نو چې کله نیازمن شاګرد (کشپ) د ګوتم مخي ته خپل سر په تعظیم کي ښکته کړو نو د راج ګړهـ د خلګو حیراني د کتلو وړ وه. راجا په ډېر درب د دې درویشانو دعوت وکړ. او د "ویلوانا" نومي د بانسو په باغ کي یې د دهٔ د استوګني بندوبست وکړ او هغه یې ودهٔ ته وقف کړ. په دې تاریخي باغ کي ګوتم د ژوند ډېر سپرلیان تېر کړل. او دا قائده یې جوړه کړه چې په اوړي او د مني په موسم کي به یې د نورو سیمو دورې کولې او د پشکال د اوړي په بارانو کي به یې په دې باغ کي استوګنه کوله. د لېري لېري نه به خلګ راتلل او د دې بزرګ پاني (بدهي) مذهب نه به یې د خپلو مسائلو د حل د پاره خبري اتري کولې.

[69] رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لـومړي سـپرلي نـه وروسـتـه د کپـل وسـتو (د ګـوتم آبـائي کلـی) نـه هـم خلـک راغلـل او د ځـان سـره يـې د شـدودهن پيغـام هـم راوړی، چـې د سـپين ږيـري پـلار د مـرګ نـه مـخ کـي يـو وار خپلـه څهره ښکاره کړي.

د شدودهن سره ملاقات

"د مــور پــلار د حکــم[70] اطاعــت د نېکــو خلکــو فــرض وي. ګــوتم ســم د لاســه د ســفر تيــاري ونيولــه. د پلويــانو يــو لــوی لښــکر ورســره روان شــو او دا کــاروان پــر هرمنــزل د هــدايت طالبــان يــې فــيض يــاب کــول او کپــل وســتو تــه نــزدې ورســېدی. د ډېــري مــودې وروســته د هماليــه د غــرهٔ لمنــه ، د نيپــال خونــک بــاد ، زړهٔ ښــکونکي غونــډياني او د راج محــل ښائســته منظــره چــې يــې پــه ســترګو شــوه نــو د ګــوتم پــر زړهٔ بــه څــه تېــر شــوي وي[71]. د دې کېفيــت دي هغــه څــوک بيــان کــړي چــې د بــوډۍ دټــال(د بــاران نــه وروســتو پــه اســمان کــي شــين، زېــړ او ســرهٔ ښــکلي رنګونــه) صــحيح عکاســي کــولای شــي. د وطــن ځــوزان (اغــزي) د پــردي وطــن د ګــلاب نــه هــم بهتــر وي او د کنعــان ملنګــي د مصــر پــر بــاچهي ښــه بلــل کېــږي. لاکــن ګــوتم خپــل جــوړ کــړی اصــول پــه دې وخــت کــي هــم نــهٔ مــاتولو. و ښــار تــه د ننوتــو پــر ځــای نزدې د يــوه کلـي پــه بــاغ کــي يــې واړولــه. پــه دغــه ځــای يــې شــپه تېــره کــړه او پــه دا بلــه ورځ يــې د خيرغوښــتني کچکــول پــه لاس کــي پــه کپــل وســتو کــي يــې قــدم کښېښــودی. دســتور دا ؤ چــې د

---

[70] امير احمد علوي

[71] زهٔ د مهاتمه لفظ د ګوتم د پاره په استعمالولو کي په دې ډډه کوم ، ولي چي بقول دکني بودهيانو چي دی د روح قائل نهٔ ؤ. دلته خو د علوي صاحب قول، منقول دی او نقل راچه عقل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیرغوښتونکو دا مجموعه د امراء څخه به خیر نهٔ غوا ړي بلکې د غریبانو پر دروازهٔ به لاهم چپه خُله ولاړ وو، او په ژبه به یې سوال نهٔ کولو. که څه هم ورته ورکړل شو نو ښه، ګنې مخته به روان شول. د دې رسم د پاره په کپل وستو کې هم دهٔ راج محل پرېښودو او د غریبانو و کیږدیو ته یې د ګدائي د پاره مخه وکړه. کله چې راجا ته خبر وشو نو د حکومت دبدبه یې پرېښوده او په بې تابۍ یې ځان و خپل زوی ته ورساوه او ګیله یې ورته وکړه چې د رعایا نه خیر غوښتلو پر وخت دا نهٔ شو درپه یاد چې د پلار په تندي دې د بدنامۍ ټیکه ولګوله. ګوتم په ځواب کې ورته وویل چې "مهارج ! تاسو او ستاسو کورنۍ د سلطنت سره تعلق لري او د راجاګانو اولاد یاست، او زهٔ د راتلونکي وخت رشیانو (هندي عالمانو) او دانش مندانو وارث یم. ستا د پاره په محلونو کې اوسېدل زیبا دی او ما ته هغه مناسب دی چې انبیاء سلف یې له وخته کوي را روان دي. د راج د نعمتونو سره زما څهٔ کار؟ زما مورثي پیشه خو خیر غوښتنه ده، او هغهٔ خوړل دي."

پلار دا منطق نهٔ ومنلو او زوی یې په زوره د شاهي محل خوا ته روان کړو. څنګه چې یې په کور کې قدم کښېښودو د خپلوانو یوه مجموعه باندي راټوله شوه، او ټوله کلا په دې کوټه کي را جمع شوه چېري چې د ګوتم ښځې راغلي وې.

د دیدار جمال او د خیریت د پوښتني د پاره ټول راغلل لاکن غم نصیبه یشودهرا د خپل ځای نه هم نهٔ وخوځېده. هغهٔ د قیامت شپه او هغهٔ د خوشحالۍ ورځې کله چې پر دې د مصیبت غر ونړېدی او تر ځانه تېر خاوند بغیر د څه خطا ښوولي یوې خوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ځيني ولاړې، دې ته نن هم په ياد ؤ. کله چي چنا بګي وان دا خبر راوړه چي څښتن جوګ (ترک دنيا) اختيار کړو نو د دنيا عيش و عشرت د دې د پاره ختم شول. سينګار ځيني پاته شو، ژوند يې بې له خاونده (سهاګه) اوږد شو، دا د لېوني غونډي پر ځمکه پرېوته، د پانوګري غونډي به يې کفن اغوستو، او د کونډې غونډي به يې يوه ګوله ډوډۍ خوړله. د ګلاب ګل مړاوی شوی ؤ، سره زر، مس شوي ؤ او پر بلور[72] زنګ پرېوتی ؤ. نن خپل او پردي د شهزاده د پاره منډې راوهلې. لاکن د فراق درد خوړلې په خپله کوټه کي سر په ځنګون ناسته وه، او خپل ناقرار زړه يې داسي قرارولو چي "زما خوږ خاوند زه په ځوانۍ کي پرېښودم او نن د دوولس، ديارلسو کلو وروسته خپل ګډه وډه شکل را ښکاره کول او د هغه په مخ کي ذليله کېدل ضروري دي؟"

د بې کسو فرياد يې په ياد شو او په مات زړه يې د رحم او به توی شوې. و ګوتم ته يشودهرا په ياد راغله او د خپلوانو په مجموعه کي يې سترګو يو څوک لټول. چي کله يې په سترګو نه شوه برابره نو يې تپوس وکړو چي يشودهرا ژوندۍ ده؟ ځواب ورته ورکړل شو چي ژوندۍ خو ده لاکن د مړي نه بد تره ده. په زړه يې وخوړله او د حال د پوښتني د پاره خپله د هغې وکوټې ته ورغی. د ځان او ايمان خاوند يې نابېره مخي ته راغی، يشودهرا بې قابو شوه او سم د لاسه يې پښو ته ولوېده او د خاوند پر پښو يې خپلي سترګي کښېښودې او په چيغو چيغو په ژړا شوه. بيا يې سوچ وکړو چي خاوند خو مي ترک دنيا شوی دی او ده ته د ښځي و وجود ته لمس (لاس وروړل) ورکول جائز نه دي.

[72] بلور: د اوسپني يا اسټيل په شان يوه تيږه ده چي زنګ يې نه وهي. يوه څرکېدلې معدني تيږه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځان یې په وېره وېره کې سره راټول کړو او بلې خوا ته ودرېده. راجا د نړور سفارش وکړی او د هغې د نفس کشۍ حال یې بیان کړی. ګوتم دا خبرې پر زړه وخوړې خو د خپل عهد وپیمان څخه مجبور ؤ، بس که څهٔ یې ورته وویل نو هغه دا چې د صبر کولو تلقین یې ورته وکړو. معشوقې په وېره وېره دا آرزو وکړه چې هغهٔ هم پخپلو پلویانو کې شامله کړي، لاکن عرض قبول نهٔ شو، او ورته وویل شو چې د فقیرانو په لښکر کې ښځه د ځان سره کول خطرناک دی. ستم وهلې ښځه مایوسه شوه او ګوتم د محل نه رخصت شو.

دویمه ورځ د ګوتم د ناسکه ورور د وادهٔ ورځ وه، د عیش نشاط مجلس جوړ ؤ، چې ګوتم دې محفل ته تشریف راوړی او هیڅ نهٔ شو معلوم چې اننند ته یې په غوږ کې په کراره څهٔ وویل چې هغهٔ د وادهٔ جامې څرې کړې او کچکول یې په لاس کې واخست او د نګروده باغ په خوا روان شو کوم چې د دې جوګیانو (فقیرانو) استوګن ځای ؤ. اوس د ګوتم د هرې ورځې دا معمول جوړ شو او دی به محل ته د خوراک د پاره راتلی او لېرې په محل کې د خپلو پلویانو سره به یې خوراک کاوه او بیا به بېرته د خرود ګاه (د محل نه دباندې د ګوتم استوګن ځای) ته ستنېدی. یوه ورځ حسب دستور ډوډۍ یې خوړله، د دید تږې یشودهرا د لېرې نه د جمالِ جهان د دید زیارت کوی چې د دې زوی "راهل" مخې ته راغی. مور دهٔ ته ښکلې جامې ورپه غاړه کړې چې ورشه د پلار مخې ته او د خپل میراث دعوه وکړه. هلک د څو ساعتو وو چې پلار پرېښودو، نیکه یې پالنه وکړه او دهٔ هغهٔ خپل پلار ګڼی. مور په اشاره دهٔ ته وروښودل چې ستا بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وفا پلار هغه جوګي دی کوم چې د فقیرانو په ټولۍ کې د لمر غوندې ځلیږي.[73]

ساده هلک په خوشحالۍ خوشحالۍ پلار ته ورغی او ګوتم ته یې عرض وکړ چې! زهٔ ستا زوی یم او خپل میراث غوښتلو ته راغلی یم. ګوتم دهٔ ته په کراره دعا وکړه خو ځواب یې نهٔ کړو ور. هغه میراث میراث چیغې وهلې او د پلار سره د نګروده باغ ته ورسېدی. هلته دولت ورکړل شو یعنې دی یې په سنګهـ کې شامل کړو.

کله چې د راجا شدودهن نابالغه لمسی هم تارک الدنیا شو نو دهٔ ته ډېره صدمه ورسېده. لاکن غشی د لېندۍ نه وتی ؤ، او د دهٔ بېرته راتلل محال ؤ. خو د ګوتم نه دا لوظ واخستل شو چې په ائینده کې به یو نابالغه هلک به هم د موریا پلار د اجازت بغیر د ترک الدنیا خوا ته نهٔ شې مائل کولای. ګوتم دا شرط ټول عمر تر سره ورساوه او د کپل وستو نه راج ګړهـ ته ستون شو. سوانح نګاران لیکي چې دا وخت د ګوتم د حصولِ کمال اتلس میاشتې وتي وې.

څه مخصوصه پلویان

څو ورځې وروسته ګوتم د دې ځای نه روان شو او د دریائې انوما د غاړې په باغ کې یې استوګنځای جوړ کړو چېرې چې دی په وړومبي ځل د محل نه دلته د دمې د پاره ودرېدلی ؤ او چنا یې بېرته محل ته لېږلی ؤ. دلته په دې مقام د دهٔ ډېر عزیزان

---

[73] رائس ډیوډس دا واقعه غلطه ګڼي. د دهٔ په نزد د دې واقعې منل د یشودهرا سپکاوی دی. لاکن دا ولې نهٔ منل کېږي چې یشودهرا هم دغه غوښتل چې راهل ته د پلار د دولت، بصیرت میراث ورسېږي. او دهٔ ته هم د نروان (فنا) ریاست ترلاسه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلل او په سنګهـ کې شامل شول. په دې خلګو کې انند، دیودت، اپالي او انو رادها په خاصه توګه قابل ذکر دي.

انند د دهٔ د ماما زوی ؤ، او د دهٔ تر ټولو زړهٔ ته نږدې مرید جوړ شو. دیودت د دهٔ تربور ؤ، لاکن وروسته بیا دهٔ د ګوتم بدهـ نه بغاوت وکړو او په مقابل کې یې ودرېدی. اپالي بیا له ذاته نایي ؤ لاکن د خپل محنت او اخلاص په وجه په سنګهـ کې یې ځانګړې حېثیت وموندلو. انو رادها د بدهـ مذهب تر ټولو لوی فلسفي د مابعد الطبیعاتي (الهیات، فوق الفطرت) ستونزو د حل کولو والا جوړ شو.

د دې ځای نه ګوتم بېرته راج ګرهـ ته ستون شو او هلته یې د پشکال[74] په بارانو کې د قیام وروسته سراوستي ته[75] ولاړی، کوم چې د بنارس دغومره لېرې په قطب کې دی، څومره چې راج ګرهـ په ختیځ کې دی.

دا هغه وخت د کوشل راج دارالحکومت ؤ، او د دې ځای راجا پرسناجیت ؤ. د سراوستي یو تاجر ګوتم مېلمه کړی ؤ، او د دهٔ د استوګنې د پاره یې د ښار تر څنګه یو باغ نظر کړی ؤ. هغه به ټول عمر د تبلیغ په سلسله کې دلته راتلی او ارام به یې کولو.

---

[74] د بدهـ مت کال د پشکال د باراني موسم (برسات) نهٔ پېل کېږي. وجه یې دا ده چې ګوتم به په کال کې اتهٔ میاشتې تبلیغ کاوه او د پشکال په باراني موسم (څلور میاشتې) به یې په یو مقام تېرولې. د پشکال باراني موسم ته په پالي ژبه کې "داس" ویل کېږي. کوم چې غالباً د سنسکرت لفظ "ورشا" خراب شکل څرګندېږي. په لنکا کې نن هم د بدهـ مذهب منونکي د پشکال د باراني موسم د پاره د "داس" لفظ کاروي او د کال پېل هم د دې موسم نه کوي.

[75] د جنرل کنګهم خیال دی چې دا هغه مقام دی چې په اوسني وخت کې د ساهت ماهت په نامه په اودهـ کې موجود دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړومبي درې کالــه: د حصـول کمـال د درو کـالو حـالات چـي تـر اوسـه بيـان شـول دا پـه جاتـک تفسـيراتو او چيـني تصـنيفاتو کـي ليـدل کېـږي. وروسـته د درو کـالو حـالاتو تفصـيلات هـيڅ يـو ځـاى نشـته. د متفـرق او منتشـر کرامتـو ذکـر پـه "دهـم پـارا" کـي شـته. يـا پـه هغـه کتـابونو کـي کـوم چـي بګينـدټ او سـپنس هـارډي راټـول کـړي دي. د غـو دوو مؤرخينـو کلنـي واقعـات بيـان کـړي دي کـوم چـي پـه زيـل کـي ليکـل شـوي دي. دلتـه دا د يـاد وړ خبـره ده چـي لـومړى د پشـکال بـاراني موسـم دۀ د بنـارس نـږدې پـه دشـت غـزالا کـي تېـر کـړو. دويـم او درېيم يـې پـه راج ګړهـ کښـې، پـه دې توګـه او س د څلورم پشکال باراني موسم حال پيل کېږي.

څلـورم کـال: ګـوتم اکاسـين نـټ پـه سنګهـ کـي شـامل کـړو، او د ګنګـا دريـاب نـه واوښـتو د وسـالي سـلطنت پـه مهـاون بـاغ کـي يـې اسـتوګنه وکـړه او هلتـه يـې د پشـکال بـاراني موسـم تېـر کـړو. هـم د دې ځـاى نـه دى پـه هـوا کـي والـوت او سـاکهيه او کـولين قبـايلو تـه ورسېدو، او د هغوى د منځنۍ دښمنۍ په ودرولو کي بريالى شو.

پـنځم کـال: د پشـکال پـه بـاراني موسـم کـي دۀ تـه د خپـل پـلار شـدودهن د نـاروغۍ حـال ورسـېدو نـو يـې زرتـر زره د کپـل وسـتو لاره خپلـه کـړه. د پـلار آخـري ديـدار، د هغـه کريـا کـرم (سـوځولو) او خپلـو خپلوانـو تـه د صـبر تلقـين کولـو وروسـته بېرتـه کـل ګړهـ دهـار کـوم چـي پـه مهـاوت بـاغ کـي ۇ راغـى. هـم دلتـه د دۀ خالـه (تـرور) ميـره پراجپتـي او کـور ودانـه يشـودهرا او نـوري ښـځي راغلـې. د هغـو پـه اصـرار ګـوتم بدهـ د ښـځينه سنګهـ و خلاصـولو تـه مجبـور شـو او د هغـو د پـاره يـې قائـده او قـوانين جـوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل. دې کار نه وروستو دی اله اباد سره متصل سمبهي ته نږدې يوې غونډۍ ته ولاړی.

شپږم کال: د پشکال باراني موسم يې هلته په غرۀ کې تېر کړو او بېرته راج ګرهـ ته راغی،او د بمبسار کورودانه "چهما" ته يې په ښځينه سنګهـ کې د داخلېدو اجازه ورکړه. دلته د يوه مريد د کرامت نمائي نه خفه شو او د کرامت نۀ ښودلو پرېکړه يې وکړه. لاکن خلګو چي کله لغازونه وويل نو بېرته مجبور شو او کرامتونه ښکاره کول يې پېل کړل او د هغه ځای نه و اسمان ته والوتو او د مور سره يې ملاقات په دې وکړو چي هغې ته د مذهب تلقين وکړي دا په دې چي هغۀ د دۀ د زوکړې په اوومه ورځ شوې وه او د دې نعمت نه محرومه وه.

اووم کال: په سراوستي کې جتاون وهار ته ولاړی. دلته د دۀ مخالفينو د "چنچا" په نامه ښځه يې د دۀ خلاف په دې خبره راضي کړه چي دا دي ووايي چي بدهـ زما عصمت دري کړې دۀ[76]. لاکن د دې دا تور داسي معلوم شو او داسي مخي ته راغی چي بدهـ بې قصوره ثابت شو. هغه داسي چي دې ښځي چي کوم لرګی پر خپل نس د قميض لاندي پټ کړی ؤ، هغه لاندي وغورځېدو. او د دې پړسېدلی نس بېرته پر خپل حالت برابر شو.

اتم کال: د پشکال باراني موسم يې کپل وستو ته نږدې د غرۀ په يوه فرشه (تيږه) تېر کړو. دلته يې د "نکل" او "مګالي" مور او پلار نه هم بدهـ جوړ کړو. بيا کوسمبهي اله اباد ته نږدې ستون شو.

---

[76] دا واقعه د يوسفؑ او د زلېخا د واقعې سره ورته والی لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم کال: مګالي خلک د بدهـ په خلاف کړل او په سنګهـ کي انتشار جوړ شو. چي کله د ګوتم په پوهولو هم د جګړي خاتمه نهٔ وشوه نو دی خفه شو او پاري لیاک ته نزدې ځنګله ته ولاړی.

لسم کال: دلته کلیوالو د دهٔ د پاره سم د لاسه یوه کیږدۍ تیاره کړه او هغهٔ د پشکال باراني موسم دلته تېر کړو. پښېمان پلویان دلته پسې راغلل او د دهٔ په خدمت کي حاضر شول. ګوتم د دوی قصورور معاف کړو او هغوی یې د ځان سره کړل. اول سراوستي ته ولاړی او بیا مګدهته ورسېدی.

یوولسم کال: راج ګرهـ ته نزدې په یوه کلي کي "بهاردواج" نومي برهمن نه یې بدهـ جوړ کړو او د پشکال د باران نه وروستو په کوسل کي سیتابیا نومي یو کلي ته ولاړی.

دوولسم کال: د دې ځای نه ویرنج ته ستون شو او د پشکال باران یې هلته تېر کړو. بیا د هغه ځای نه یې د خپل عمر تر ټولو اوږد سفر اوکړو ، د دکن نه تر سنتال پوري ولاړی، بیا بنارس، وسالي او د وسالي نه بېرته سراوستي ته راغی. دلته د رارسېدو وروسته دهٔ خپل زوی راهل ته هغه نصیحتونه وکړل چي وروسته د " مها راهل سوت " په نامه ونومول شو.

دیارلسم کال: ګوتم په چالیه کي د پشکال باراني موسم تېر کړو، او بېرته سراوستي ته ستون شو.

څوارلسم کال: د سراوستي په جتاون وهار کي یې راهل باقاعده خپل خاص بهکشو (مرید خاص) جوړ کړو او هغه وعظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ورته ورکړو چې ورته " راهل سوت "[77] ویل کېږي. د دې واقعې نه وروسته کپل وستو ته ستون شو.

پنځلسم کال: دا پشکالي باراني موسم یې په نګرودهـ کې تېر کړو. هم دلته ګوتم خپل تربور ته خپل خیالات بیان کړل، څوک چې دا وخت د دهٔ د پلار پر ځای د ساکهیه راج راجا ؤ. د هغهٔ نوم "مهانام" ؤ او هغهٔ د ګوتم په معتقدینو کې ؤ. د کولي راجا سپرا بدهـ د یشودهرا پلار په عامه مجموعه کې د خپل لور د پرېښولو په هکله و ګوتم ته بد رد وویل، ځمکه وچاوده او هغهٔ په کې غرق شو.[78]

ګوتم د هغه ځایه بېرته جتاون وهار ته راغی او هلته یې دا خبره وکړه چې پر مذهب تلل د خیر ورکولو نه ډېر بهتر دی.

شپاړسم کال: هغهٔ د دې ځای نه الاوي ته ولاړی او هلته یې یو داسي دیو[79] (دېب) نه بدهـ جوړ کړو کوم چې به ماشومان خوړل.

اوولسم کال: دا وولسم پشکال باراني موسم یې په راج ګړهـ کې تېر کړ. هم دلته یې د یوې فاحشې ښځې "سرستي" پر مړګ وعظ وکړ. بیا د هغه ځای نه سراوستي او بیا پسې الاوي ته ولاړی. هلته یې په دې خبره اصرار وکړو چې تر څو یو انسان و یو وږي سړي ته ډوډۍ نهٔ وي ورکړې زهٔ تر هغو وعظ نهٔ ورته کوم.[80]

---

[77] د دې د یوې حصې ژباړه په انګرېزي ژبه کي سرکانوسوامي د "سوت تپات" په نامه کړې ده.

[78] د قارون د واقعې سره ورته والی لري.

[79] غالباً په وحشي قومونو کي یو آدم خوربه ؤ.

[80] د دې نه د لوږې احساس ظاهرېږي، او د فاقې نه ممانعت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتلسم کال: په چالیه کي یې د پشکال باراني موسم تېر کړو او هلته یې ویوې کوري (قاتلي مور) ته د تسکین وعظ وکړو. چا چي په غلطۍ کي خپله لور وژلې وه. بیا راج ګړهـ ته ستون شو.

نولسم کال: په دیو دنا ویهار کي د پشکال د باراني موسم تېرولو وروسته د مګدهـ راج په کلي کي یې تبلیغ وکړو او بیا بېرته سراوستي ته روان شو.

شلم کال: د پشکال باراني موسم یې هم هلته تېر کړو، انند ته یې د فقر تهوکرۍ په لاس ورکړه او د ځان سره یې د تګ د پاره روان کړو او ځنګله ته ولاړی. هلته یې د یوه غلهٔ (ډاکو) "رنګو مال" سره ملاقات وکړو او هغه یې په خپلي خوږې ژبې داسي قانع کړو چي هغه هم بدهـ جوړ شو.

ځیني مهم واقعات

د دې څه وروسته هیڅ متوقع واقعه نهٔ تر لاسه کېږي. په دې د کال پسې کال واقعات نهٔ شي بیانېدلای. البته څه مهم واقعات د بیانېدلو شته. هغه به په نمبر سره بیان کړل شي. لاکن په نمبر کي پس و پېش کېدای شي، دا دي نهٔ ګڼي چي دا واقعات د یو د بل پسې، پسې دي. په دې کي خو ځیني داسي شته چي د هغې زماني دي او ځیني د هغې نه وروستو زماني دي. د یوه تاریخي ثبوت له کبله دې واقعاتو ته ترتیب نهٔ شي ورکول کېدای، صرف دا په وثوق سره ویل کېدای شي چي دا واقعات داسي دي چي د دې په وجه د دې مذهب او د دې مذهب په منونکو یې ډېر اثر وکړ، دا واقعات حسب ذیل دي.

(1) په سراوستي کي یوه مالداره ښځه "ویسیا کها" نومي بدهـ جوړه شوه او دې د سنګهـ د پاره یو باغ وقف کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته یې یو ویهار جوړ کړو کوم چې پوبا رام (پوربي (ختیځ) باغ) ونومول شو. د دې باغ او ویهار نه بدهـ مذهب ته په پیل کې ډېره ګټه رسیده. لاکن وروسته د دې باغونو په وجه بهکشو (پلویان) آرام پسنده شول.

(2) د ګوتم زړۀ ته نزدې ملګری "دیودت" د کوسمبهي د خلګو خفه شو او راج ګړهـ ته ولاړی. او هلته د بمبسار زوی "اجات سترو" د هغه د پاره یو باغ ولګوی، په کوم کې چې به هغۀ استوګن ؤ. څو ورځې وروسته ګوتم د خپل معمول په دوره راج ګړهـ ته راغی نو دیودت دا خواهش وکړو چې د دۀ په مشرۍ کې دې دلته د یوه نوي سنګهـ بنسټ د ایښولو دۀ ته اجازه ورکړې. بدهـ دا خواهش مسترد کړو. دیودت په دې خبره خفه شو او د بدهـ د سنګهـ نه بېل شو. په دې زمانه کې دۀ د بمبسار زوی اجات سترو د خپل پلار خلاف کړو او هغه یې په مړ کړو.[81] هم په دې سازش دۀ د نورو خلګو په ذریعه د ګوتم د قتل درې واره هڅه وکړه. لاکن څوک چې خدای ساتي هغۀ څوک وژلای شي؟ هغه خلګ ناکامه شول او بیا دیودت د ګوتم و مختـه د سنګهـ په هکله دا سې شرطونه کښېښول.

(۱) بهکشو دې په میداني علاقو کې استوګنه کوي او ښار ته دې نۀ داخلېږي.

(۲) د نورو خلګو غورځولي څري جامې دې اغوندي.

[81] دا واقعه بقول مهاونس بیګنډت او هارډي د بدهد تبلیغ د مشن په ۳۷م کال کې وشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳) همېشـــه دي پـــردروازې ، دروازې بانـــدي خیـــر غـــواړي او خـوري دې او داسـي خـوراک دي نـهٔ خـوري چـي د دوی وآرام ګاه ته راستول شوی وي.

(۴) د غوښو خوړل دي قطعي منع کړل شي.

ګـوتم پـه ځـواب کـي ورتـه وويـل چـي دا رنګـه سـخت قـانون بـلا وجـه او بـلا سـبب نـهٔ شـي جوړېـدای. کـه بهکشـو پـه دې خبـرو خپلـه عمـل کـوي نـو ښـه خبـره ده ګنـې نـو د شـريعت لـه خـوا هـيڅ سـختي نشـته. غوښـه وي کـه نـور د خـوراک څيـز، بهکشـو تـه د هغـه د خوړولـو اجـازت دی کـوم چـي پـه دې هېـواد کـي پـه عامـه توګـه خـــوړل کېـــږي. صـــرف دو مـــره شـــرط دی چـــي کـــوم څيـــز دې د خونـدوري ذائقـي پـه وجـه نـهٔ خـوري. هغـهٔ وويـل چـي " د ونـي لانـدي هـم، پـه کـور کـي دننـه هـم، غوښـه خـوړل هـم او د غوښـو خوړلـو ماسـوا هـم. پـاک صـفا اوسـېدل او د شـريعت پابنـدي ممکنـه ده". د يـو قسـم قـانون جـوړول د دې خلګوپـه لاره کـي خنـډ اچـول دی. څـوک چـي روحـاني علـوم تـر لاسـه کـول غـواړي زمـا پـه نـزد بايـد چـي زهٔ و هغو ته دا لاره وښايم.[82]

ديـودت پـه دې خفـه شـو او ځينـي ولاړی. هغـه د اجـادت سـترو پـه مرسـته يـو نـوی سنګهـ جـوړ کـړی، لاکـن ديـودت تـر ډېـرو ورځـو ژونـدی نـهٔ شـو پاتـه. د ديـودت د مـرګ نـه وروسـته اجـادت سـترو بظـاهره د بدهـ پيـروکـار شـو، لاکـن هغـه د ګـوتم پـه ژونـد کـي د خپـل سـلطنت د وسـعت پـه نيـت کپـل وسـتو بربـاده او لـوټې لـوټې کړه او د بدهـ مذهب پر مرکز سراوستي باندي يې قبضه وکړه.

[82] رائس ډيوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

(3) د سراوستي ښار ته نږدې د انتهپنډ په باغ کې ګوتم استوګن ؤ. د دهٔ زړهٔ ته نږدې ملګری انند ښار ته د خیر غوښتني د پاره تللی ؤ. کله چې هغهٔ تندي پر سر واخستو نو د اوبو و یوه څاه ته ورغی. یوې چنډالي (د لاندې ذات) پېغلې چې نوم یې "پراکرتي" ؤ د څاه څخه اوبه را ایستلې. انند د هغې نه اوبه وغوښتې، جینۍ ځواب ورکړو چې هغه چنډاله ده. د دې د لاس اوبه هیڅوک نهٔ څیښي. انند ورته وویل چې خوري! زهٔ له تا ستا ذات نهٔ پوښتم، که اوبه راکولای شې نو را یې کړه. جینۍ په دې ځواب مئینه شوه، دې انند ته اوبه ورکړې او په دې هڅه شوه چې څرنګه به د دهٔ سره استوګنه په نصیب شي. دې انند په خپل دام کې د راګېرولو ډېره هڅه وکړه خو ناکامه شوه. یوه ورځ دې د انند پسې څار وکړواو ورپسې روانه شوه، په تلوتلو کې تر ګوتم پورې ورسېده، په خبرو خبرو کې یې زړهٔ له دنیا مات شو او دا هم په ښځینه سنګهه کې شامله شوه.[8]

د چنډالي جینۍ په سنګهه کې د شاملېدو په وجه برهمنو ته ډېره بده وایسېده. ولې چې د دې حکم نه د ذات په هکله قید پای ته ورسېدی، او هغوی و ګوتم ته د ضرر رسولو په هکله فکر پیل کړی، لاکن د خدای کول ؤ د دوی هره بده پر ښهٔ بدلېده او کوم راجا چې دوی د ګوتم خلاف کولو هغه به د ګوتم مرید جوړ شو.

آخرنۍ درې میاشتې

---

[83] په دې واقعې د لوړ ذات بهکشو (پلویانو) ډېره خوابده کړه. لاکن بدهـ دوی ته هیڅ اهمیت نهٔ دی ورکړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګوتم ړومبي ځل کپل وستو ته تلل او د دې ښار د بربادۍ حالات چې کوم بيان شول دا ټولې پر کيسو باندې ولاړې دي، لاکن د دۀ د مرګ نه درې مياشتې مخکې واقعات د پټک په هغه حصه کې چې "مها پري بنان" بلل کېږي ترلاسه کېدای شي.

د دې مطابق ګوتم ځلور شلو پښتم د پشکال باراني موسم په جتاون ويهار سراوستي کې تېر کړو. او د هغه ځای نه د راج ګړه په ناوه کې د ګدھ څوکې ته راغی. اجادت سترو دا وخت پر وجين قبيلې باندې د حمله کولو تياري نيولې وه. ګوتم د ګنګا درياب نه په هغه ځای واوښتو کوم چې دا وخت "پټنه" بلل کېږي او هغه وخت اجات سترو هلته يوه کلا جوړوله. دغه کلا وروسته بيا د مګدھ د باچاهانو دارالسلطنت پاټلي پتر جوړه شوه.

ګوتم د هغه ځای نه امبا پالي[84] ته ستون شو. د هغه ځای مشهوري جسم فروشې چې نوم يې "وجين روسا" ؤ، دۀ ته دعوت وکړو. وجين روسا ته خيال هم نۀ ؤ چې ګوتم به د هغې دعوت قبول کړي. لهذا يارانو د دې کوچنۍ ځُله غټه خبره وکړه، ډېر څه يې ورته وويل. هغۀ ډېره غمزده او په زړۀ ماته شوه او چُپ ځُله په ژړا کښېنسته. نابيره ګوتم د دې کورته راغی او بغير د څه عزر نه يې ډوډۍ وخوړه. نتيجه دا شوه چې هغۀ په هغه وخت تائبه شوه او په ښځينه سنګهه کې يې شموليت اختيار کړ. ګوتم تر دې ځای نه تر پيلوګا پوري ولاړی او تر پشکال د باراني موسم پوري هلته استوګن شو. په دې ځای هغۀ دومره ناروغه شو چې د ژوندې مايوسه شو. او دا ويل يې پېل کړو چې زۀ زياته

---

[84] امير احمد علوي صاحب په غلطۍ سره امبا پالي د "جسم فروشي ښځي" په نوم بللې وه. دا د مقام نوم ؤ، دا کلی پټنه ته نږدې اوس هم موجود دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځي نور ژوند نهٔ شم کولای، لاکن د پشکال د باراني موسم د ختمېدو سره دی په دغهٔ حالت کي ولاړ شو او په بېلوبېلو کليو کي يې وعظ پيل کړو او هم دغسي يې خپل پلويان او راهبان راټول کړل او هغو ته يې د اتفاق، استقلال او د پاکۍ هدايت وکړو او د هغه ځای نه يې د کوسي نګر خوا ته مخه وکړه. دا مقام هغهٔ وخت په "کسيا" نامه مشهور ؤ، او د ګورکهپور په ضلع کي د يوه تحصيل صدر مقام دی. په هغه زمانه کي دلته د "ملا" قام راج ؤ او د دوی د يو ښاخ دارالسلطنت کوسي نګر او دويم پاوا ؤ.[85]

دې مقام ته ګوتم د پنځه سوه پلويانو سره ورسېدو، او د چندا سنار په باغ کي يې دېرې واچولې. د دې ځای مشرانو دلته يو نوی سنت کور "سنت ګهر" يا اولسي جرګه هال جوړ کړی ؤ. د دوی په وېنا ګوتم په خپلو لاسو د دې پرانسته وکړه. دې نه وروسته ګوتم ښه پُراثر وعظ وکړو. په دويمه ورځ چندا سنار دعوت ورته وکړو او پلويانو ته يې وريځي او کمبهي[86] د جرړي ترکاري وربانديو خوړه[87]. د دوی خوړلو وروستو ګوتم د لېږ

---

[85] د پاوا متعلق دا خيال دی چي هغه په اوسني دورکي پاوا پوري دی. لاکن پاوا پوري د پټنه په ضلع کي و بهار شريف ته نزدې دی او د هغه ځای نه کيسا تقريباً ۶۰ ميله لېري دی. په دې ناممکنه دی چي ګوتم دومره اوږد سفر په يوه ورځ کي هغه هم ناروغه ترسره کړو. عقل دا وايي چي هغهٔ پاوا د کوم چي په دې سلسله کي ذکر راغلی دی او چېري چي ګوتم د چندا دعوت وخوړو هغه کيسا ته نزدې يو مقام کېدای شي.

[86] کمبهي: خرېړي ته ويل کېږي.

[87] په اصل پالي کي "سکر مرود" لفظ راځي. لوېديځ ژباړونکي د دې ژباړه د خنځير (سور) د غوښي کړې ده، لاکن دا صحيح نهٔ ده. سکر مرود معنا ده کمبهي، نهٔ چي د خنځير (سور) غوښه. (وګورئ ضميمه ،۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سات د پاره ارام وکړ او ماسپښین یې د کوسي نګر (کسیا) په خوا مخه وکړه. لږ لېري تللی ؤ چې په نس کې یې مروړ پیدا شو او د پېچش اثار ښکاره شو. نږدې د کوکشتا ویاله بهېدله، هلته دمه شو او په انند یې اوبه راوغوښتې او هغه یې وڅښلې، ولامبېدی او په دغه ورځ په ډېر مشکله کوسي نګر نه دباندې یوه باغ ته ورسېدی. دغه یې اخري ارام ګاه وه. د کوکشتا ویالې غاړې ته ګوتم په دې پوهه شو چې دی اوس د څو ساعتو مېلمه دی. هر وخت دا فکر ورسره ؤ چې داسې نهٔ چې خلک چندا ته دا الزام ورنهٔ کړي، ولې چې هغهٔ ګوتم ته داسې څیز په خوراک کې ورکړو چې د ګوتم و ژوند ته خطره شوه یا تمام شو. په دې د خپل زړهٔ ته نږدې خاص مرید انند ته وویل چې "چندا ته ووایه چې په دویم جنم (ژوند) کې به هغهٔ ته ډېر انعامات ورکړل شي په دې چې د دهٔ راکړي خوراک په وجه زهٔ د دې دنیا نه رخصتېږم".
او هغهٔ ته ووایه چې تا دا خبره زما د خُلې اورېدلې ده. دوه هدیې به تر ټولو زیاته مبارکي وي، یوه هغهٔ چې ماته د بودهي ونې لاندې د بدهـ جوړېدو نه مخکې تر لاسه شو او دویمه د چندا دا تحفه کومه چې زما د مرګ نه مخکې ماته راکړل شوه.

د دې وروسته یې انند ته د خپل تجهیز و تکفین په هکله وویل او د بدهـ مذهب د شریعت په هکله یې اخري هدایات ورکول پیل کړل. نو چې کله انند ته دا یقین شو چې د شفیق مشر اخري وخت دی نو په چیغو شو، ګوتم دهٔ ته داسې تسلي ورکړه.
"انند ! مهٔ پرېشانه کېږه، ژړا مهٔ کوه، آیا ماتاته دا نهٔ ؤ ویلي چې موږ به دا هر څه پرېږدو، د کومو سره چې موږ مینه کوو، یا د کومو په وجه چې موږ خوشحاله کېږو. هیڅ یو شی که هغه هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رنګـه پیـدا شـوی یـا جـوړ شـوی وي د زوال نـه نـهٔ شـي بـچ کېـدی. کوم چي د دهٔ په ترکیب او ترتیب کي شامل دی.

اننـد ! تـهٔ خپـل نېـک کـردار ، اقـوال او د خيـالاتو پـه وجـه د يـوې اوږدې مـودې نـه راسـره ملګـری يـې، او تـهٔ همېشـه کامیابـه او سـېدلی یـې. د اسـتقلال نـه کـار واخلـه نـو بیـا بـه تـهٔ هـم د ژونـد د تندي او د جهالت د ځنځیرونو نه به ځان ازاد کړې".

دې نصـیحت نـه وروسـته يـې پـر پلويـانو بانـدي د اننـد فضـيلت ښـکاره کـړو او تاکيـد يـې ورتـه وکـړو چـي هغـوی دي د دهٔ هر وخت قدر و منزلت کوي.

اخري وعظ (بيان)

د شـپې سـوبهدرا بـرهمن د څـو پوښـتنو د پـاره راغـی. ګـوتم دا وخـت د نـيم بـې هوشـۍ پـه حالـت کـي ؤ. اننـد هغـهٔ منع کـړو خـو ګـوتم د هغـهٔ غـږ واورېـدو نـو يـې سـترګي خلاصـي کـړې او ځنـګ تـه يـې را وغوښـتو. هغـهٔ څـه د مابعـد الطبيعـاتي مسـئلو پـه هکلـه پوښـتنه ځينـي کولـه. ګـوتم بدهـ ورتـه وويـل چـي پـه مـا کـي دومـره طاقـت نشـته چـي سـتا د پوښـتنو ځواب درکړمـه، البتـه پـه خپـل مسـلک دي پوهـولی شـم. نـو پـه دې عـالم نـزع کـي يـې خپـل اصـول داسي ورته بيان کړل چي سوبهدارا ايمان راوړو او بدهـ جوړ شو.

بيـا يـې بهکشـوان خپـل ځـان تـه نـږدې راوغوښـتل او هغـو ته يې نصيحتونه او هدايتونه وکړل. د دهٔ اخري الفاظ دا وو.

بهکشـوانو (پلويـانو) ! زهٔ تاسـوته پـه پـوره قـوت سـره وايـم پـه هـر مرکـب څيـز کـي زوال پزيـري پـه خلقـي (فطـري) تو ګـه موجـوده وي. د خپـل خلاصـون د پـاره هـر وخـت تيـار اوسـئ. د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبري سره دی بې هوشه شو. او هم په دې حالت کي يې له دې دنيا ستر ګي پټې کړې.

دا واقعه په ۴۸۸ ق، م کي پېښه شوه.[88]

تجهيز و تکفين

د پلويانو تر منځ تر ډېره پر دې خبره بحث روان ؤ چي تجهيز و تکفين څرنګه او په کوم عنوان تر سره شي. بالاخر د انند فېصله ومنل شوه او مړی يې په ښه ساز وهلو د "مکتا بندهن" و مندر ته يوړو او د چکروتي راجاګانو په څېر يې وسوځوی او د ده پر چتا[89] يې د کيوړې (کېړې) او ګلاب هوار کړي وو. "يا يې د ده سوځلي هډونه را جمع کړو او د کسيا سنت ګهر[90] ته يې راوړو، چېري چي يې د سيخانو د جالی او غشو په حصار کي کښېښودو. ډېر راجاګانو[91] په دې مقدسه کار کي برخه غوښتله لاکن هغه متبرک هډونه صرف راجګانپا وا او کوسي نګلا ته تقسيم[92] کړل شول کوم چي عاليشاني ګنبدي (ستوپونه) په خپلو خپلو حصو تعميري

---

[88] د سونډرس او امير احمد علوي صاحب دا خيال دی چي بدهـ په ۳۸۰ق،م کي مړ شو. او رائس ډيوډس بيا ۳۱۲ق،م ليکلی دی. شيونارائن شميم بيا ۵۲۴ق،م ليکلی. لاکن په اوسني دور کي د اشوک د دوريوه کتبه موندل شوې ده په کوم کي چي ليکلي دي چي د ۲۵۶ کلونو وروسته د ګوتم د مرګ او ۳۸ کاله وروسته د تخت نشينی د اشوک لګول شوی دی.

پروفېسر مکرجي دا ثابته کړې ده چي د اشوک د تخت نشينی ۲۷۰ق،م په عمل کي راوړل شو، په دې توګه د ګوتم مرګ 38- 270+256 کي وشو يعني ۴۸۸ ق،م.

د اشوک د تاج پوشی کال ليدلو د پاره وګورئ " اشوک " مصنفه ر،ک، مکرجي

[89] چتا: دلرګو ورکوټی امبار يا پېری چي مړی پرې سوځوي.

[90] ټاؤن هال

[91] امير احمد علوي

[92] صحيح لفظ کوسي نګر دی. د چيني مؤرخينو چپه تلفظ دا کوسي لنګا جوړ کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. په دې کې يوه ګنبده (ستوپ) په اوسني وخت کې د کسيا سره نږدې درياقت کړل شوه او هغه سنګينه کتبه ترلاس کړل شوه د کوم نه چې دا ثابتېږي چې کوسي نګلا (کوسي نګر) دی. لاکن د پاوا په هکله د هنوز تحقيق غير مکمل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۳

د بدهـ تعلیمات

لکـه چـې مـوږ مـخ کـې وویـل چـې د ګـوتم بدهـ پـه دور کـې کتابونـه نـهٔ لیکـل کېـدل، مهـم مـذهبي تعلیمـات د جـامع و مـانع لفظونـو کـې د نظـم پـه شـکل کـې پـه یـاد بـه ورا یـزده کـول کېـدل، او هغـو تـه بـه "سـوتر" ویـل کېـدو. د دې حفـظ کـول بـه ډېـر مقـدس فـرض ګڼـل کېـدی. هـم پـه دې توګـه تـر درې سـوه کـالو پـوري د بدهـ تعلیمـات پـه ضـبط تحریـر کـې راوسـتل ضـروري نـهٔ ګڼـل کېـدل. د شهنشـاه اشـوک د حکمرانـۍ پـه اتلسـم کـال کـې یـو کـانفرنس ۲۵۲ق،م وشـو. دهٔ لـومړي ځـل دې معتقـدا تو تـه کتـابي شـکل ورکولـو پرېکـړه وکـړه. دا کتابونـه د تـري پټـک (درې ټـوکرۍ) پـه نامـه ونومـول شـول او هغـه د هغـهٔ وخـت پـه اولسـي ژبـه بهـاري، پـالي کـې ولیکـل شـول. هغـه درې پټـک چـې پـه پټنـه کـې تیـار کـړل شـول دا وخـت معـدوم دي. لاکـن د دې یـو نقـل "مېهنـد" لـه ځـان سـره لنکـا تـه یـوړو. پـه دې وجـه د هغـې ژبـاړه د هغـه ځـای پـه سـنګالي ژبـه کـې وشـوه. بیـا تـر پنځمـه صدۍ عیسـوي پـوري یعنـي اووه سـوه کالـه دا مقـدس کتابونـه پـه سـنګالي ژبـه کـې وو او د پـالي تـري پټـک معـدوم شـول. پـه ۲۴۰هـ کـې بدهـ ګـوش نـومي د "ګیـا" اوسېدونکی راهـب لنکـا تـه ولاړی او دهٔ د سـنګالي ژبـې نـه بیرتـه دا مقدسـه کتابونـه پـه پـالي ژبـه کـې وژبـاړل. یعنـي د بدهـ ګـوش ژبـاړل شـوی تـري پټـک تـر ټولـو زیـات لرغـوني او مسـتند ګڼـل کېـږي. هـم پـه دې بانـدې د دکنـي بودهیـانو یعنـي هنیـان فرقـې خلـګ عقیـده لـري. او دا د دې مـذهب تـر ټولـو زاړه کتابونـه دي. د حـافظې د کمـزورۍ پـه وجـه او د ژبـاړې د تېـر راتېـر نـه وروسـته د ګـوتم بدهـ تعلیمـات تـر کومـه ځایـه صحیح

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـر مـوږ را رسېدلي دي د دې په هکله هيڅ نهٔ شو ويلای. يـا مـوږ پـر دې هـم يقـين نـهٔ شـو کـولای چـي لوېـديځ ژبـاړونکو (يـورپي مؤرخينـو) چـي کومـه ژبـاړه د پـالي نـه انګرېـزي تـه کـړې ده هغـهٔ دي بالکل صحيح او درسته وي.

خدای او روح

بهرحـال د اوسني تحقيـق لـه رويـه چـي د ګـوتم د تعليمـاتو پـه هکلـه پـه اتفـاق سـره منـل کېـږي هغـه پـه دې بـاب کـي پـه تفصـيل سـره بـه بيـانېږي. لاکـن د هغـو د بيـان نـه مـخ کـي د دې امـر واضـح کـول ضـروري دی چـي د دې تعليمـاتو نـه دا ظـاهرېږي چـي ګـوتم چي هر څه پېښ کـړل هغـه يې د يـوه مـذهبي[94] بـاني پـه حيث نهٔ بلکـي د يـو مصـلح اخـلاق يـا د يـو فلسـفي پـه حېث پېښ کـړه. د ده ټـول زور پـر اخلاقـو او عمـل بانـدي دی. هغـهٔ انسـان پـه مابعـد الطبيعـاتي جګـړو او سـتونزو کـي را ګېـرول او هغـو تـه پـه ګوتـه کشـميرنهٔ جـوړوو ، بلکـې د دوی ژونـد يـې ځمکنـی جنـت جـوړول غوښـت. هغـهٔ د خـدای پـه هکلـه هـيڅ واضـح او صـفا خبـره نـهٔ ده کـړې. د دهٔ خيـال ؤ چـي د هغـهٔ پـه هکلـه غـور او فکـر د دهٔ د ژونـد د پـاره ګټـور نـهٔ دی. هغـهٔ د دې دنيـا نـه عـلاوه د ډېـرو دنيـاؤ منـونکی ؤ. لاکـن هغـه د يـو بـل عـالم منـونکی نـهٔ ؤ. هغـه د دې دنيـا د جوړښت او علـل پـه هکلـه هـم څـه خـاص رڼـا نـهٔ ده اچـولې. د دهٔ ټولـه فلسـفه هـم د دې ژونـد او د هغـه اخلاقـي نتـائجو پـه هکلـه ده. ولـي چـي دهٔ پـه داسـي مـاحول کـي سـترګي غـوړولي وې کومـه چـي پـر تناسخ[94] سخته ولاړ ؤ. هـم پـه دې سـوب دهٔ پـه خپلـي فلسـفې کـي دې

[93] رائس ډيوډس

[94] تناسخ: د يو صورت نه بل صورت اختيارول

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظریې ته ځای ورکړی او هغه یې د اخلاقي اصلاح د اهمیت په هکله خاص آله جوړه کړه. هغهٔ د روح منونکی نهٔ ؤ او نهٔ یې د وجود نه بېل څیز بلله.

فلسفه

هغه په دې خبره ډېر ټینګار کاوه چې په کائنات کې چې څومره څیزونه دي هغه ټول د اسباب و علل ماتحت راځي او هر څیز په هره ګړۍ کې په غیر محسوس او نامعلومه طریقه باندې بدلیږي را بدلیږي. یعنې هر څیز د قانون تغیر و تبدل او د علت (سبب، عیب) تابع دی.

هغه زموږ غوندې د جنت او دوزخ منونکی نهٔ ؤ، لاکن دا به یې هم تسلیمول چې داسې دنیاوې شته چېرې چې دیوتاګان (فرشتې، بزرګان) اوسېږي. لاکن د هغه په خیال چې د دې دیوتاګانو ژوند هم تر دې حده مادي یا غیر مادي کېدلای شي تر کومه حده چې هغوی په تېر ژوند (جنم) کې څومره نېکیانې کړې وې. هغه به ویل چې دیوتاګان هم د انسانانو په شان مړهٔ شي او د هغوی دنیاوې هم د هغوی په شان ختمې شي. هغه به ویل چې داسې تکلیف رسونکې ځایونه هم شته چېرې چې د انسانانو او دیوتاګانو په بد عملیو په هغه ځای کې مفهوم (ارادتاً) او مهجور (جدا، بېل) ذاتونه پیدا شي. لاکن کله چې د لومړي ژوند (جنم) د بدیو اثر ځي نو هغه دنیاوې هم غائبې شي. په دې ټولو دنیاؤ کې برابر تبدیلیانې کېږي، بدلونونه پکښې راځي، او د دې د جوړېدو او ورانېدو دور مسلسل روان وي. د کوم د ابتداء او انتها د انسان د علم نه بهر ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ترکیب او تحلیل[95] قانون عام دی. د دې نه که انسان دی که دیوتا هیڅوک خلاصون نهٔ لري. هغه عناصر د کوم په ترکیب سره چې یو زيِ مس وجود جوړ شوی دی د دې تحلیل به یوه نه یوه ورځ ضرور کېږي او د ا د انسان جهالت او خود فریبي ده او هغهٔ دا خیال کوي چې هغهٔ په ټول عالم کي د هر څیز نه بېل دی او هغهٔ موجود بالذات[96] دی.

ماشوم چې کله ورو ورو غټېږي نو د دهٔ په دماغ کي یوه په ګرد لړلې آئینه کي د شاوخوا دنیا عکس لوېږي او هغه په یو غیر شعوري توګه ځان د دې ګرد لړلې دنیا مرکز بولي. بیا په کراره کراره دا دائره غټېږي. لاکن تر ځوانۍ پوري د رسېدو پر وخت هم انسان د ځان په هکله په دهوکه کي وي. هغه خپل ژوند په خواهشاتو او فکرو کي تېروي او د داسي څیزونو د حاصلېدو هڅه کوي چې هغه تر لاسه هم کړي نو خوشحال نهٔ وي، بلکې د دویم او نوي خواهشاتو سبب جوړ شي او په دې توګه هغه د یوه نه یوه خواهش په پوره کولو پسې لګیا وي هڅي کوي. د اکثرو خلګو دا خواهشات ډېر مردار او ذلیل وي. لاکن دا اقلیت چې ارزوګاني یې په هوا وي خود نمائش او خود غرضه وي او په نتیجه کي ځان غمزده او په رنځ کي مبتلا کړي.

د څیزونو عناصري ترکیب

موږ د دې وجې نه مجبور یو چې پر خود نمائش او نورو اسبابو نظر وکړو. د ګوتم د نظریې مطابق انسان د بېلا بېلو اغراضو او صفاتو مرکب دی او دا ټول څیزونه مادي دي یا خود

[95] Composition and de composition
[96] Self existen

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـادي نتیجـه. پـه دې توګـه دهٔ د انسـاني مرکـب د اجـزاؤ ترکیـب داسي بیان کړی دی.

(1) مادي صفات و خصوصیات یا شکل ۲۸ دي.

(الـف) عناصـر اربعـه (ځلـور عناصـره): خـاوره، اور، اوبه او هوا

(ب) حـواس خمسـه (پنځـه حواسـه): سـترګي، پـزه، غوږونه، ژبه او وجود.
(د لمس د پاره)

(ج) د مادي پنځه خواصه: کړهٔ وړهٔ، غږ، بوی، خوند او جوهر

(د) جنس: نر او ښځه.

(ر) درې مهـم حالتونـه: خیـال، قـوت حیـات[97]، مکـان و زمان[98].

(س) د اطلاع دوې زرائع: خبري اتري او اشاره.

(ش) د ژونـدي وجـود اووه صـفات: د بحالېـدو صـلاحیت، د مجتمع (جمـع کـړل شـوي) کېـدلو صـلاحیت، د تصـرف صـلاحیت، اسـتداد (بېرته اخسـتل)، انحطاط (کمېـدل، تنزل)، تغیر او لچک.

(2) احسـاسـات (ایمـان) پـه شپږ قسـمه دي. پنځـه خـو هغـه چـي د پنځـو حصـو پـه ذریعـه پیدا کېږي او شپږم هغـه چـي د حـافظې، د ذهـن پـه ذریعـه پیدا کېږي. پـه دوی کـي د هـر یـوه درې قسمه دي.

---

[97] Vitolity
[98] Space

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱، مقبول. ۲، غیر مقبول. ۳، معتدل، یعني هغه چي نهٔ مقبول وي او نهٔ غیر مقبول.

(3) تصورات مجرد و مشزع[99] (سینا) شپږ قسمونه دي. دا ټول د احساساتو سره تعلق لري. د بېلګي په توګه رنګ، مرغی، ونه وغیره د تصور باصره سره تعلق لري. د خوړوالي تعلق د څک سره او د خوشبو تعلق د شامه (بوی) سره وغیره وغیره.

(4) قوت او د رجحان (سنګهارا)[100]، ۵۲ قسمونه دي. دا قسمونه یو د بل مانع (منع کول) نهٔ دي، او په دوی کي بعضي مذکور الصدر مدات هم وي. لاکن د دې (سنګهارا) تر منځه به دا فرق وي چي تر اوسه څومره شیان ذکر شوي دي د هغې تعلق د خارجیت سره دی. لاکن اوس چي کوم بیانېږي هغه ټول داخلي دي.

(۱) پهاسا: التصال

(۲) دوان: یعني د التصال په وخت احساس

(۳) د سامان احساسات نتیجه، متنزع خیالات یا تصورات

(۴) چشنا: خیالات یعني د تصوراتو جوړښت

(۵) مناسیکار: غور او فکر کول، د خیالاتو راګرځول، اخوا دې خوا کول

(۶) ستي: حافظه،

(۷) جیونندریه: قوت حیات

(۸) اکاګانا: شخصیت

---

[99] شیو نرائن شمیم د دې ژباړه تفهیم کړې ده.

[100] ډېر خلګ د دې ژباړه تحت الشعور کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۹)ونک: توجه
(۱۰) ویکار: تفتیش، پلټنه
(۱۱) ویریه: سعي
(۱۲) ادهیموکه: استواري
(۱۳) پتي: خوشحالي
(۱۴) چند: تشویش و تحریک
(۱۵) مجهتنا: بې اعتنائي
(۱۶،۱۷) تهین او بدهـ: نوم او بې حسي
(۱۸،۱۹) موه او پنا: ذهانت او کند ذهني
(۲۰،۲۱) اوبهـ او الوبهـ: حرص او قناعت
(۲۲،۲۳) اتپ او انوتپ: وېره او غصه
(۲۴،۲۵) هري او اهریک: حیا او بې حیائي
(۲۶،۲۷) دس او ادوس: نفرت او مینه
(۲۸،۲۹،۳۰) وسیکچا، سدها، وتهي: شک، اعتقاد او توهم.
(۳۱،۳۲) پسدهي: سکون وجودي یا دماغي.
(۳۳،۳۴) لهونا: دماغي یا وجودي چستي و بیداري
(۳۵،۳۶) مدونا: وجودي یا دماغي لچک یا نرمي
(۳۷،۳۸) کمتتا: وجودي یا دماغي تصرف[101]، پزیري و اثر پزیري.[102]
(۳۹،۴۰) پګوناتا: چالاکي یا مهارت وجودي یا دماغي

[101] Pliany
[102] Adoplablity

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴۱،۴۲) احلوکاتا: استقامت، وجودي يا دماغي
(۴۳ ، ۴۵) ستما: تقرير، عمل يا د ژوند په مناسبت و معقوليت
(۴۶) کرونا: د پردو د غم د پاره غم کول، دردمندي
(۴۷) مورنا: د پردو په خوشحالو کي خوشحال او سېدل، مسرت، اخوت
(۴۸) افتا: د پردو په خوشحالو غمزده کېدل، رشک
(۴۹) مچاريه: په خپلو خوشحالو کي د نورو خلګو ګډون نهٔ خوښول، خودغرضي
(۵۰) کوککه: تريو تندی
(۵۱) اودهکه: خودبيني
(۵۲) مانو: غرور.
(5) ونان: خيال و شعور، دا اخري سکندهـ دی، د دې ځای زړهٔ دی او د دې نهه اتيا ۸۹ قسمونه دي[103]. او د دې تقسيم پر ښو او بدو شوی دی.

د انسان وجود او دماغ هم د دې پنځو مرکباتو دی، لهذا بدهـ د يو تمثيل په ذريعه دا مسئله داسي را ښودلې ده. "لومړی، د ګروه (استاد) د مادي صفاتو مثال د يو ځګ غوندي دی کوم چي په کراره سره يو ځای کېږي او بيا بېرته ورک شي. د نورو ګروګانو (استادانو) د احساساتو مثال د اوبو د کوبۍ په شان دی کوم چي د اوبو پر سر اتڼ کوي. د درېيم ګرو

[103] ګوګرلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثـال د سـرابٔ[104] دی، کـوم چـې د لمـر پـه ګرمـۍ کـې ښـکاري . د څلـورم ګــرو د دمــاغي او اخلاقــي رجحانــاتو مثــال د ونــې د ډډ غونــدې دی، کــوم چــې نــهٔ ســخت دی او نــهٔ وچ. او د آخــري ګــرو د خيــالاتو مثـال د بهتـرين خيـال يـا جـادو (سـحر، کـوډې) پـه شـان وي، پـه دې کـې و يـوه تـه هـم روح نـهٔ شـو ويـلای. وجـود همېشـه بـدلېږي، پـه دې توګـه د دهٔ کارونـه او صـلاحيتونه هـم بـدلېږي. انسـان پـه هـره دويمـه لمحـه کـې هغـهٔ انسـان نـهٔ پـاتې کېـږي کـوم چـې د دې لـه مخـه وي. دا د دهٔ جهالـت دی چـې دی ځـان غيـر متغيـر وګڼـي او پـه ځـان کـې دننـه يــوه روح ګڼــي. لهــذا د بدهــ مــذهب د منونکــو دا خــاص فــرض جــوړېږي چــې هغــوی دې د شخصــيت او روح د خيــال څخــه پرهېــز وکـړي. پـه دې چـې پـر روح اعتقـاد (ايمـان) منجملـه او د اسبابو يـو خـاص سـبب دی. زوکـړه او زوال ، مـرګ او غـم او افسـوس و رنـځ. د بدهد خُلپ نه د روح پر مسئله حسب ذيل[105] بيان منقول دی.

عدم روح

"بهکشــــوانو (پلويــــانو)! د روح پــــه هکلــــه بېلابېــــل معلمـين او بـرهمن چـې کومـه نظريـه وړانـدې کـوي هغـه هـم دغـه ده يـا خـو د پنځـه واړو سـکندهو (صـفاتو) مجموعـه ده يـا لـه دې نـه يـــو سکندهـــ(صـــفت) دی. پـــه دې بهکشـــوانو! جاهـــل او غيرمتشـرع (پابنـد مـذهب بدهـ) هغـهٔ دې څـوک چـې نـهٔ خـو د متشـرع خلګـو پـه صـحبت کـې اوسـي او نـهٔ د دوی پـر شـريعت (بدهـ مـذهب) پـوهېږي، او نـهٔ د هغـه پـه څيـر ژونـد تېـروي. داسـي سـړی د

[104] سراب: په صحرا کي پر ځمکه د اوبو په شان د لېري نه ښکاري، خو چي څومره ورنزدې کېږې هغومره لېري کېږي.
[105] اسپنس هارډي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

روح پــه هکلــه دا خيــال کــوي چــي يــا خــو هغــه روپ (مــادي خصوصيت) دی يا پـه روپ کـي شـامل دی يـا پـه روپ کـي اوسـي. يـا هغـۀ دا خيـال کـوي چـي ويـدان (احساسـات) شـته، يـا پـه ويـدان کـي اوسـي يـا ويـدان لـري يا پـه ويـدان کـي شـامل دي. هـم پـه دا توګـه نـور دري واړه سـکندهو (تصـورات، رجحانـات او عقـل) پـه هکلـه هـم داسـي سـوچ کـوي. نـو هـم پـه دې توګـه د روح پـه هکلـه پـه دې ټولـو طريقـو کـي پـه يـوه يقـين کـول داسـي دی لکـه دۀ تـه چـي "زۀ" پـه خيـال کـي پيـدا شـي. پـه دې کـي پنځـه واړه حواسـه، ذهنـي صـفات او جهالـت سـره ګـډ شـي. د دې احساسـاتو نـه چـي د جهالـت او اتصـال کومـه وجـه پيـدا کيـږي حسـياتي (پابنـد مـذهب بدهـ) غيـر متشـرع سـړی پـه دې مغـالطې کـي راګيـر شـي چـي "زۀ يـم، زمـا وجـود شـته، زۀ بـه يـم، زۀ بـه نـۀ يـم،زۀ بـه د مـادي صـفاتو لرونکـی يـم، يـا نـۀ يـم. لاکـن بهکشـو! متشـرع مريـد بـاوجود د حـواس خمسـه لرلـو د دې جهالـت نـه ازادي تـر لاسـه کـړه، او هغـۀ تـه پوهـه راغلـه. هـم پـه دې وجـه دۀ تـه د "زۀ" سـوچونه اوس نـۀ راځـي". غـرض د روح نـه انکـار د بدهـ مـذهب يـو مهـم جـز (هنيـان يـا دکنـي بودهيـانو مطابق) دی.

اوس بـه دد ې مسـئلې حـل ډيـر ضـروري وۀ چـي روح يـو څيز نـۀ دی او تناسـخ (د يـو صـورت نـه بـل صـورت تـه تلـل)[106] يعنـي هـر واره پيـدا کيـدل هـم صـحيح دی نـو هغـه کـوم انسـاني څيـز پـاتي شـي چي دی هروار هروار پيدا کيږي؟

---

[106] برنوف.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تناسخ او کرم

ګوتم چونکې په هندوستان کې زوکړی ؤ او د دې ځای د فلسفې مطالعه یې کړې وه، په دې دهٔ د تناسخ نه انکار نهٔ شو کولای. هغهٔ د انسان هر وار پیدا کېدل او جنم اخستل ومنل، لاکن هغهٔ د روح قائل نهٔ ؤ او هغه یې د وجود نه بېل څیز ګڼلو څخه انکار کړی ؤ. په دې دهٔ ته د مذکور الصدر سوال تسکین بخشه ځواب ورکول ؤ. هغهٔ د دې حل د "کرم" د نظریې په صورت کې را مخته کړو، او هغه ته یې راز او معمه وویلو او سائل یې د نورو پوښتنو څخه را وګرځوو.

د نظریه کرم مطابق څنګه چې یو ځناور (انسان، حېوان، دیوتا) مړ شي د دهٔ د پاره یو نوی ژوند کم و بیش په ارام سره پیل شي. دا ژوند خوشحاله یا غمجن په دا حېثیت کېدای شي په کوم تناسب چې دهٔ ښه یا بد افعال او اعمال کړي وي. هغه سبب چې د نوي ژوند باعث جوړېږي هغه "ترشنا" (تشنګي) ده یا "اپاوان" (د نیولو هڅه) ده، بیا د حواس د ظاهري دنیا سره اتصال وشي او احساسات پیل شي. د دې احساساتو نه بیا د ضروریاتو تنده یعني خواهشات پوره کول پیدا شي. د دې تندي نتیجه دا شي چې د دې خواهشات په قابو کې راوستلو فکر (اپاوان) کې شدت راشي. دا فکر د هغه نوي فرد په وجود کې راوستلو، د هغه نوي فرد ماحول، فطرت، مستقبل هغه "کرم" تر سره کوي کوم چې د دهٔ د لومړي ژوند (جنم) مېوه وي.

د "کرم" د دغې نظریې د دوو حدودو په منځ کې یو اعتدال پیدا کړی دی. پر یو حد خو هغهٔ خلک دي چې د روح منونکي دي، او هغهٔ یو غیر فاني څیز ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـر دویـم حـد هغـهٔ خلـګ دي څـوک چـي اخلاقـي انصـاف او د حسـاب اخـرت منکـر دي. د بدهـ مـذهب منـونکي د روح منـونکي نـهٔ دي، لاکـن هغـوی پـه دې بانـدي ټینګـار کـوي چـي د اعمالو نتیجـه بـه ضـرور رسـي. نـو پـه دې توګـه دا د انسـان اخلاقـي فرض دی چي هغه دي نېک کارونه او عمل صالح وکړي.

لاکـن سـوال دا پیـدا کېـږي چـي کـه روح نشـته نـو د اعمـالو نتیجـه د څـهٔ؟ بدهـ مـذهب وايـي چـي روح نشـته لاکـن کـرم پاتـه وي. یعنـي د هـر وګـړي اعمـال، وېنـاوي او د خیـالاتو نتـائج پاتـه وي او دا کـرم نـهٔ فنـا کېـږي. دغـه کـرم د یـوه مـړي شخصـیت اجـزا یوځـای سره راټـول کـړي او د یـوه نـوي وجـود او یـو نـوي فـرد صـورت اختیـار کـړي. لکـه څرنګـه چـي یـو ختمېـدونکی نسـل خپـل ټـول ښـهٔ او بـد راتلـونکي نسـل تـه پـه میـراث کـي پرېـږدي، هـم دغسـي هـر وګـړی چـي کلـه فنـا کېـږي نـو هغـه خپـل ټـول ښـهٔ او بـد و دې نـوي وګـړي تـه ورکـړي. پـه دې توګـه کـه د دې دور د تسلسـل نـه خلاصـون غـواړئ او د هـر واره زېږېـدو (جـنم اخسـتو) د مصـیبت نـه ځـان خلاصـول غـواړئ نـو انسـان تـه پکـار دی چـي د ګـوتم پـه ښـودلي لار روان شـي. کومـه چـي خوشـحالي، اطمینـان، عقـل، نېکـي، راحـت، سکون او د نروان (فنا) پوري يې رسوي.

سیدهالار

دا سـیدهالار پـر څلـورو حقـائقو بانـدي منحصـره ده. غـم، سبب د غم، انسداد غم او فنائي غم. د دې اجمالو تفصیل دا سي دی.

۱) د سـړي پـه ژونـد کـي هغـه واقعـات کـوم چـي د زوکـړي احساسـات انحطـاط (کمېـدل، تنـزل) و علالـت (نـاروغي) او د مـرګ متعلق دي، او هغـه چـي د څیزونـو نـه یـې جـدا کـوي یـا یـې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوا بدیا سره اشنا کوي یا د ملکیت د ناشکره خواهش سره تعلق لري، په دې ټولو صورتونو کې هغه حالات پېښ راځي کوم چې د غم و الم نه ډک وي.

۲) د احساساتو نه وروسته چې کومه تنده یا خواهش پیدا کېږي، د کوم نه چې د خپل شخصیت بېلوالی یا د ځانګړي فکر غلط فهمي پیدا کېږي چې بیا د زیاتوب په وجه په هوس بدلېږي کوم چې د راتلونکي سباوون غوښتونکی یا د موجوده دنیا سره د تړون(میني) باعث وي د ټولو غمو جرړ دی.

۳) په دې که موږ دا تنده، دا خواهش او دا هوس ووژنو نو به موږ له هره غمه خلاصون ومومو.

۴) د دې مقصد د ترلاسه کولو یوازنۍ لاره "سیدها لاره" (صراط مستقیم) یا د بدھ ښودلې تګ لار ده. دا لاره څه کړکېچنه نۀ ده. دا یې د پیمائش پر بنیاد په اتۀ برخو تقسیم کړې ده، هغه اتۀ برخې دا دي.(۱) صحیح نظریه (۲) صحیح مقصد (۳) صحیح الفاظ (۴) صحیح کردار (۵) صحیح طریقه معاش (۶) صحیح هڅه (کوشش) (۷) صحیح احتیاط (۸) صحیح فکر و سکون.

څلور منازله حسب زیل دي.

۱) د مذهب تبدیلي. دا پر څلورو شیانو اړه لري.

(الف) د نېکو خلګو سره ناسته.

(ب) د بدھ مذهب شریعت.

(ج) پر دې شریعت غور او فکر.

(د) نیک اعمال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــر دې لـــومړي منـــزل د بدهـــ منـــونکی نـــهٔ خـــود روح منـــونکی وي او نـــهٔ د رســـم و رواج. او بیـــا هغـــه د ګـــوتم بدهـــ پـــر تعلیماتو د شک پرته کامل یقین لرونکی شي.

(۲) صـرف یـو وار پـه دې دنیـا کـي زېږېـدل، کـوم ځـوک چـي خپـل مـذهب تبـدیل کـړی وي نـو هغـه د شـک، وهـم او د انفرادیت ځخـه ازادي تـر لاسـه کـړي. نفـرت او وهـم د کـم نـه هـم کـم کـړي، نـو پـه دې توګـه بـه دی یـو وار لا بیاژونـدی کېـږي چـي دا ټـول ځیزونـه فنـا کـړي. پـه دې توګـه د دهٔ یـو کـرم بـه هـم پاتـه نـهٔ شـي (سالک دویم منزل ته ورسېدی)

(۳) دې دنیـا تـه بـه بیـا نـهٔ راګرځـي. کلـه چـي هـوس او نفـرت داسـي ختم کـړل شي چي خپـل یـو خـواهش یـا د نـورو دپـاره ځـه بـده جذبـه یـا خیـال نهٔ شـي پیـدا نـو بیـا د دویـم وار زېږېـدني ضـرورت نهٔ پاتي کېږي. (سالک دریېم منزل پای ته ورسوو)

(۴) ارهـــت: دا هغـــه منـــزل دی چېـــري چـــي د علـــم او بصـیرت چینـې بهېـږي، د جهالـت خـودبیني او غـرور نـوم نـهٔ پـاتي کېـږي او د مـادي او غیـر مـادي هـیځ یـو ژونـد خـواهش نـهٔ پـاتي کېږي (دا اخر منزل دی)

ځنځیرونه

د دې منـازلو تـر سـره کولـو وروسـته سـالک دغـه لـس ځنځیرونـه ښـکوي چـي هغـه دادي. (۱) د شخصـیت وهـم (۲) پـر بدهـ شـک (۳) پـر رسـمونو یقـین (۴) نفـس پرسـتي او هـوس پرسـتي (۵) نفـرت (۶) پـه دې دنیـا کـي د ژونـد خـواهش (۷) د جنـت خـواهش (۸) غـرور (۹) ځـان ښـهٔ او ربنـتونی بلـل (۱۰) جهالت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدھ مذھب پابند چي کله لو مړي پنځه ځنځیرونه وښکوي نو به هغه "ارهت" شي. چي کله لس سره ځنځیرونه وښکوي نو دهٔ ته به د دهٔ مرتبه تر لاسه شي او د دې مرتبې تر لاسه کولو نوم "نروان" دی. د لفظ نروان لفظي معنا "فنا" کېده ده، لاکن دا فنا د روح مفروضه نهٔ ده، بلکې دا هغه ذهني او وجودي رجحان دی کوم چي د کرم د نظریې مطابق ځانګړې زېږېدنه (جنم) په وار وار منځ ته راوړي. دا رجحان هغه وخت فنا کېدای شي چي کله موږ د دې خلاف (متضاد) رجحانات خپل کړو. چي کله دا خلاف رجحانات خپل حدِ کمال ته ورسي یعني چي مکمله نېکي، عقل او اطمینان حاصل شي نو دا نروان (فنا کېده) دی.

د نروان تر لاسه کولو وروسته نهٔ خو به فکر وي او نهٔ غم، نهٔ خواهش نهٔ ځانګړتیا، نهٔ کرم او نهٔ دویم ځل زېږېدنه. انسان به له دې ټولو ستونزو نه خلاصون تر لاسه کړي او د دې ژوند په ختمېدو به بیا په وجود کي نهٔ راځي[107]. لاکن د بدھ مذھب

[107] مفکرین دې سوال ته له ډېره وخته فکرمند دي چي بېلابېل خلګ له عیبو سره ولې پیدا شي، او په ژوند کي داسي اختلاف ولې دی چي یو راجا دی او بل پرجا (رعایا) څوک امیر دی څوک غریب، څوک په محلونو کي اوسي او څوک په کیږدیو کښي. د دې سوال ځواب په دوو قسمونو دی.

یوه ډله د اهل مذاهب د قسمت یا نصیب (تقدیر) منونکې ده. د دوی په خیال چي د خلګو څه نا څه احوال مخ کي هم تېر شوي دي. هم دغه د دهٔ قسمت یا نصیب دی. اوس چي هر څه په علم الهي کي راغلي دي هغه غلط نهٔ شي کېدای. په دې هر سړی به هغه ژوند تېروي چي د دهٔ په قسمت کي وي. په دې توګه په قسمت باندي یقین لرونکي خلګ د خپلي ناکامۍ ټول الزام پر قسمت واچوي او خپله ځان د افعالو او کردارو د ذمه وارۍ نه بچ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیروي صرف د کرم او جنم د لانجو څخه خلاصون نهٔ دی بلکې په ژوند کي نروان[108] تر لاسه کولو په ذریعه اطمینان، نیکي، عقل، د نفس پاکوالی تر لاسه کول دي کوم چي دا دنیا د انسان د پاره جنت جوړولای شي.

اخلاقي احکام

د دې اصولي تعلیماتو ماسوا اخلاقي احکام هم شته. او دا احکام صرف د مذهبي ژوند د تېرولو یا بهکشو (پلویانو)

دویمه ډله په کوم کي چي هند فلسفي او څه یوناني حکماء لکه فیثا غورث او افلاطون وغیره د تناسخ قائل دي، د دوی په فکر انسان په وار وار زیږدي. کله د انسان په شکل کښي، کله د ځناور (حیوان) په شکل کي او کله یا د نباتاتو په شکل کښي. هم دې ته زیږېدنه وایي.

هر موجوده ژوند د تېر ژوند پر اعمالو روان وي. که تېر ژوند څومره خوړ یا بد تېر شوی وي هم هغسي به روان ژوند خوشحاله په راحت یا په رنځ او تکلیف کي تېرېږي. که موږ نېک کردار وو نو زموږ روح به د ژوندانه د بېلابېلو ادوارو نه تېرېږي او هغه به په لویي روح کي جذب کېږي. کوم ته چي خدای یا برهما ویل کېږي.

که موږ مسلسل بد عملونه کوو نو موږ ته به اوږده اوږده ژوندونه په نصیب کېږي. تر دې انده چي د ژوند د ستونزو په تېرولو کي موږ و ښو کارو ته مجبوره شو او په دا طریقه پاک او سپېڅلي تر برهما پوري به بېرته رسو. د دواړو نظریو منونکي روح د وجود نه بېل څیز بولي او دې ته غیر فاني وایي.

[108] پروفېسر میکس ملر، پروفېسر چلډرس او رائس ډیوډس په ټول پټکو او بېلابېلو بودهي کتابونو کي د لفظ " نروان " پسې ګرځېدلي دي او په هر مقام یې د دې د استعمال په نتیجه کي دا څرګنده کړې ده چي د دې معنا مرګ نهٔ دی کوم چي د کرم او جنم نه خالي وي. د دې خاص مفهوم د پاره " پارلي نروان " او " انوپارلي سیشها " استعمالېدل. د نروان صحیح معنا د دنیاوي جنت ده، یعني داسي ژوند چي له فکره او خواهشه څخه خالي وي او د اطمینان او عقل څخه ډکه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پـاره نـهٔ دي بلکـې عـام دي. او د هـر رنګـه خلګـو د پـاره د دې حکم ورکول شوی دی.

۱) غصـه، شـراب څښـل، ضـد، تعصـب، دهوکـا، حسـد، پـر ځـان سـختي تېـرول، د نـورو بـد ویـل، غـرور او بـد ګفتـاري غلیـزه دي، د غوښو خوړل (غلیزه) نهٔ دی.

د ماهي (کـب) او غوښـو نـه پرهېـز، لـغ او سـېدل، وېښـته خـرول، د ځـان نـه ځیـږ جـوړول، پنـډ رخـت اغوسـتل، د اور دیـوي (اګنـي دیـوي) تـه قربـاني ورکـول، هیڅـوک هـم لـه توهماتو نـه نـهٔ شي پاکولای.

د ویـدونو تـلاوت، برهمنـو تـه خیـر ورکـول، د دیوتـا ګـانو مـخ تـه قرباني ورکـول، پـر ځـان پـه یـخ یـا ګرمـی کـي سـختۍ تېـرول، هـم دغسـي نـور عبـادات کـوم چـي د بقـائې دوام د پـاره کېـږي، دا خبـري هیڅوک هم نهٔ شي پاکولای او نهٔ دا توهمات لېري کولای شي.

۲) مسـتقل مـزاج اوسـه، کـټ کـټ خنـدا پرېـږده، د باچاهـانو بـې هـوده کیسـې مـهٔ بیـانوئ، ژړل او دهوکـا ورکـول پرېږدئ، او بغیـر د څـه لالـچ، حسـد، تشـدد او جهالـت نـه بغیـر ژونـد تېر کړئ.

۳) اتـهٔ احکامـه ورکـړل شـوي دي چـي اتـهٔ علـوم یـا اپوستهـ بلل کېږي.

ژونـد مـهٔ ازاروی، چـي تاسـو تـه نـهٔ درکـول کېـږي هغـه مـهٔ اخلـئ، دروا غ مـهٔ وایاسـت، نشـه لرونکـي څیـز مـهٔ څښـئ، ناجـائز جنسـي تعلق مهٔ جوړوئ ولي چي دا بې انتها ټیټ حرکت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخوستن ډېره مهٔ خورئ، ګلونو مهٔ اچوئ او خوشبو (عطر) مهٔ لګوئ، پر ځمکه صرف یوه پوزۍ (چټائي، نرۍ درۍ) اچوئ او پر پرېوزئ.

په دې اتو احکاماتو کي لومړي پنځه فرض او وروستني درې مستحب دي.

۴) د دین دارانو د پاره دا هم ښه ده چي هغهٔ دي د قمري میاشتي اوله، اتمه، څوارلسمه او پنځلسمي ورځي روژه (اپوسعتو) نیسي.

۵) په درېیم زیل کي د اتو احکاماتو علاوه دوه نور دي (۱) اتم، سندري، ساز (موسیقي) او تمثیل نګاري (ډرامه ښودنه، نمائش کول) نه پرهېز کول. (۲) د سپینو او سرو زرو نه ډډه کول.

دا لس اخلاقي قانون " دس سیلا " بلل کېږي.

۶) لس ګناهوي یې هم راښودلي دي. درې وجودي (جسماني) دي لکه، مړی کول، غلا کول، او ناجائز جنسي تعلق جوړول. څلور د وینا سره تعلق لري. یعني درواغ ویل، شیطانت کول، بدنامول، شکنځل کول، او فضول خبري کول. درې دماغي دي. لالچ، حسد او شک (یعني د بدهـ په تعلیماتو کي شک کول)

۷) ګوتم په یوه بیان کي د دنیا شپږ اطرافه ښودلي دي. لوېدیځ (مغرب)، ختیځ (مشرق)، سهېل (جنوب)، قطب (شمال) ځمکه او اسمان. هغهٔ ویلي دي چي "هر سړي ته پکار دی چي د شپږو اطرافو، د نېکیو په ذریعه حفاظت وکړي. خپل مور او پلار ختیځ وبولي. ښځه او ماشومان لوېدیځ وبولي. استادان سهېل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپـل ملګـري او خپلـوان دي قطـب. مـذهبي خلګ(کـه هغـه بـرهمن وي کـه بدهـ) اسـمان. غلامـان او مینځـي دي ځمکـه وبـولي. دغـه حکم يې په نور تفصیل سره داسي بیان کړی دی.

(۱) **مور او پلار او اولاد:** پر مور او پلار فرض دی چي

(الف) خپل ماشومان له بدو راوګرځوي.

(ب) هغو ته د نېکۍ تعلیم ورکړي.

(ج) هغو ته د علوم فنون تعلیم ورکړي.

(د) د هغو د پاره مناسب خاوند یا ښځه دي وګوري.

(س) د هغو د پاره دي میراث پرېږدي.

پر اولاد فرض دی چي

(الـف) زهٔ بـه د هغـو خلګـو پالنـه کـوم څـوک چـي زما پالونکي وو (یعني مور او پلار)

(ب) زهٔ بـه د هغـه کـورنۍ چـارې تـر سـره کـوم کـومي چـي پر دوی وې.

(ج) زهٔ بـه د هغـو د ملکیـت حفاظـت کـوم، زهٔ بـه د هغـو د جانشین جوړېدو هڅه کوم.

(د) د دوی د مـړهٔ کېـدو وروسـته بـه زهٔ دوی پـه عـزت سـره یادوم.

(۲) **شـاګرد او اسـتاد:** شـاګرد دي د اسـتاد عـزت داسـي وکړي.

(الف) په ولاړې دي د استاد تعظیم وکړي.

(ب) د هغه خدمت دي وکړي.

(ج) د هغه حکم دي مني.

(د) د هغه ضرورتونه دي ورپوره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ر) د هغه وېنا دي په غور سره اوري.

استاد دي پر خپلو شاګردانو داسي مينه کوي.

(الف) هغو ته دي هغهٔ خبري وروښودلي شي چي هغه ښې دي.

(ب) هغو ته دي دا ور ايزده کړي چي کله علم حاصل کړي نو نهٔ دي يې هېروي.

(ج) هغو ته دي مذهبي کيسې او سائنس وروښودل شي.

(ه) د دهٔ و ملګرو ته دي د دهٔ تعريف کوي.

(ر) هغوی دي له خطرو بچ کړي.

(۳) **خاوند او ښځه:** خاوند بايد له خپلي ښځي سره داسي مينه وکړي.

(الف) د هغې دي عزت وکړي.

(ب) د هغې سره دي نېکي کوي.

(ج) د هغې سره دي وفاداري کوي، يعني د خپلي ښځي ماسوا بلي ښځي سره دي تعلق نهٔ جوړوي.

(د) په نورو کي دي د دې عزت وکړي.

(ر) هغې ته دي مناسبي جامې او زېور ورکړي.

ښځه دي د خپل خاوند سره داسي تعلق وساتي.

(الف) هغهٔ دي د دهٔ د کور ښه نظم جوړ کړي.

(ب) د دهٔ د خپلوانو او ملګرو دي خدمت وکړي.

(ج) په پرده (عزت) سره دي اوسي.

(ه) فضول خرڅه دي نهٔ کوي.

(ر) کار دي ښهٔ په هنرمندۍ او بيدارۍ سره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴) **د ملګــرو ســره:** باعزتــه ســړی دي د ملګــرو ســره داســي رويه وکړي.

(۱) ســوغات دي ورکــړي (۲) خبــري دي پــه اخــلاق ســره ورسره کــوي (۳) د هغــه د فائــدې د پــاره دي هڅــه کــوي (۴) د هغــه سره دي پــه انصــاف ســره ســلوک ســاتي، يعنــي داســي ســلوک چــي هغــه يــې د ځــان د پــاره ښــۀ وګڼــي (۵) پــه خپــل دولــت او امــارت کــي دي شريک کړي.

هغۀ خلګ دي خپل اخلاص له دۀ سره داسي وکړي.

(۱) هغــۀ وخــت دي د دۀ ســاتنه وکــړي چــي دی نــۀ وي خبــر. (۲) د هغــۀ د ملکيــت دي هغــه وخــت ســاتنه وکــړي چــي دی بــې پــرواه وي (۳) د خطــرې پــر وخــت دي هغــه تــه پنــاه ورکــړي (۴) پــه بدقســمتۍ کــي دي د هغــه ملګــری شــي (۵) د هغــه د خانــدان ســره دي ښه په نېکۍ سره تعلق وساتي.

(۵) **ښــــتن او غلام (مريــــی):** ښــــتن دي د خپلــــو غلامانو (مريانو) سره داسي سلوک وکړي.

(۱) د هغــه د طاقــت مطــابق دي د هغــو نــه کــار اخلــي (۲) هغــو تــه دي ښــۀ مناســب خــوراک او معــاش (تنخــواه) ورکــوي (۳) پــه نــاروغۍ کــي دي د دوی حــال پوښــتي (۴) پــه عامــه توګــه نــۀ پخېــدونکي خوراکــو کــي دي دوی شــريک کــړل شــي، کلــه کلــه دي دوی ته ناغه ورکوي.

بيا دي غلام (مريی) داسي د اخلاص اظهار وکړي.

(۱) د هغــه تعظــيم دي کــوي (۲) د هغــې نــه وروســته دي خــوب او ارام تــه ځــي (۳) څــه چــي ورکــول کېــږي پــر هغــه دي قناعــت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي(۴) کار دي ښه پـه اخلاص سره کوي (۵) د هغه سره دي پـه ادب سره خبري کوي او پشايې دي د هغه تعريف کوي.

(۶) **عام (معمولي) بدهـ او مذهبي بدهـ :** نر دين دار بهکشو او د برهمنو دي داسي خدمت وکړي.

(۱) د زړهٔ نـه دي مينـه ورسره وکړي (۲) پـه ژبـه دي مينـه ورسره وکړي (۳) پـه خيال کـي دي مينـه ورسره وکړي (۴) د هغو دي پـه خوشحالۍ سره هر کلـی وکړي (۵) او د هغوی دنيـاوي ضرورتونه دي ورپوره کړي.

مذهبي خلک دي لـه خپل کوربـه سره داسي تعلق وساتي.

(۱) هغوی دي لـه بدو راوګرځوي (۲) د نېکۍ خوا تـه دي يـې وبولي (۳) هغو تـه دي د مذهب تعليم ورکړي (۴) د هغو شک دي لېري کړي او هغو ته دي د نروان لاره وروښايي.

منع کړل شوي کارونه

(۱) وسـلـه خرڅـول (۲) مينځـه خرڅـول (۳) غوښـه خرڅول (۴) شراب جوړول او خرڅول (۵) زار خرڅول.

پـه دغو احکامو او هدايـاتو بانـدي عمـل کولـو والا سـړی رښتونې خوشحالي تر لاسه کولای شي او کـه بدهـ پـه دې عمـل وکـړي نـو هغه به د "ارهت" و درجې ته ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب، ۴

سنګهـ يا د خير غوښتونکو جماعت

د دې مـذهب ابتـداء د ګـوتم د تـارک الـدنيا د ورځـې نـه وشـوه. څنګـه څنګـه چې د منونکـو او معتقـدينو پـه بدهـ کـې زيـاتوب کېـدی، هغـسې دا ډلـې هـم وده کولـه. لاکـن مـذهب تـر دې خيـر غوښـتونکو پـوري محـدوده نـهٔ ؤ ،دا مـذهب هغـه خلګـو هـم منلـو يـا يې منـونکي وو چـا چې کـورنی ژونـد کـاوه. او هغـه چـا هـم چې تجـارت ،کښـت او پـه نـورو بېلـو کـارونو بوخـت وو. داسي خلـګ هـم وو چې هـر څـه يـې پرېښـې وو او راهبانـه (عابدانـه) ژونـد يـې خپـل کـړی ؤ. داسي هـم وو چـې صـرف عقيـدتاً د شـريعت بدهـ منـونکي وو، او د دنيـا نـور کسب او روزګار به يې هم ورسره کاوه.

پـه فطري توګـه هغـه خلـګ چې بـه يـې هـر څـه ورتـه پرېښـې وو ډېـر قابـل احتـرام وو. د ګـوتم پـه دور کـې د داسـې خلګـو يـو انجمـن غونـدې جـوړ شـو، هـم دې تـه يـې سنګهـ ويلـو. تـر ټولـو وړومبي پـه دې سنګهـ کې هغـه خلـګ داخـل شـول کـوم چـا چې ګـوتم پرېښـې ؤ او "د شـت غـزالا" تـه راغلـي وو. کـرار کـرار نـور خلـګ هـم پـه دې کې داخـل شـول. پـه پيـل کـې پـر داخلـې هيـڅ قسـم رسـم نـهٔ ؤ او نـهٔ قـوانين ورتـه جـوړ کـړل شـوي وو. وروسـتو بيـا د دې د پـاره قواعد جوړ کړل شول او منظم حېثيت يې اختيار کړو.

ولـې چـې صـرف رومـن کيتهولـک مـذهب نـه عـلاوه د دنيـا پـه يـوه مـذهب کـې هـم د سنګهـ غونـدې پـر مـذهبي پيشـواؤ مشـتمل مـنظم جماعـت نـهٔ ؤ. هـم پـه دې توګـه پـه دې کـې د داخلـې اصـول او پـه دې کـې شـامل د راهبـانو ورځنـی ژونـد او د دې علـم د دلچسـپی نـه نـهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي خالي کېدای. په دې لړ تفصیل وړاندې کوو کوم څوک چې په سنګهـ کې داخلېږي هغهٔ ترټولو له مخه داسې اقرار کوي.

شرائط و طریقه داخله

(۱) دی د[109]، چهوت[110] په ناروغۍ کې نهٔ دی اخته، نهٔ نری رنځ (دق) نهٔ توره غاړه او نهٔ د میرګي ناروغي لري.

(۲) هغه نهٔ مریی[111] دی، نهٔ قرض دار او نهٔ عسکر.

(۳) هغه خپل ذمه وار خپله دی، هغه په خوښه داخله غواړي.

(۴) دهٔ د خپل مور او پلار[112] نه اجازه اخستې ده.

کله چې درخواست کننده د دې خبرو اقرار وکړي نو به د هغه سر وخرول شي. هغه به پنډې جامې په غاړه کړي، او یو خوا به ګوشه نشین شي او بیا به د تعلیم او عمل په ذریعه دی دا هڅه کوي چې دی به د "ارهت" درجې ته رسېږي.

په پیل کې به د سنګهـ ټول غړي برابر ګڼل کېدل، هیڅ مشر کشر نهٔ ؤ، د هیچا هم څه خاص عهده نهٔ وه. لاکن په وروستنی زمانه کې په کراره په دې کې بېلا بېل منزلونه

---

[109] لومړی قاعده د صحت د روغتیا اصول ده.

[110] چهوت: هغه جلدي ناروغي چې د بل انسان د لاس ور وړلو سره پر هغه هم لګېږي، د طاعون په شان جلدي ناروغي

[111] د دویمي ضابطې نه څرګندېږي چې (الف) په هغه دور کې مریی توب ؤ، او مریی د څښتن ملکیت ګڼل کېدو.(ب) دا ویدي قانون جاري ؤ چې قرض خوا ، قرض دار خرڅولی شي، په دې توګه هغه مریی د دهٔ ملکیت ؤ.(ج) دا هم څرګندېږي چې بدهـ مذهب د حکومت سره تصادم ته نهٔ ؤ تیار.

[112] دا قاعده ګوتم بدهـ د راهل په سنګهـ کې د شاملېدو پر وخت د شدودهن پر احتجاج جوړه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وټاکل شول او بېلابېلي عهدې جوړي کړل شوې. تر دې انده چي په تبت کي دا وخت يوه منظمه سلسله کومه چي د "دالائي لاما" پوري رسېږي. په لنکا 4 کي چي کومه طريقه رائج ده غالباً تر ټولو لرغوني ده. په دې چي په تري پټک کي هم داسي ذکر شوی دی، د دې خلاصه دا ده.

کوم د مالدار سړی چي په سنګهـ کي داخلېدل غواړي نو هغه وخت بايد چي د هغۀ عمر کم از کم اتۀ کاله وي. لاکن باقاعده داخله به هغه وخت ورکول کېږي چي دی د شلو کلو شي. د داخلې پر وخت به تقريباً د لسو راهبانو کومېټه کښېني. د دې کومېټې صدارت (مشرتابه) به داسي سړی کوي چي تقريباً د لسو کلو نه د سنګهـ غړی وي. د دې کومېټې د غونډې د پاره به دوې پوزې (چټايانې) يو بل ته مخامخ اوارېږي، غړي به پر دې پوزو کښېني او صدر مجلس به د دې دواړو پوزو په سر کښې يې پر يوه پوزه کښېني. اميدوار به په ساده جامه کي "ګرادستر" (د پنډو جامو غوټه) په لاس کي داخلېږي. د دۀ په مخ کي به يو داسي راهب وي چي د اميدوار نوم به په سنګهـ کي د داخلېدو د پاره اخلي. اميدوار چي څنګه صدر مجلس ووينې نو به سلام ورته کوي، او يو څه هديه (شکرانه) به ورکوي. بيا به هغه درې واره د خپلې داخلې د پاره داسي الفاظ ادا کوي او درخواست به کوي چي

"محترمه! پر ما رحم وکړه، له ما څخه دا جامې واخله او ما په سنګهـ کي داخل کړه چي زۀ د غم نه خلاصون ومومم او نروان (فنا) تر لاسه کړم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدر مجلس به د امیدوار نه د پنځو جامو غوښته واخلي او څه خاص کلمات د انساني وجود د فنا کېدو د پاره پر ځُله جاري کړي او هغه غوښته به د امیدوار په غاړه کي وروا چوي. امیدوار به یوې خوا ته ګوښه شي او خپلي جامې به وباسي او هغه پنځې جامې به په غاړه کړي. د جامو د اغوستلو پر وخت به هغهٔ څو مخصوصه فقرې تکراروي چي د هغه مطلب به دا وي چي هغه جامې صرف د حیا او د شرم د پاره اغوندي، په دې چي د یخ او ګرمي نه بچ شي. د پنځو جامو اغوستلو وروسته امیدوار بېرته د صدر مجلس مخ ته حاضر شي او "درې مامن"[113] او "لس احکامه" درې درې واره تکراروي.

درې مامن دغه دي.

(۱) زهٔ په بدهـ کي پناه اخلم.

(۲) زهٔ په قانون (شریعت بدهـ) کي پناه اخلم.

(۳) زهٔ په سنګهـ کي پناه اخلم.

لس احکامه دادي.

(۱) زهٔ قسم خورم چي زهٔ به هیڅ یو جاندار نهٔ وژنم.

(۲) زهٔ قسم خورم چي زهٔ به غلا نهٔ کوم.

(۳) زهٔ قسم خورم چي زهٔ به د ناپاکۍ نه پرهېز کوم.

(۴) زهٔ قسم خورم چي زهٔ به نشه نهٔ کوم، هغهٔ د ترقۍ او د نېکۍ په لاره کي خنډ جوړېږي.

(۵) زهٔ قسم خورم چي زهٔ به دروا غ نهٔ وایم.

[113] مامن: (پناه اخستل) د پناه د اخستو هغه اجازیي اقرارونه چي په سنګهـ کي د داخلېدو پر وخت د کومېټې او صدر مجلس په مخ کي به ادا کېږي. مامن بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۶) زۀ قسم خورم چې زۀ به په ممنوع (منع کړل شوي) وختونو کې خوراک نۀ کوم.

(۷) زۀ قسم خورم چې زۀ به د اتڼ، سندرې، ډرامه او ساز نه پرهېز کوم.

(۸) زۀ قسم خورم چې زۀ به لاړ (د ګلونو هار) تیل، او زېور به نۀ استعمالوم.

(۹) زۀ قسم خورم چې زۀ به بنګړي او جګ کټ نۀ استعمالوم.

(۱۰) زۀ قسم خورم چې زۀ به د هیچا نه سرۀ زر او سپین زر نۀ اخلم.

د دې سوګند سره امیدوار ودرېږي، دا به تسلیم کړي بیا به د کوټې نه دباندې ووزي نو به هغۀ باقاعده امیدوار جوړشي. هغۀ د سنګهـ د غړو سره او سېداى شي لاکن هغۀ ته تر اوسه بهکشو نۀ شي ویل کېداى. د بهکشو د جوړېدو د پاره به هغۀ څو ورځې د تېرولو وروسته بیا درخواست کوي. بیا به هغۀ د یوې کومېټې مخې ته حاضرېږي. کله چې امیدوار د کومېټې مخې ته ورشي نو هغه خپلې پنډې جامې وباسي او په ساده جامو کې به بیا هغه ټول رسمونه تر سره کوي کوم چې دۀ له مخه ادا کړي وو. لاکن دې ځلې د مامن او د احکام د اقرار کولو وروسته دباندې نۀ شي وتلی او صدر مجلس ته به درخواست کوي چې هغه دې زما ګرو (استاد) جوړېدل قبول کړي. نو چې کله صدر مجلس اظهار د رضا مندۍ وکړي نو به امیدوار یوې ګوشې ته ولاړ شي، چېري چې به د دۀ په غاړه کې د خیر غوښتنې کچکول (د خاورو غټه پیاله) اچول کېږي. بیا یو راهب کوم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دهٔ د داخلې وکیل وي دی د ځان سره کړي او د کومېټې مخي ته بهٔ یې حاضر کړي، او په ناستو راهبانو کي به یو دهٔ ته را پورته شي، اوس به دریپ سره داسي ولاړ وي چي امیدوار به د دوارو راهبانو په منځ کي وي او دواړه رهبان د دهٔ ښي او کیڼ اړخ ته. اوس به دا دواړه راهبان د دهٔ وکیلان بلل کېږي، هغوی به د دهٔ څخه دا پوښتني کوي.

ستا نوم څهٔ دی؟ ستا د ګرو (استاد) نوم څهٔ دی؟ ستا سره د خیر غوښتني کچکول او د بهکشوانو جامې شته؟ تا ته خو څه ممنوع ناروغي نهٔ ده؟ ستا مور او پلار تا ته د داخلې اجازه درکړې ده؟ تهٔ ازاد یې او په خپله خوښه په سنګهـ کي داخله غواړې؟[4]

کله چي د دې ټولو پوښتنو دوی ته ښه مطمئنه ځوابونه ورکول شي نو هغوی و کومېټې ته اطمینان ورکړي چي دی د دې قابل دی چي په سنګهـ کي داخل کړل شي. کومېټه دهٔ ته په سنګهـ کي د داخلېدو اجازه ورکړي، او امیدوار ورته په ګونډو شي او دریپ واره دا وو ایي چي، بهکشوانو! زهٔ له تاسو نه د داخلې اجازه غواړم، پر ما رحم وکړئ او ما پورته کړئ. وکیلان بیا خپلي پوښتني دریپ واره په زوره تکرار کړي او دریپ واره د کومېټې نه پوښتنه کېږي چي د چا خو به د امیدوار پر شاملېدو اعتراض نهٔ وي. نو چي کله د چا اعتراض مخي ته نهٔ شي را نو دوی د صدر مخي ته تعظیماً سر کښته کړي او وو ایي چي "

---

114 Sacread Book of ast,
Vol; 8.Page;230 to 236

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلانـی يـې پـه سنګهـ کـي داخـل کـړو، فلانـي د دهٔ ګـرو دی، کومېټـه د دې سره اتفاق کوي په دې خو خاموشه ده."

د دې مراسمو پـه پـای کـي يـو غـړی ولاړ شـي او د سنګهـ قواعـد اورول پيـل کـړي او و داخـل شـوي اميـدوار تـه هـدايات ورکـړي چـي پـر دهٔ د دغـه قوانينـو پابنـدي لازمـي ده. نـوی راهـب د نـوي ګـرو سره اوسـي، د هغـهٔ د حکـم تعميـل کـوي، او د هغـهٔ هـر قسـمه خـدمت کـوي. ګـرو دهٔ تـه د شـريعت تعلـيم ورکـوي او پـر دهٔ پوره حال احوال کوي.

دغسـي مبتـدي (نـوی راهـب) سـمزه بلـل کېـږي. مکمـل او اعلی ترين درجه د سمرن او بهکشو ده.

د سنګهـ د ټولـو غـړو پـه هکلـه ډېرتفصـيلي احکـام ورکـړل شـوي دي کـوم چـي پـه هـره مياشـت کـي د دوی پـه غونـډه کـي وړانـدي کېـږي. د دې احکـامو پـه هکلـه معلومـات پـه پنځمـه صـدی ق،م کـي کېـږي او د دې د صـحيح يقـين کولـو ډېـر اسـباب دي چـي دا ګـوتم خپلـه مقـرره کړي وو.

د دې مختصر تفصيل داسي دی.

(۱) **خـوراک:** راهـب وچ خـوراک صـرف تـر غرمـې خـوړلی شـي. د غرمـې نـه يـا تـر بلـي ورځـي پـوري صـرف شـودې څښـلی شـي يـا د دې غونـدي او بـه ايـز خـوراک. د نشـې نـه پرهېـز واجـب دی. هغـه صـرف هغـه څيزونـه خـوړلی شـي چـي دهٔ تـه پـه خيـر غوښـتني کـي تـر لاسـه شـوی وي. د خيـر غوښـتني طريقـه بـه داسـي وي چـي دی بـه خپـل د خـاورو پيالـه واخلـي او د هـر کـور پـر دروازه بـه چُپـه خُلـه ودرېـږي. کـه چـا وليـدو او يـو څـه د خـوراک څيـزيـې د دهٔ پـه پيالـه کـي وروا چـوو نـو دی بـه هغـهٔ تـه دعـا کـوي او مـخ تـه بـه روانېـږي، يـا

(c) ketabton.com: The Digital Library

به چُپه خُله بلې دروازې ته ودرېږي، د دې خيال به نهٔ کوي چې د کور څښتن امير دى که غريب، برهمن دى که بهنګي. دهٔ ته چې هر څه ترلاسه کېږي هغه به خپل استوګن ځاى (کټې) ته وړي، هلته به کښېني او دا غوښتلی خوراک به خوري، او د ځان سره به دا سوچ کوي چې دا وجود (جسم) څومره ازيت ناک دى چې د دې د پاره خير غوښتني ته انسان مجبور کېږي.

په راهبانو کې چې کوم خلګ پر لوړو مرتبو دي د هغوى د پاره غوښه خوړل، په مېلمستيا تلل او نور داسې خوراک کول ممنوع دى کوم چې بغير د خير غوښتني وي.

(۲) **استوګنه**: د استوګني د پاره يې ښه ځاى ځنګل ښودلی دى. لاکن راهبان به په زياته په باغونو کې اوسېدل. د ګوتم په دورکې دولت مندو او عقيدت مندو د دهٔ او د راهبانو د پاره داسې ځايونه(متهـ) جوړ کړي وو. داسې ځايونه وروسته بيا نور هم جوړ شول. د ګوتم په پېروي کې څلور مياشتي هم په داسې ځايونو کې د استوګني حکم ؤ، نوري اتهٔ مياشتي به په تبليغ کې تېرول لازمي ؤ.

(۳) **جامه**: د دې په هکله داسې هدايات دي چې څومره چې کېداى شي د خلګو غورځولي، څري، زړې جامې دي اغوندي. لاکن د ګوتم په زمانه کې د راهبانو د پاره پنځې جامې متعين شوي وې. دا جامه پر درو کپړو مشتمله ده. لنګوټ(د چډې په شان)، تهبند (لنګ) او اوږد څادر چې د ښپې سره داسې راچاپېره شي چې بيا هغه پر کيڼې اوږې واچول شي او ښۍ اوږه لڅه ښکاره وي. دا درې سره کپړې په خاص طريقه پرېکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي او يا ګنډل کېږي چي وروسته يا دا په نور مصرف کي رانۀ شي او د زينت (ښائست) سبب ونۀ ګرځي.

(۴) **پرهېزګاري او لوږه** : د راهبانو د پاره جنسي تعلق قطعي منع دی. د دې د ګناه درجه د غلا او د قتل برابره ده. که په دې ګناهونو کي څوک د سنګهـ غړی راغی نو هغه به د سنګهـ نه ایستل کېږي. د لوږي په هکله هم ډېر سخت احکامات دي. راهب په يو وخت کي هيڅ کله هم د اتۀ څيزونو نه زيات نۀ شي ايښودلی. يعني درې سراؤ کپړو سره يعني ، لنګوټ، تهبند ، څادر، يو کمربند ، يو د خير غوښتني پياله ، يوه استرا، يوه ستنه او يو چاڼ . دا اخري الذکر په دې ايښوولی شي چي هر د څښلو څيز به په کي چڼي او يا به يې څښي . داسي نۀ چي يو جاندار د دۀ په معده کي ولاړ شي او داسي نۀ چي يو راهب په ناخبری کي د يوه جاندار د هلاکت باعث جوړ شي.

(۵) **فرمانبرداري (اطاعت)** : اطاعت صرف د شريعت لازمي دی. د يوه بزرګ يا د ځان نه مشر به صرف تعليم او تکريم ورته کافي دی. هيڅ يو نوی اميدوار يو زوړ او لوی راهب خپل د حکم پابند نۀ شي جوړولای. ګنې په هغۀ به په دې سلسله کي د حکم عدولي الزام ولګېږي. لکه څرنګه چي د افسر ماتحتي د ملازمانو له خوا کېږي په بدهـ مذهب کي داسي هيڅ نشته.

د يو نوي راهب د ورځني ژوند بيان په " ونيا چرياؤ " کي داسي راغلی دی.

" هغه به د لمر راختو نه مخ کي راپورته کېږي او لامبي به. يا به په وهار (بدهـ مندر، بدهـ عبادت خانه) کي جارو لګوي. يا به د بودهي وني (درختي) د بېخ خاوره (تهالا) صفا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـوي او د ښنبـلـو اوبـه بـه ډکـوي، هغـه بـه چڼـي او د اسـتعمال قابـل بـه يـې جـوړوي. بيـا بـه پـه يـو تـک تنهـا ځـای کـي کښـېني او پـر احکـام شـريعت بـه غـور کـوي. بيـا بـه د بـاغ نـه ګلونـه شـو کـوي او هغـه بـه پـر دې مندر اچـوي چېـري چـي د بدهـ يادګـار ښـخ دي. کلـه چـي ګلونـه پـر پاشـي نـو بـه دا سـوچ کـوي چـي ګـوتم بدهـ څـومره جليـل القـدر او عظـيم الامرتبـه انسـان ؤ او دی خپلـه څـومره بـې ايمانـه او ذليـل دی. د هغـې نـه وروسـته بـه دی د خيـر غوښـتني کچکـول اخلـي او د خپـل ګـرو سره بـه خيـر غوښـتني تـه ځـي. د هغـه ځـي نـه چـي راشـي نـو بـه اوبـه راوړي او د خپـل ګـرو پښـې بـه وروميـنځـي او هغـهٔ تـه بـه ډوډۍ ورکـوي. د هغـهٔ د خوړلـو وروسـته بـه دی خپلـه ډوډۍ خـوري او دواړه کچکولونـه بـه مينځـي. بيـا بـه تـريـو سـاعت پـوري يـو ځـای کښـېني، د بدهـ او د هغـه پـر تعليمـاتو بـه غـور کـوي ، بيـا بـه يـو مـذهبي کتـاب را واخلـي د خپـل ګـرو نـه بـه سبق واخلـي يـا بـه د دې کتـاب نقـل کولـو تـه کښـېني او هـر وخـت بـه پـه دې کي ليکلي احکام، معنا او مطلب باندي غور کوي.

د دهيان قسمونه

د پلويـانو پـه وجـه بـه د ګـرو ډېـر وخـت بچـت شـي. دا ټـول وخـت به هغه په دهيان کي تېر کړي. د دې دهيان پنځه قسمونه دي.

(۱) پتـا بهاؤنـا (د مينـي دهيـان) : پـه دې دي غـور وکـړل شـي چـي د مصـيبت او سـتونزو څخـه ډک ژونـد نـه خلاصـون او خوشـحالي بـه څنګـه تـر لاسـه کېدای شـي او کـه دا رنګـه خوشـحالي دنيـا تـه ورکـړل شـي نـو هغـه بـه څـومره ښـه وي، يعنـي د دهيـان کولـو والا دي خپـل زړهٔ د خلګـو د مينـي نـه دومـره ډک کـړي چـي وغـواړي نـو بـه ټـول جانـدار د مصـيبت او سـتونزو نـه خـلاص شـي او حسـرت او خوشـحالي بـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ومـومي. مختصـر دا چـي هغـهٔ بـه د ټـول دنيـا د مينـي نـه خپـل زړهٔ ډک کړي او د ټولو به ښېګړه غواړي.

(۲) کرونـا بهاؤنـا (د همـدردۍ دهيـان): د دهيـان کولـو والا بـه دا سـوچ کـوي چـي دنيـا د غـم او وهـم نـه ډکـه ده، او د دې هڅـه بـه کـوي چـي د ټـول عـالم مجبـوره او مهجـوره خلګـو تکليـف محسـوس کـړي، او په دې توګه د هغوی د پاره په خپل زړهٔ کي همدردي پيدا کړي.

(۳) مـديتا بهاؤنـا (د خوشـحالۍ دهيـان): د نـورو خلګـو د خوشـحالۍ خيـال بـه سـاتي، او د هغـوی د خوشـحالۍ نـه بـه مسرت مومي.

(۴) اسوبهـ بهاؤنـا (د نجـات ،خلاصـون دهيـان): پـه دې بـه غـور کېـږي چـي وجـود څـومره خـراب څيـز دی، او هغـه څرنګـي د نـاروغۍ او مـرګ سـره مخـه کېـږي، او د دې د پابنـديو نـه خلاصـون څومري قدر ضروري دی.

(۵) ايکشـا بهاؤنـا (د دمـاغي اطمينـان دهيـان): پـه دې دهيـان کـي بـه درويـش يـا راهـب د ټـولي دنيـا ښـېګړې، بـدياني، رنـځ، خوشـحالۍ، روغتيـا، ناروغتيـا، دولـت، مسـکيني وغيـره بانـدي بـه غـور کـوي، او دا هڅـه بـه کـوي چـي د دې ټولـو خبـرو پـر دهٔ باندي څه اثر ونهٔ شي.

د راهبانو دسره د ګوتم اخري خطبه

پـه دې سلسـله کـي د ګـوتم اخـري خطبـه قابـل ذکـر ده کومـه چـي هغـهٔ د مـرګ نـه مـخ کـي پـه "کوټـا ګـاره هـال" کـي د راهبـانو د راجمـع کېـدو پـر وخـت کـړې وه. مـوږ د دې خطبـې تـه د سنګهـ د فرائضـو مغـز ويـلای شـو. پـه "بدهـ سـوتر" کـي چـي د کومـو الفـاظو نقل شوی دی هغه داسي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم وویل "اې درویشانو! دغه قانون (شریعت) کوم چي ما پر تاسو ظاهره کړی دی ښه یې په یاد کړئ. په دې عمل وکړئ، دا مکمل کړئ او د دې تبلیغ وکړئ چي زما مذهب په دنیا کي د همدردي، دیوتاګانو او د خلګو د پاره تر ډېرو ورځو پاته شي. دا قانون (شریعت) څهٔ دی؟ دا څلور مخلصه مراقبې دي، څلور غټې هڅې دي، تر بودهیت پوري څلور واټه (سړکونه) دي، پنځه اخلاقي طاقتونه دي او افضل و اشرف اتهٔ اړخیزه لاري دي."

په دې جامع فقرو کي چي څه ویل شوي دي هغه ډېر تفصیل طلب دي، او په دې مختصر کتاب کي د ومره ګنجائش نشته. په دې د دې معناوي په مختصره توګه بیانولو باندي اکتفا کوو.

(۱) اتهٔ اړخیزه لار: دا تعلیمات د بدهـ په سلسله کي بیان شوي دي.

(۲) څلور مخلصه مراقبې: (ستهي پتهانا) دا دي.

(الف) د وجود د کثافت (نجاست، پنډوالي) په هکله.

(ب) د هغه ګناهو په هکله چي د احساس په وجه پیدا کېږي.

(ج) د خیالاتو او تصوراتو غیر مستقل او غیر مستحکم کېدو په هکله.

(د) د ژوند د حالاتو او پابندیو په هکله.

(۳) څلور غټې هڅې: (سمبدهانا) دا دي.

(الف) د دې هڅه چي بد صفات نهٔ شي پیدا.

(ب) د پیدا شوو بدو صفاتو نه ډډه کولو هڅه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ج) غیر موجود ښېګړي بېرته په وجود کې د راوستلو هڅه.

(د) د دې ښېګړو زیاتوب او ترقي کومي چې موجودي دي.

(۴) د ولایت څلور لاري (ادهي پدا) یعني د ولایت څلور پایې (زینې، سېړی) دي.

(الف) د ولایت تر لاسه کولو مستحکمه اراده.

(ب) د دې تر لاسه کولو هڅه.

(ج) د دې د حصول د پاره د زړهٔ پاکي (طهارت).

(د) تلاش حق (د حق لټون).

(۵) پنځه اخلاقي طاقتونه: (پلاني) یا ذهني صلاحیتونه(اندرپالي) دا دي.

(۱) اعتقاد (ایمان، یقین، مذهب)

(۲) سرګرمي

(۳) یاد

(۴) غور

(۵) وجدان

د دې پنځه واړه اخلاقي طاقتونو نه د اعتقاد ماسوا څلور نور صفتونه شاملوو. یعني څېړنه (تحقیق) کتب مذهب، مسرت، اطمینان و سکون او وجدان په دې کې ګڼوو. دې ته اووه پوهي (بودهي رنګونه) ویل کېږي.

په دې اړه دوې طریقې د راهبانو د وجدان د پاره ښودلي شوي دي او دې ته "جهان" او "سمادهي" ویل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)**جهـان** : دا د پـالي ژبـي ټکـی دی، پـه سنسـکرت کـي د دې متـرادف ټکـی دهیـان دی، پـه عربـي کـي دې تـه استغراق ویـل کېـږي او پـه پښتـو کـي یـې معنـا د "خدای پـه یـاد کـي ورکېـدل" دي. د دې جهـان څلور منزلونه دي.

۱، لـومړی منـزل د خوشـحالۍ او مسـرت هغـه حالـت دی کـوم چـي پـه دې تنهـائي کـي پیدا شوی دی، کـوم چـي بـه پـه غـور او فکـر کـي تېرېږي.

۲، دویـم منـزل هغـه کېفیـت او سـرور دی کـوم چـي د اطمینـان او عمیـق (ژور، کامـل) نـه پیـدا کېـږي، چېـري چـي د غـور او تامـل (برداشت) واسطه نشـته. پـه داسي حالـت کـي پـه خیـال کـي اسـودګي او انکشاف وي.

۳، درېـیم منـزل هغــه اسـودګي ده کومـه چـي د نفـس د خواهشـاتو پـه وژلـو پیـدا کېـږي، پـه کـوم کـي چـي د مسـرت څپـې پـه ټـول وجـود کـي غورځنـګ وهـي، پـه کـوم کـي چـي قناعـت، یادونـه او خوشحالیاني دي.

۴، څلـورم منـزل هغـه دی پـه کـوم کـي چـي بـې اثـري لاتعلقـي تـر دې حـده وي چـي، نـهٔ خـو د یـو امـر خوشـحالي وي او نـهٔ د کـومي خبـري غم. هلته د مسرت ، رنځ د دواړو وجود نهٔ وي او نهٔ د دغو څه اثر.

پـه لـومړي جهـان کـي درویـش پـه یـوه دقیـق مـذهبي نکتـې بانـدي غـور کـوي، فکـر کـوي او هـر اړخیـز نظـر پـرې اچـوي. پـه کـراره کـراره د دهٔ دمـاغي سـتونزي پـه تلـو شـي او انکشـافي کېفیـت پیـدا شـي. د دې کېفیـت د پیدا کېـدو سره دویـم منزل پیـل شـي، پـه دې چـي موضـوع غــور او فکـر د دهٔ د ذهــن نـه غائــب شــي او د دې پـر ځـای یـوه لویـه خوشـحالي پـه ټـول وجـود کـي محسوسـېږي. یـوه بـې خـودي خـوره شـي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کېفیت نـه دریـیم منـزل پیـل شـي. لـړسـات وروسـته دا احسـاس مسـرت هـم پـه تلـو شـي او صـرف د هغـه یادونـه پـاتي شـي او پـر سـالک هغـه کېفیت خـور شـي چـي نـهٔ خـو یـوه خوشحالي پـاتي شـي او نـهٔ یـو رنـځ. بلکـې پـر دهٔ بـې پروائـي او اسـتغنا (بـې فکـري) خـوره شـي، او دا تکمیـل ریاضت دی. دې ته "ابها" ویل کېږي او دا د ارهت درجه ده.

(۲) **سـماهي**: دا هـم هغسـي پـه یـو رنګـه د سـمریزم (ورد) ریاضـت دی. د کـوم پـه ذریعـه چـي پـر خپـل ځـان داسـي کېفیـت راولـي چـي هـر رنګـه احسـاس پـه وختـي توګـه ورک شـي او انسـان د وجـود او وجودیـت نـه ځـان منـزه (د عیبـو نـه پـاک) محسـوس وګڼـي. د دې ریاضـت پـه وجـه هغـه کېفیت پیدا کـولای شـي پـه کـوم کـي چـي یـو ژونـدی انسـان د مـړي پـه څیـر معلـوم شـي او د لـړسـات د پـاره پـه دهٔ او پـه مـړي کـي هـیڅ فـرق نـهٔ محسوسـېږي. د داسـي مهـارت د تـر لاسـه کولـو پـه هکلـه پـه بدهـ مذهـب کـي پـر وجـود بانـدي تـر ټولـو لویـه فـتح بلـل کېـږي. او "تبت لاما[115] په دې کي ید طولی (کمال مهارت) لري.

د دې ریاضـتونو پـه هکلـه دومـره ویـل ضـروري دي چـي دا د ګـوتم بدهـ نـه مـخ کـي پـه هندوسـتان کـي وو، او خپلـه هغـهٔ د جـپ تـپ (پرسـتش، بنـدګي) پـه وخـت کـي دا ازمـایلي وو او بیـا یـې پرېښـي وو. نـو یقینـاً دا د ګـوتم بدهـ نـه وروسـتو د برهمنـو پـه مقابلـه کـي شـامل کـړل شوي دي، او دا د بدهـ مذهب اصل جز ګڼل غلطي به وي.

[115] لاما: د تبت د بدهـ مذهب پیشواؤ لقب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب، ۵

تبدیلیاني او زیاتوب

په تېرو پاڼو کي د بدهـ د تعلیماتو په هکله بحث وشو چي د دې مذهب تر ټولو لرغونو کتابونو کي موندل کېږي. لکه څنګه چي لیکل شوي دي چي په خپله د ګوتم د زمانې هیڅ لیکلي اثار نشته، تر مورږ چي رارسېدلي دي هغه د تري پټک ژباړه پسې ژباړه پسې ژباړه ده، کوم چي درې سوه کاله وروسته د اشوک په دور کي د نظم په شکل کي لیکل شوی ؤ. او د دې منبع (چینه) صرف حفظ ؤ. په دې کي شک نشته چي په آریا قوم او خصوصاً په دې هندوستاني ښاخ کي حفظ کول باقاعده د یو فن په حېث ګرځېدلی ؤ، او پوره پوره کتاب یادول دوی ته هیڅ خبره نهٔ وه. بیا هم د ژبې، لهجې، تلفظ او د الفاظو د ردو بدل نه انکار نهٔ شي کېدای. او د ژباړې په وخت یوه ساده خبره تر کومه ځایه ورسېږي. د تحریف (بدلولو) او افسانې امکان هم شته، او د هنیان[116] او ماهنیان فرقو د تفسیرونو اختلافاتو ګنجائش هم شته.

مورږ تر دې وخته د دې خبري هڅه کړې ده چي هغهٔ خبري بیان کړل شي پر کومو چي د ټولو اتفاق دی.

متفق علیه (د ټولو رائې او خوښه) امورو نتائج

(۱) د دې متفق علیه امورو د مطالعې نه چي کوم امور مخې ته راغلي هغه دا دي چي ګوتم بدهـ د خدای د وجود نه

---

[116] بدهـ مذهب سلګونو کلونو وروسته په اتلس فرقو کي تقسیم شو. لاکن په دې کي دوې غټې فرقې دي. یوه " هنیان (ورکوټې ګاډی) دویمه ماهنیان(لویه ګاډی)" . د لنکا او برما خلک هنیان دي. د تبت، چین، جاپان او د شمالي بدهـ د ماهنیان منونکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انکار نه دی کړی، لاکن هغه د دې په هکله څه واضح خبره هم نه ده کړې، د کوم په وجه چې د دهٔ و منونکو ته هدایت شوی وای.

(۲) هغه د روح نه انکار خو کړی لاکن د تتائجو منونکی ؤ. دغه مسئله بغیر د روح د وجود د تسلیمولو یو ګام هم مخته نه شو تلی. په دې دهٔ د دې د حل د پاره د کرم نظریه رامخته کړه او دا یې په یوه توګه غیر فاني وګرځوله او ورسره یې په وجود کې د راوستلو باعث وګڼله. لاکن هغهٔ د دې سوال هیڅ ځواب نهٔ وویلو چې انسان وروستو ځل ولې په وجود کې راغی؟ هغه وخت خو هیڅ کرم نهٔ ؤ، بیا نو هغه څهٔ وجه وه چې بیا عناصر و صفات د رجحاناتو سره جمع کړل شول او یو ژوند یې وبخښی؟

(۳) هغهٔ د دیوي او دیوتاګانو دنیا تسلیمه کړه، لاکن هغهٔ دوی هم د کرم پابند، او د انسان غوندې فاني یې وګرځول. لاکن نهٔ خو هغهٔ د دیوي او دیوتاګانو پر ژوند څه رڼا واچوله او نهٔ یې د انسانانو او د دوی تر منځ څه فرق ښودلو ضرورت محسوس کړو.

(۴) هغهٔ د انسان تر ټولو لویه ترقي نروان (فنا) تر لاسه کول وښودل. یعني په اطمینان او سکون سره ژوند او د تل د پاره فنا. دې څیز د انسان د ترقۍ، د ښهٔ نه ښهٔ جوړېدلو فطري خواهش واخستی. په هندوستان کې چې څومره مذاهب وو هغه د دې منونکي وو چې،

ژباړه

له دریاب نه ؤ راوتی دا ګوهر
بیرته ورک شو په دریاب کې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی داسې نروان چې دوی د ابدي پر ځای ځای خاک نشین کړي په هیڅ توګه د سکون جوګه نهٔ شي کېدای.

(۵) هغهٔ د رسم مخالفت وکړو. د ذات د فرق نه یې انکار وکړو، او په سنګهـ کې یې نائي او بهنګي دواړه داخل کړو. دا د آریائي روایاتو او مزاج خلاف ؤ. آریا همېشه د نسل د پاکۍ تر حده زیاته خیال ساتي. هغوی ځان تر نورو قومونو ښهٔ او لوړ ګڼي، او هغوی د دود، کلتور او نخښو ډېر زیات منونکي دي. په دې له سره په دې مذهب کې ډېري داسې نیمګړتیاوي وې چې په دې کې د تبدیلۍ او اضافې بغیر پاته نهٔ شو.

په پیل کې د جپ تپ (عبادت، بندګي، پرستش) نه ډېره کول او د وجود سختۍ خلاف ؤ، خو وروسته د دهٔ د بهکشوانو د ګوتم په ژوند کې چې کومه تنظیمي بڼه خپله کړه په دې کې جپ تپ، وجود آزاري ټول موجود دي. بهکشوان به راهبانه ژوند تېروي. د جنسي خوند نه به محروم وي. خیر به غواړي. زړې شړي جامې به اغوندي. پر نرمه بستره به نهٔ پرېوزي. خوشبو، عطر، غوړ به نهٔ استعمالوي. صرف تر غرمې به وچ خوراک کوي، او بیا به تر ډېره وږي اوسي. دا ټوله د اسانۍ برعکس د وجود ازارۍ صورتونه دي. په دې توګه مختلف جهان جپ تپ دي. لاکن د ګوتم شخصیت، د دهٔ عامه همدردي، د راج کمار (شهزاده) اوسېدو باوجود د یوه بهکشو غوندي ژوند تېرول د دهٔ د وجاهت او علمي قابلیت یوه خاصه غوښتنه درلوده او د دهٔ په مخ او ژوند کې د دهٔ تعریف یا زیان را ایستل ډېر زړور کار ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختلافاتو پیل

یـا هـم د دهٔ پـه ژوند کښـي د اختلافـاتو علامـات موجـود وو. د بهنګي پـه سنګهـ کـي د داخلي پـر وخت د لـوړ ذات غـړو ډېـره بـده وګڼلـه. "جګـال" د دهٔ خـلاف راهبـان وپـارول. دیـودت خـو مخـامخ بغـاوت کـړی ؤ. کلـه چـي ګـوتم مـړ شـو نـو پـه تجهیـز او تکفـین کـي جګـړه پیـل شـوه، تـر دا انـده چـي د دهٔ مـرګ سـل کالـه وروسـته د "ویسـالي" پـه مقـام یـو کونسـل وشـو نـو پـه سنګهـ کـي بېخـي پـر وړو وړو خبـرو جګـړې پیـل شـوې. د بېلګـي پـه توګـه چـي د ښـکر پـه لوښـي کـي مالګـه ټولـول جـائز دي کـه نـهٔ. د غرمـې دا وخـت خـوړلی شـې کـه نـهٔ. کلـه چـي لمـر دوې ګـوتي شـاته ولاړ شـي یعنـي د غرمـې نـه د ماسپښـین خـوا تـه نـو مسـتې (ماسـته) خـوړلی شـې کـه نـهٔ. د بهنګـو اسـتعمال جـائز دی کـه ناجـائز. چټـائي یـا ریلـۍ کـه بې کناره (غـاړه) وي نـو د هغـه د پـاره مقـرره اوږدوالـی جـائز دی کـه نـهٔ. د سرهٔ زرو او سپینو زرو ایښودل جائز دی که نهٔ[117] وغیره.

غـرض نـوي نـوي قـوانین جوړشـول، د ګـوتم الفـاظو نـوي جـامې واغوسـتې. بدهـ مـذهب هـره ورځ یـوه نـوې ځُغـه بدلولـه، او پـه لـږو ورځـو کـي دومـره اضـافې وشـوې چـي د هـر هېـواد بدهـ مذهب د بل هېواد د بدهـ مذهب نه بېل شو.

د ګوتم نه مخ کي بدهیان

تـر ټولـو لـه مخـه چـي کومـه خبـره د ګـوتم پـه هکلـه وویـل شـوه هغـه دا وه چـي ګـوتم پخپلـه ویلـي ؤ چـي " زهٔ پـه خپلـو پـښ رو بـدهیانو کـي یـو یـم ". چـي معنـا یـې دا شـوه چـي د دهٔ نـه مـخ کـي ډېـر بـدهیان راغلـي وو، او د دهٔ نـه وروسـتو بـه هـم راځـي. نـو پـه دې

[117] لاله لاجپت رائ

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه دا وویل شو چې یو بدهـ په دنیا کې راشي، د حقیقت او رښتونولۍ لاره وښايي. لاکن کله چې دنیا د دهٔ تعلیمات هېر کړي نو بیا بل بدهـ راشي، بیا هغه راهنمائي کوي. په دې توګه بدهیان رائحي. د ګوتم په هکله ویل کېږي چې هغهٔ څلرویښتم(۲۴) بدهـ دی. دهٔ نه مخ کې درویښت (۲۳) بدهیان راغلي دي. د ګوتم نه مخ کې چې کوم بدهـ راغلی ؤ د هغه نوم " کسیپ " ؤ او د هغه تعلیمات چې په " سوت پټک " کې دي د ګوتم د تعلیماتو سره ډېر ورته والی لري. نو په دې توګه د کسیپ او د دهٔ پېښ رو بدهیان منونکي په هندوستان کې سراوستي ته نزدې تر څلورمي صدۍ عیسوي پوري موجود وو، او فاهیان د دې خلګو ذکر کړی دی. دا خلګو ګوتم بدهـ نهٔ منلو بلکې مرتد یې ګڼلو او د دې منونکي وو چې یو بدهـ به رائحي چې نوم به یې " ستر بدهـ یا د رحمت بدهـ[118] " وي.

د ګوتم په هکله دا خبره هم مشهوره وه چې هغهٔ اعلم (لوی عالم، په ډېرو څه خبر) او معصوم ؤ. د دهٔ د زوکړې په هکله داسې کرامتونه او د معجزو یقین خلګو ته وښودل شو کوم چې د برهمنو د خپلو دیوتاګانو په هکله وو او کوم چې د هر

[118] عیسائیانو راتلونکي " متریه بدهـ " ته د مسیحؑ نوم ورکړی دی او هغوی بدهـ مذهب خلګو ته وایي چې حضرت عیسیؑ متریه بدهـ دی. مسلمانان د دې مذهبي پیشګوئي په هکله په ښه انداز ویلای شي. ولې چې د قرآن له رویه د رسول کریمؐ تعریف هم رحمت اللعالمین دی، د متریه بدهـ سره هم معنا دی. هسې هم د مسلمانانو دا عقیده ده چې د نبي کریمؐ د راتللو نه مخ کې ټولو غټو مذهبي کتابونو کې د دهٔ ؐ د راتلو اطلاع موجوده ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مذهب د بانیانو په هکله د هغوی په مذهبي کتابونو کي بیان شوي دي.

ګوتم د اولوهیت پر درجه

دا خبره هم کېدله چي ګوتم خپله د انسان زوی نهٔ وُ. هغهٔ خپله د یو سپین فیل (هاتهي) په شکل د مور په نس (رحم) کي داخل شو. کله چي هغه وزوکېدی نو ځمکي او اسمان هغهٔ ته سجده وکړه، و نه خپله کږه شوه او د دهٔ پر موریې سوری جوړ کړو او دیوتاګانو د دایانو کار ترسره کړو. ولي چي د دهٔ د مور د نس نه د داسي جلیل القدر هستي د زوکړي نه وروسته د بل اولاد زوکړه مناسبه نهٔ وه. په دې هغهٔ د ګوتم د زوکړي پر اوومه اسمان ته پورته کړل شوه. کله چي هغهٔ د مور و نس (رحم مادر) ته راغی نو دودېرش (۳۲) علامتونه ظاهر شول. لس زره نړۍ (دنیاوي) د رڼاؤ نه ډکي شوې، ړندو ستر ګي وموندلې، ګونګیانو ژبي، او کڼو ته غوږونه، کاږه سیدها شول، ګوډ پر ګرځېدو شول او بندیان ازاد شول. ټول فطرت په مسکا شو، د ځمکي او اسمان ټول مخلوق خوشحاله شو. د دوزخ اور سوړ شو، د معصومینو په عذاب کي کمی راغی. هغهٔ لس میاشتي د مور په نس کي داسي چارزانو ناست وُ چي د هغه نوري مجسمه صفا ښکاره کېدله او هغهٔ په دې حالت کي دیوتاګانو ته تعلیم ورکولو او د حق خبره یې ورته کوله.

معجزات

د زوکړي نه وروسته هغهٔ اووه ګامه روان شو او په لوړ غږیې دا وویل چي " زهٔ د ټول عالم مختار او مالک یم او دا زما اخرنی ژوند دی". کله چي د زوکړي وروسته د مذهبي رسوماتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطابق وړو مبي ځل مندر ته د ديوتاګانو مخې ته يې يوړو نو ټول بتان د دهٔ په تعظيم کي ولاړ شول او د دهٔ په پښو کي په سجدو پرېوتل. کله چې د دهٔ د تعليم د پاره د لېري لېري نه استادان را وغوښتل شول نو هغوی په وړو مبي ورځ دا معلومه کړه چي هغهٔ په هر فن او علم کي د خپل استادانو نه ماهر او کامل دی. په ژوند کي يې هم داسي ډېري معجزې بيانېږي، د بېلګي په توګه هغهٔ څو واره د يو ځای نه تر بل ځای پوري په الوتو تللی وُ. تخيل يې تر دا ځای پرواز وکړ چې د تبليغ په شپږم کال کي هغهٔ په الوتو تر اسمانه ورسېدی چېري چي هغهٔ په تشنه ديولک[119] کښي خپلي مړې مور ته د شريعت تعليم ورکړو.[120]

د ګوتم د مړ کېدو نه وروسته کله چي د دهٔ يو مريد "کاسيپ" دا خواهش وکړو چي کشکې دهٔ د ګوتم د پښو يو وار زيارت کړی وای په کوم چي د چکروتي راجاګانو علامات او نخښي موجودي وې نو د ګوتم پښې پخپله د کفن نه راووتې او چي کله هغهٔ خپلي سترګي پر ولګولې نو بېرته داسي په کفن کي دننه شوې چي نهٔ خو يوه غوټه خلاصه شوه او نهٔ يو ځای کفن څيري شو.

د دې سره سره په هر ځای کي د بدهـ عقيدت مندانو د خپل هېواد برتري ښکاره کولو په خاطر د ګوتم په ژوند کي يې د داسي واقعاتو اضافه کړې ده چي نهٔ خو يې عقل مني او نهٔ څه

---

[119] تشنه ديولک: د بودهي مذهب مطابق په اسمان کي هغه ځای چېري چي د مړو ارواح اوسېږي

[120] بهګوان ګوتم بدهـ (هندي) مصنفه جناب بودها نندجي او پنډت چندر کاپرشاد جي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـاريخي ثبـوت لـري. د بېلګـي پـه توګـه د لنکـا خلګـو پخپلـو مـذهبي کتـابونو کـي دا ليکلـي دي چـي ګـوتم درې ځلـي لنکـا تـه راغلـی دی او د هغـهٔ غـابښ پـه لنکـا کـي ښـخ دی. دوی دا خبـره کـوي چـي د ګـوتم د سـوځولو وروسـته "ارهـات کـتم" د دهٔ غـابښ د چتـا (د سـوځولو ځـای) نـه را واخسـتو او دا مقـدس يادګارونـه يـې لنکـا تـه راوړو. د برمـا او د سيام خلـګ هـم د خپلـو هېـوادو پـه هکلـه د داسـي واقعـاتو او يادګـارو مــدعي دي او ښــه مالګــه مصــالحه پــرې لګــوي او فرضي قصې د واقعاتو په حېث بيانوي.

د "ماهنيـان" فرقـې خلـګ کـوم چـي پـه تبـت، نېپـال، چـين، جاپـان او پـه منګوليـا کـي اوسـېږي دې مـذهب تـه يـې داسـي جامـه ورپـه غـاړه کـړې ده کـوم چـي د "هنيـان" فرقـې خلـګ يعنـي د لنکـا او برما بدهيانو د اعتقاداتو نه بالکل بېل څيز جوړ کړی دی.

قطبي (شمالي) بدهيان اوګوتم

د دې شـمالي بـدهيانو پـه نـزد د دهيـان (اسـتغراق، د خـدای پـه يـاد کـي ورکېـدل) پنځـه منزلونـه دي، او د دې دنيـا پورتـه د ديوتاګـانو دنيـا ده. او د هغـې پورتـه د برهمـا شـپاړس دنيـاوي يـا بـرهم لـوک دی. د هـر دهيـان سـره درې بـرهم خلـګ تړلـي دي. کـوم سـړی چـي د اسـتغراق منزلونـه پـه دې دنيـا کـي تـر سـره کـړي هغـه نهـم بـرهم لـوک (عـالم ارواح) تـه ورسـېږي. څـوک چـي څلـور دهيانـه پـوره کـړي هغـه لسـم يـا يوولسـم بـرهم لـوک تـه ورسـېږي. نـور لوکونـه هلتـه پـه دهيـان سـره تـر لاسـه کېـږي. د هـرو درو لوکـو سـردار يـو دهيـاني بدهـ دی او ټـول بـرهم لـوک هـم پـه دغـه پنځـو دهيـاني بـدهوانو بانـدي تقسـيم دي. د هـر دنيـاوي بدهـ يـو همـزاد دهيـاني بدهـ وي. هغـه دنيـاوي بدهـ فـاني دی، لاکـن سـماوي (ابـدي) بدهـ يعنـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهیاني بدهـ پاته وي. پنځه دنیاوي بدهیان هغه دي په کوم کي چي درې د ګوتم نهٔ مخ کي راغلي دي، څلورم ګوتم خپله دی او پنځم " متریه بدهـ " راتلونکی دی. ولې چي د دهیاني بدهیانو تعداد غیر محدود دی. په دې دا سوال پیدا کېږي چي په پنځه بدهیانو کي برهم لوک ولي تقسیم دی؟ د دې ځواب دا ورکول کېږي چي دا دنیا په وار وار ورانېږي او جوړېږي او تر دې میعاده ترڅو چي دا دنیا ده. دې ته کلپ (د خدای یوه ورځ، چي زر کاله ده) ویل کېږي. په کلپ کي صرف پنځه دهیاني بدهیان او د هغوی اوتار (پیغمبران) دنیاوي بدهیان وي. د دې موجود کلپ پنځه بدهیان دي. د تبت او نیپال د بدهیانو د دې نظریې نه هیڅ تسکین ونهٔ شو. هغوی په لسمي صدی عیسوي کي په دې سلسله کي یو واجب الوجود بل زیات کړو چي ورته "ادي بدهـ " ویل کېږي. د دوی عقیده دا ده چي ادي بدهـ کوم چي همېشه ؤ او همېشه به یي د پنځه دهیانو په ذریعه پنځه دهیاني بدهیان د ځان نه پیدا کړل (یعني د خپل وجود نه). دې دهیاني بدهیانو د خپل عقل او قوت فکر په ذریعه له خپل ځان نه پنځه بدهستو پیدا کړل. دې بدهستو بیا خپل د عقل و دانش نه کار واخستو او په یو غیر مادي جوهر کي یې یوه مادي دنیا پیدا کړه. زموږ دا موجوده دنیا د څلورم بدهستو تخلیق کرده ده. د کوم نوم چي " اولوکي تسور " دی. او دغه د تبت دلائي لاما په صورت کي ظاهرېږي.

سرحدي بدهـ: د سرحدي بدهیانو پردې هم تنده ماته نهٔ شوه.هغوی د مړي کول (قتل کول) عادیان ول او د "شیوجي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

پجاريانو[121]. نو بيا چي کله "اسنګ راهب" هلته په شپږمه صدی عيسوي کي بدهـ مذهب خور کړو نو دهٔ دې مذهب ته يو بل رنګ ورکړو. اسنګ د بدهو برهم لوک يو څه خاص لوک سرحدي ديوتاګانو ته ورکړل او سرحديانو ته يې وويل چي دا ديوتاګان هم د بدهـ پجاريان او د "لوکي تسور" منونکي دي. دې سړي کوډي (جادو) منتر زده کول هم د بدهـ مذهب په رياضت کي شامل کړو. د دې نتيجه دا وخته چي په بدهـ مندرونو کي د مختلفو ديوتاګانو و بتانو مخي ته عبادت کول يو رواج جوړ شو او صرف د غسي هغسي رسمونه د مذهب جز نهٔ بلکې باقاعده منتر ويل او څه کوډي ووډي کول د بدهـ مذهب خاص عناصر جوړ شوې.

[121] په موهنجوداړو کي چي کوم اثار موندل شوي دي، دې نه ثابتېږي چي د شيو د آرياؤ نه مخ کي دراوړ منونکي وو او آريا چي راغلل نو يې خپل کړ.
وګورئ د ډاکټر ايشوري پرشاد (تاريخ هند) مخ ۱۴ او ۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب، ۶

د سنګهـ کونسلونه او اختلافات

په دې امورو ځان پوهول چې د دې مذهب خورېدنه څنګه وشوه، او په خپلو کې یې څهٔ څهٔ اختلافات وو او دې بېل بېل صورتونه ولې خپل کړل؟ د سنګهـ د تاریخ او د دې د کونسلونو د فېصلو په هکله هم علم ضروري دی. په دې باب کې په اختصار سره هم په دغه امورو بیان شوی دی.

لومړی کونسل

د ګوتم بدهـ د مړینې نه وروسته لومړی کونسل (غونډه) ۴۸۸ ق،م په راج ګهړي کې د راجا اجات سترو په مشرۍ کې وشو. د دې صدارت یو عالي مرتبه مواري "مها کشپ" کړی ؤ. دا کونسل د پشکال په باراني موسم کې پېل شو او برابر اووه میاشتې جاري ؤ. په دې کې پنځه سوه راهبان شریک وو. بقول د کنې بدهیان چې په هم دې کونسل کې د بدهـ تعلیمات سوتر " مختصر و جامع نظم " په شکل کې واړول شول او د "ترداد" په نامه په زمزمه سره یاد (حفظ) کړل شول. د دوی دعوه ده چې هم دغه ترداد وروستو د تري پټک په نامه سره ونومول شو. یعنې تري پټک په معنا لفظ به لفظ ترداد دی. لوېدیځ[122] مورخین دا دعوه صحیح نهٔ بولي. هغوی وایي په تري پټک کې داسې داخلي ثبوتونه شته چې دا خبره د منلو ده چې د دې ډېرې برخې یقیناً د ګوتم بدهـ د مرګ نه وروستو تیار کړل شوي دي. په دې، دې ته خاص ترداد نهٔ شو ویلای. د دې د پاره دا امر قابل لحاظ دی چې په "دیپ ونس" کې چې کومې خبرې د

[122] رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـرداد بیـان شـوي دي هغـه د دې برخـو نـه ډېـري بېلـي دي کـوم چـي پـه تـري پټـک کـي یـې ورکـړي دي او د دواړو موضـوعات هـم یـو بـل تـه ورتـه نـهٔ دي. پـه دې معـدوم (نـابود کـړل شـوي) یـا مفروضـه تـرداد تري پټک ګڼل د عقل خلاف خبره ده.

بهرحـال دومـره خـو ټـول منـي چـي پـه لـومړي کونسـل کـي ډېـري پرېکـړي شـوي وې، او مـنظم سـوترونو کـي چـي یـې څـه پـه یـاد کړل د هغه څه نا څه برخه په تري پټک کي ضرور شته.

دویم کونسل

د دې نـه وروسـتو تـر یـوه صـدۍ پـوري د هـیڅ یـو کونسـل معلومـات نشـته. البتـه تقریبـاً د یـوې صـدۍ وروسـتو د ویسـال پـر مقـام یـو سـتره جلسـه وشـوه. د دې کونسـل وجـه دا وه چـي څـه راهبـانو د سنګهـ د قاعـدې خـلاف ورزي پیـل کـړې وه. لهـذا یـوې ډلـي بـه پـر بلـي ډلـي دا تـور لګـوی چـي هغـه د شـریعت خـلاف ډېـر امـور ترسـره کـوي. نـو پـه دې دا سـوال پورتـه شـو چـي د دې ټولـو امـورو متعلـق یـو قطعـي پرېکـړه وشـي چـي آیـا د دې د کولـو اجـازه شته او که نهٔ.

د اختلافـاتو بنیـادي امـور هغـه وو چـي مـوږ د دې نـه مـخ کـي بیـان کـړل. یعنـي د غرمـې خـوراک د زوال تـر وختـه خـوړلی شـي کـه نـهٔ، پـه دې وخـت کـي مسـتې (ماسـتهٔ) یـا چکـه خـوړلی شـي کـه نـهٔ، سـرهٔ زر، سـپین زر راهـب اخسـتی شـي کـه نـهٔ وغیـره. د ډېـر بحـث نـه وروسـتو دا پرېکـړه وشـوه چـي دا ټـول امـور مثـل سـابق ممنـوع بـه ګڼـل کېـږي. لاکـن جـدت پسـندانو تـه دا خبـره بنـه نـهٔ ولګېـده، او د هغـه وخـت نـه دوې ډلـي (فرقـې) جـوړي شـوې. د دواړو بـه ځـان ځـان تـه کونسـلونه کېـدل، او هـر جماعـت بـه ځـان بنـهٔ او دویـم بـد ګڼلـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅه کوله. د منځني اختلاف په وجه قصه دا ځای ته را ورسیده چي بودهي راهبان په اتلسو ډلو کي سره وویشل شول. او هر یو[123] د صداقت او حق پرستۍ دعویدار ؤ.

درییم کونسل

دریيم کونسل د اشوک د باچا جوړیدو وروسته په اتلسم کال کي په پاټلي پتر (پټنه) ۲۵۲ ق،م کي وشو. په دې کونسل کي زر کسه بزرګ ترین راهبانو شرکت درلود او د دې صدارت تیسا[124] ولد موګلي وکړی. په دې کونسل کي د بدهـ بنودلي لومړي ځل سوتري او لیکلې بڼه "تري پټک" په نامه سره اختیار کړ. دا احکام، هدایات، قوانین او قاعدې د نظم په شکل کي ولیکل شول، او په وار وار په تکرار یې ور حفظ کړل. دا کونسل تر نهه میاشتو پوري جاري ؤ او هم د دې په نامه اشوک هغه پیغامونه ولیږل چي پر غرو باندي کنده[125] (ډبرلیکونه) دي. د مګدهـ باچا "پیاداسي" (رحم دل) د سنګهـ په هر کلي کي د هغه د خیر دعا کوي.

محترمو بزرګانو! تاسو خبر یاست چي زۀ د سنګهـ او د بدهـ شریعت څومره عزت کوم او دا څومره محترم ګڼم. محترمو بزرګانو! بزرګ بدهـ چي څه فرمایلي وو هغه ډېر مناسب وو. که موږ د دۀ شریعت خپل ماخذ جوړ کړو نو به ربښتونی قانون (شریعت) تر ډېرو ورځو پوري قائم شي. محترمو بزرګانو! زۀ

---

[123] مهاونس

[124] tissa

[125] ګیا ته نزدې یوه غونډۍ ده، پروفیسر مکرجي دې ځي ته "بهیرو" او رائس ډیوډس "ببر" وایي. لاکن ډاکټر ایشوري پرشاد دې ته "بارابار" ویلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسب زیل کتابونه د شریعت کوم چي د مقدس بدهـ د خُلې نه الفاظ راوتي دي دغسي ګڼم.

ونې سموکس (د ونې جوهر) اليه وسالي (دنيا د حق پرستان) اناګيت بهياني (د مستقل وېره) مني ګاتها (د تهلا سندري) مهنه سوت (د عقلا سيرت) اپتسه (د ټول پتر سوالونه) مها راهل سوت (د راهل کو نصائح)

محترمو بزرګانو! زۀ هيله لرم چي مکرمه راهبه او مکرم راهب به دا د شريعت کتابونه لولي او پر دې به غور کوي او هم دغسي د دواړو وجود معمولي بدهيان به هم دغسي کوي. په دې غرض ما دا کنده (ليک) وکړو، او د خپل خواهش اظهار مي وکړو.[126]

د اشوک لیږلي مبلغین

دې کونسل د اشوک په وينا دغه زيل سيمو ته مبلغين ليږلو پريکړه وکړه. د دې لړ ليک "ديپ ونس" او "مهاونس" سره د مبلغينو نومونو ليکو.

[126] د اشوک د دې کتبې نه دا خبره ثرګندېږي چي هغه وخت دا کتابونه موجود وو او هم دغه قابل اعتبار ګڼل کېږي. لاکن په تري پټک کي چي کوم کتابونه شامل دي په هغو کي د دې نوم نشته. ممکنه ده چي دغه کونسل د دې کتابونو نومونه بدل کړي وي. بيا هم د دکني بدهيانو دعوه صحيح نۀ ګڼل کېږي، چي په تري پټک کي هغه ټولي خبري دي چي د اشوک نه مخ کي راروانې وې. په دې چي د تري پټک په لړ ليک کي د اشوک د دورډېر کتابونه شامل دي.

د ډيوډس دا خيال دی چي په تري پټک کي "پالي موکهـ" هغه دی کوم ته چي اشوک "سموکس" ويلي ؤ او "تره ګاتها" هغه دی کوم ته چي "سني ګاتها" ويلي ؤ. په دغه توګه د "اناګنايياني" د موضوع لړ معلومات په "بتوتو" کي شته. د نورو کتابونو هيڅ معلومات نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

	سیمه	مبلغ
۱	کشمیر او ګاندهار (کندهار)	"مجهتک" ولېږل شو
۲	هس (د سلطنت نظام د کني برخه)	"مها دیو " ولېږل شو
۳	ونواس(د راجپوتانه صحرا)	"اکهیت" ولېږل شو
۴	اپرنتک (سرحد)	"باختري" دهم رکهت ولېږل شو
۵	مهراستهه (د بمبئ ولایت شمال ختیځ برخه)	"مهادهم رکهت" ولېږل شو
۶	یون لوک(باختر)	"مهارکهیت" ولېږل شو
۷	همنونت(منځنۍ همالیه)	"مجهم" ولېږل شو
۸	سون بهومي (ملایا)	"سین او اتر" ولېږل شول
۹	لنکا	"مهندر" وغیره ولېږل شول

په هم دغه کال اشوک یوه محکمه "دهرم مهاماتر" په نامه جوړه کړه د چا چې فرض ؤ چې د مذهب حقانیت قائم وساتي او د وحشي ، ځنګلي قومونو د پالني او حقوقو خیال وساتي.

څلورم کونسل

څلورم کونسل د کنشک[127] غالباً ۱۲۵ څخه تر ۱۴۸ په دور کې وشو. په دې کونسل کې تقریباً پنځه سوه راهبان شریک وو. د دې درې ثبوته مخې ته راځي چې هغه وخت بدهـ مذهب په دوو فرقو (ډلو) "استهرویدوار" او "مهاسامګهیک" کې سره تقسیم وو او دا کونسل د دوی د اختلافاتو د ختمولو د پاره راغوښتل شوی یا جوړ شوی ؤ. د دې کونسل صدارت "وسو بندهو" کړی ؤ. په دې کې مذهبي عقائد له سره مرتب کړل شو. درې تفسیرونه تیار کړل شول په

[127] د کنشک د تاج پوشۍ د نېټې په هکله په مؤرخینو کې ډېر اختلاف دی. هیڅ یوه سنه نۀ شي بیانېدلای. دا سنه د "سرنیواس اچاریه" او "رام سوامي آنګر" د تاریخ نه ورکړل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم کې چې "مهادبهاشا" ترټولو زيات مشهور دی. دا کتاب د بدهيانو د شريعت په هکله ډېره مستنده ذخيره ګڼل کېږي. په دې تفسيرونو کي بقول "هوان سانګ" تريو لکهـ پوري اشعار وو. ويل کېږي چي دا تفسيرونه کنشک دِ مسو (تانبې) پر ټوټو وليکل او بيا يې تر يوه لويه درونـد استوپه لانـدې ښخ کړل، کوم چې د سري نګر (کشمير) سره نزدې ؤ. د دې استوپ تر اوسه درک نۀ دی لګېدلی.

هنيان او ماهنيان

د دې کونسل نه څو ورځي وروستو په بدهـ مذهب کې دوې غټې فرقې جوړې شوې، کوم ته چې "هنيان او ماهنيان" ويل کېږي. هنيان هغه دي چې د لرغوني بدهـ مذهب منونکي دي، په لنکا او برما کې استوګن دي. دوی د روح نه انکار کوي او د خدای په هکله دا وايي چې بدهـ د دې په هکله هيڅ نۀ دي ويلي، او موږ ته د دې د وجود او عدم وجود سره هيڅ کار نشته.

ماهنيان بدهـ په ستو يقين لري. بدهـ يو مافوق الانسان سړی ګڼي. د ديوي او ديوتاګانو منونکي دي. په کوډو (جادو) او منترونو يقين لري. په رسمونو عمل کوي او پر خدای يوائې نۀ بلکې پر ډېرو خدايانو عقيده لري[128].

د ماهنيان ډلي باني (بنسټ ايښونکی) "ناګارجن" ؤ. دۀ په بدهـ مذهب کې بهګتي (تعويز ګري، کوډي) او عامه مينه يې داخله کړه، او ورسره يې د خدای او ديوتاګانو نظريه هم شامله کړه چې دا بدهـ مذهب نور هم زړۀ ښکونکی شو.

د "ونسټ سمتهـ" دا رائې ده چې ماهنيان ډله هنديان، بدهـ، ايراني، رومن او د يوناني مذاهبو يو کيچړی دی، کوم چې

---

[128] وګورئ د چارلس ايسټ کتاب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم يې د يوه ژوندي مثال په توګه پېښ کړو او په وچو او بې جان اخلاقي اصولونو کې يې ساه واچوله."

د زوال اسباب

دې تفريق او اختلاف چې په کومه طريقه په شمال کې دا مذهب مقبول کړو، هم دغسې د دې اثرات په هندوستان کې ډېر کم شول. د دې اندازه چيني سېلانيان "فاهيان ۴۰۰ عيسوي کې ۵۱۸ عيسوي او "هوان سانګ ۶۳۹ څخه تر ۶۴۸ عيسوي" په بيانونو کې څرګندېږي، چې بدهـ مذهب هم په دې سيمو کې پاتې شوی ؤ د کومو سيمو راجاګانو چې د دې حمايت کوی. هم دغه وجه وه چې د اشوک او کنشکا نه وروستو صرف په پنجاب (د هند پنجاب) کشمير او بهار کې څو ورځې يې ځان ټينګ کړو. په دکني هندوستان باندې د دې هيڅ اثرات نهٔ ولوېدل. د دې وجه د برهمنو او راجپوتو راجاګانو سخت مخالفت وو. د بعضو مؤرخينو خو دا خيال دی چې د برهمنو د خطا ايستلو په وجه ډېر خلک عملاً د دې مذهب مخالف شول. او د "کمال بټ"[129] او "شنکر اچاريه"[130] د وېناؤ په وجه خو بدهيان په ډېر تعداد ووژل شو.

---

[129] "کمارل بهټ" په اوومه صدۍ عيسوي کې ؤ. هغه د ويدونو عظمت ثابت کړو او د هغهٔ ښودلي رسوماتو په سلسله کې د بدهـ مذهب يې ډېر مخالفت وکړ.

[130] شنکر اچاريه د "کراله" په مقام په ۷۸۸ عيسوي کې وزوکېدی. دی د ويد ډېر لوی عالم ؤ، دهٔ انپشد، بهګوت ګيتا او د دوانت سوتر تفسيرونه وليکل. دی د جګت ګرو (استاد) په نامه مشهور شو. دهٔ په ميسور" دوارکا پوري" او بدري کدار کې متهونه (مذهبي مدرسې) جوړ کړل او په ټول هندوستان کې يې دورې وکړې. د بدهـ مذهب د عالمانو سره يې مناظرې وکړې، هغو ته يې ماته ورکړه او په زرګونو بدهيان يې هندوان کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لهـذا پـه "سارناتهـ" کـي دا نخښـي اوس هـم ليـدل کېـږي چـي هلتـه د هغـه ځـای اسـتوپه او بـدهي مندرونـه يـې پـه وار وار نړولـي او بربـاد کـړي دي. پـه دې توګـه ماسـوائې پـه لسـمي او يوولسـمي صـدۍ پـوري پـه نيپـال او بهـار کـي د کـوم باچـا "پـال" د دې مـذهب منـونکی ؤ، پـه پاتـه هندوسـتان کـي دا مـذهب پاتـه نـهٔ ؤ. کلـه چـي د پـال سـلطنت خاتمـه اسـلامي فتوحـاتو وکـړه نـو دا مـذهب هـم خپـل د زوکـړي د ټاټوبـه ورک شو.

خپلـه د دې مـذهب پـه راهبـانو او درويشـانو کـي دومـره عياشـي او حـرص، او د وجـود دومـره اسـاني راغلـه چـي اولـس لـه دې مذهبـه بېـزاره او نفـرت يـې ورسـره پيـدا شـو. د بدهـ هغـه تعليمـات چـي د اخلاقـو پـه لوړتيـا کـي يـې ثـاني نـهٔ درلـود، د تـوهم پرسـتۍ، پابنـدۍ، د رسـمونو او راهبـانو د عياشـۍ پـه وجـه بربـاد شـو او بدهـ مـذهب چـي د اخلاقـو د صـحيح کېـدو د پـاره جـوړ شـوی ؤ د بـد اخلاقيـو مجموعـه ځينـي جـوړه شـوه. پـه دې هکلـه دومـره نـورويـل غـواړم چـي د اشـوک او کنشـکا باچاهـانو د مشـرتابه چـي څـومره تعريـف وکـړل شـي، لاکـن دا د منلـو خبـره ده، هـم د دې باچاهـانو پـه وجـه خيـر غوښـتونکي بـدهيانو تـه يـې د "دلائـي لامـا" د محلونـو لار وروښـودله، او پـه دوی کـي يـې داسـي اخلاقـي بـدۍ پيـدا کـړې چـي دوی د برهمنـو او مسـلمانانو پـه کمـزورو حملـو بانـدي سـره وپاشل شول او د خپل ټاټوبي نه ورک شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۷

بده مذهب په بېلا بېلو هېوادونو کښې

بدھ مذهب ګوا د خپل هېوادنه وشړل شو او په هندوستان کې ماسوا د "سارناتهـ" او "ګیا" د دې مذهب منونکي نهٔ وو، لاکن په ټوله دنیا کې د دهٔ د منونکو تعداد بې شمېره دی. نېپال، تبت، چین، کوریا، منګولیا، جاپان، برما، سیام، ملایا، جاوا، سماټرا او سري لنکا کې د دې مذهب د تابعینو کثرت دی. په داسي حال کي دا معلومول به د دلچسپی نه خالي نهٔ وي چي دا مذهب دې هېوادونو ته څنګه او په څهٔ حال کي ورسېدی؟ او د دې موجوده بڼه او اثرات څهٔ دي؟

مورږ د دې هېوادو اجمالي حال به کېدای شي په تېر یو نه یو باب کي په تغیر سره بیان کړی وي، اوس د دې اجمال تفصیل حاضر دی.

لنکا:

د "تیسا باچا" (۲۵۰ څخه تر ۲۳۰ ق،م پوري)[131] په زمانه کي د هندوستان شهنشاه اشوک خپل زوی "مهندر" یې د بدھ مذهب د تبلیغ پاره ولېږی. مهندر تر دا وخته ۱۲ کاله د درویشی ژوند تېر کړی ؤ. د کونسل په دویم کال مهندر لنکا ته روان شو او د ځان سره یې د راهبانو یوه ډله هم ملګرې کړه. دې خلګو ته تري پټک او د هغه تفسیرونه په یاد ایزده وو کوم چي په کونسل کي منظور شوي وو. دا تفسیرونه دوی د پالي نه سنګالي ژبي ته واړول.

ټیسا د مهندر ډېر زیات خاطر او خدمت وکړو. خپله یې بدھ مذهب اختیار کړو او د هښه د اشاعت امر یې وکړو. دهٔ د

[131] سونډرس ـــ استهوري آف بدھا زم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهندر په وېنا په اندودهـ پور کې يو "تهوپارام داګپ"(ستهوپه) هم جوړ کړو چې تر اوسه شته او د کوم په هکله چې دا مشهوره ده چې د دې لاندې د ګوتم د مغزي هډ ښخ دی. دې ته نږدې يو متهـ (مذهبي مدرسه) يې هم د هندوستانيانو راهبانو د پاره جوړ کړو. او د دې پر اتۀ ميله فاصله باندې يې "مهنتل وهار" جوړ کړو چې تر اوسه وجود لري. د "تهوپارام داګپ" د جوړولو وروسته د باچا د کوريو څو ښځو خپلوانو د راهبې جوړېدلو خواهش ظاهر کړو. د دې د پاره مهندر خپله خور "سنګهـ سوترا" ورته را وغوښته کومه چې د دۀ سره په سنګهـ کې داخله شوې وه. هغه د نورو راهبانو سره لنکا ته راغله او د ځان سره يې د بودهي ونې يو ښاخلی هم راوړی. دا ښاخ په اندودهـ پور کې د "روانولي داګپ" سره ولګول شو او د دې تاريخي ثبوت دا دی په لنکا کې چې کومه بودهي ونه ده هغۀ د دې ښاخ ده. نن دا د نړۍ تر ټولو لرغونې مذهبي ونه ده چې په ډېر اهتمام سره يې ساتنه کېږي. دې ونې يا د دې ونې و جرړو ته او به رسول دا د هر بودهي د پاره د سعادت کار دی.

ټيسا د شلو کالو د حکومت کولو وروسته مړ شو او مهندر هم د څو ورځو وروسته پسې مړ شو. د دوی دواړو د مرګ نه څو ورځې وروسته "تامل" قوم لنکا فتح کړه. لاکن ۱۶۴ق، م کې هغه خلک وايستل شو او فاتح "دشت ګامني" هم د خپل نيکه ټيسا غوندې بدهـ مذهب خپل کړو او د هغه مشرتابه يې پيل کړه. دۀ ډېر تعميرات جوړ کړل په کومو کې چې د "مهاتهوپ" او د "پتيل والا" غټ متهـ ډېر مشهور دي. په دې متهـ کې سو اسله (۱۲۵) کمبې (پايې) دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دهٔ د مـرګ نـه وروسـته دراوړ قـوم پيـا حملـه وکـړه، لاکـن دوی وتاګـامني پـه ۸۸ ق،م کـي د هېـواد نـه وشـړل. دې باچـا پـه لنکـا کـي تـر ټولـو لـوړ "دا ګپ ابهيا ګري" جوړ کړو او هـم د دهٔ پـه دور کـي درې سره پټـک د حـافظي نـه د پـاڼي پـر مـخ منتقـل شـول او د محقيقنـو پـه رائـې چـي اصـل تعليمـات پـه دې کـي تـر ډېـره حـده کېدای شـي او څـومره کتابونـه چـي د دې مـذهب پـه شـمالي هنـد ، نيپـال، چـين او تبـت کـي تـر لاسـه شـوي دي او د دې نـه وروسـتو ليکل شوي دي دومره مستند نهٔ دي.

دې نـه عـلاوه د بدهـ مـذهب پـه هکلـه کـوم کـار چـي پـه لنکـا کـي وشـو هغـه پـه پنځمـه صدی کـي وشـو. ۴۳۰ عيسـوي تـه نـزدې د بدهـ مـذهب يـو مشـهور راهـب " بدهـ ګـوش " لنکـا تـه راغـی. دا سـړی ډېـر لـوی فلسـفي او عـالم ؤ. دهٔ د بدهـ مـذهب يـوه انسـائيکلو پيـډيا د " سـدهي مـاګ " پـه نامـه تيـاره کـړه او د پټـک ټـول تفسـيرات يـې د سـنګالي نـه پـالي تـه وژبـاړل. دا تفسـيرونه دومـره مشـهوره شـو چـي بقـول ډيـوډس چـي اوس يـو تفسـير هـم پـه سـنګالي ژبـه کـي پـه لنکـا کـي نشـته. هغهٔ تفسـيرونه چـي پـه پـالي ژبـه کـي پـه لنکـا کـي موجود دي په مقدمه کي يې لږ ليک ورکولی شوی دی.

برما:

دلتـه د بدهـ مـذهب د ابتـدا پـه هکلـه بېـل بېـل بيانونـه دي. د برمـا خلـګ وايـي چـي ګـوتم خپلـه دلتـه تشـريف راوړی دی، لاکـن دا د دوی خـوش عقيـده ده. پـه تـاريخي اعتبـار بدهـ مـذهب پـه لـومړي ځـل دلتـه د اشـوک د مبلغينـو پـه ذريعـه خورشـو، خـو پـه اصـل کـي ترقـي يـې پـه پنځمـه صدی کـي وشـوه. کلـه چـي بدهـ ګهـوش لنکـا تـه ۴۵۰ عيسـوي دلتـه راغـی نـو بدهـ کېـدل پـه هغـه وخـت کـي داسـي رواج نيـولی ؤ چـي نـن پـه برمـا کـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړېدل د هغه ځای په رسمونو کې شامل شوی دی. د دې نتیجه دا شوه چې په هر کلي کې پګوړا (بدهـ مندر) دی. او تر ۷۵ زره زیات مذهبي خیر غوښتونکي (فقیران) دي. د بدهـ و بتانو ته سجده کول، د مذهبي عالمانو عزت، بېل بېل ارواح خبیثه باندې یقین لرل، د دوی مخ ته د مذهب یو جز ګرځېدلی دی. یو معمولي کلیوال د یوې ونې مېوه تر هغه وخته نهٔ شي خوړلای، یا د یوه پټي رېبل نهٔ شي تر سره کېدلای تر څو چې یې نټ (بازیګر، شعبده باز) ته قرباني نهٔ وي کړې. کوم چې د دهٔ په خیال په دې ونې یا په دې ځای قابض دی. بدهـ مذهب هلته او س داسې مات ګوډ خور شوی دی چې ګوتم دا ښودلي دي چې هر سړی د خپل نېک اعمالو په وجه یو "دیو" یا "وړوکی دیوتا" جوړېدای شي او د بد اعمالو په سوب یو "یک" یا "پریت" کېدای شي او دا دیوتا یا پریت د یوې لویې ارواح ماتحت دي کوم ته چې "نټ" ویل کېږي. د دې تهو شمېر ۳۸ دی. په دوی کې چې کوم یو تر ټولو لوی دی د هغه نوم "بهګ من" دی. نو په دې وجه د دې تهو د خوشحالۍ د پاره د ځناورو قربانۍ کېږي او شراب څښل کېږي، کوم چې د ګوتم د قانون بالکل خلاف دي. هغوی د خپلو اخترونو پر موقع ښه خوشحالیاني کوي، اتڼونه کوي، سندرې وایي او خیراتونه کوي. هغوی ګلان، د ګلونو هار او نور د نذر څیزونه د ځان سره اخلي او بدهـ مندر ته ځي. هلته په ګوډو شي او د بدهـ ښودلي الفاظ لولي. "انیک" "دکهـ" "اناتهـ" (ټول فاني دي) ټول د خوسائي نه خالي او ټول غیر حقیقي دي. د خیر ورکولو (منت ورکولو) وروسته ټوله شپه په اتڼ او تندارتون (تهیټر، سینما) کې تېروي. د غه تنداري هم د غه مندر په دالان کې کېږي او څوک د دولت څښتن (رئیس) د دې خرڅ پر ځان اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اخترونو ماسوا د خوشحالۍ یوه بله خاص موقع، د یوه مذهبي راهب د مرګ ورځ وي. د چندۍ لړ لیک خلاص شي او یو غټ رقم جمع کړل شي. د چتا (د سوځولو ځای) شا وخوا یو عمارت جوړ کړل شي. ډېري نخښې ولګول شي او قسما قسم رنګین بېروغونه ولګول شي. لوبي تماشې او اتڼونه کېږي. په منځ کې مړی په شاتو (شهدو) او پر طلا (زربلخ) کې ووېچل شي. چې کله یې د سوځلو ورځ راشي نو یې په یوه داسې غونډۍ کښېږدي چې بیا یې په یوه رسۍ وتړي. دوې ډلې جوړې شي او د دواړو تر منځ رسه کشي پیل شي. کوم ځوک چې دا رسه کشي وګټي هغه د ټولو اخراجاتو ذمه واره شي.

حقیقت خو دا دی چې دا خلک ځان ته بدهـ وايي، لاکن په دوی کې اکثره پر خدای او روح یقین لري او پرته له نروانه د یوه جنت منونکي دي. چېري چې صالح او ښځه خلک ولاړ شي او د دیوتا ګانو سره ښځه په خوشحالۍ ژوند تېروي. عیسائي مشین ښځه په قوت سره خپل کار ته دوام بخښلی دی، او تر اوسه تقریباً په سوا کروړ اولس کې یې په مشکل سره یوې برخې عیسائي مذهب خپل کړی دی. لاکن د دې ډېر امید کېږي چې آخرالذکر د مذهب فروغ (خوربدنه) به مخې ته راشي.

(**نوټ:** باید دا یاد وساتو چې دا لیک په ۱۹۴۲ کې لیکل شوی دی)

تبت:

په دې هېواد کې بدهـ مذهب څه خو د اشوک مبلغینو خور کړو او څه د کنشکا په دور کې. لاکن حقیقت دا دی چې دلته د دې مذهب خوربدنه باقاعده په اوومه صدۍ عیسوي کې وشوه، چې هلته د هغه ځای باچا دوه ودونه وکړل. یوه چینایي او یوه نیپالۍ شهزادګۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه. او دا دواړي د بدهـ مـذهب منـونکي وختلـې. د دې شـهزادګيانو پـه وجه د بدهـ مذهب خورېدنه په تبت کي په دومره تېزه وشوه چي د سلو کـالو وروستـه د دې ځـای راجـا باقاعـده خلـګ هندوستان تـه ولېـږل او بهکشـو یـې راوغوښـتل، او دا بدهـ مـذهب دې هېـواد تـه راورسـېدو. دلتـه یـې هغـه وخت د دې مذهب منـونکي او هغـوی یـې د ځـان کولـو پـه هکلـه ډېري انسـاني قربـانۍ ښـه پـه زورو وې، هلتـه د اولـس پـه خيـال پـه غونډيانو کـي ګـام پـر ګـام ارواح خبيثـه خپـل استوګن ځايونـه جـوړ کـړي وو. او يـو کـار هـم د دوی د خوشحاله کولـو پرتـه نـۀ شو کېدلای. نـو پـه دې توګه مذهبي پيشـواؤ د دې موقـع نـه ګټـه ترلاسـه کـړه او بدهـ مذهب تـه يـې يوه مخصوصه جامه ورپه غاړه کړه. د دې خلکو عقيدې اوس دا دي.

د ګـوتم نـه عـلاوه نـور بدهـ هـم شـته. لاکـن پـه هغـو کـي مخصوصـه پنځـه دي. ګـوتم د دوی درېـيم پـېش رو او راتلـونکی "مهتريـه (متر) بدهـ" (رحمتـي بدهـ) او پـه دوی کـي د هـريـوه بدهـ درې ځهـرې وي. دوه اسماني او يـو ځمکنـۍ. اسـماني بدهـ خـو دهيـاني بدهـا او بدهسـتو بلـل کېـږي او ځمکنـی صـرف بدهـ بلـل کېـږي. پـه دې توګـه د موجـوده کلـپ د پـاره د پنځلسو بدهيانو لړليک وشو چي په اصل کي پنځه دي.

دهيـاني فكـري بدهـ، بدهـهسـتو (د فكـري بـدهيانو دويمـه ځهره) او منشي (انساني) بدهـ.

دهياني	بدهستو	منشي
دروچن	سمانت بهدر	کرکوچند
اکشوهيه	وجرپاني	کنګ مني
رتن تهمبو	رتن پاني	کيسيپ
رېتابهـ	پدم پاني يا اولوکشيور	ګوتم
اموګ سدهـ	وسوپاني	متربدهـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغـه اولـو کشـیور چـي د ګـوتم پـه شـکل کـي راغلـی ؤ د "دلائـي لامـا" یـا تبت د صدر مـذهب بنـه بـه خپلـوي. دلائـي لامـا څـه معمــولي انســـان نــهٔ دی بلکـــې د هغــه درجــه د "ادي بدهـــیـا د خدای" وروستو ده.

دې نـه عـلاوه تبتـي بدهـیـو ازلـي یـو ابـدي یـو نـور مجسـم یـو قـادر مطلـق یـو د عقـل کـل، یـو د بخـت کامـل، یقیـن هـم لـري او پـه دوی کـي و هـریـوه تـه بېـل بېـل خدای ویـل کېـږي. بیـا نـو دلتـه "دیویـاني" هـم دي کومـو تـه چـي "نـار" ویـل کېـږي. یـوه نـاره خـو د کشـیور کورودانـه ده او دې د هغـو دواړو شـهزادګیانو بنـه خپلـه کـړې وه کـومي چـي تـر ټولو له مخه بدهباچا د تبت نه را وادهٔ کړي وې.

یـــوه دویمـــه نـــاره ډېـــره بـــد رنګـې څهـــره لـــري. د دې درې شـکلونه او اتـهٔ لاسـونه دي. پـه دې کـي د یـوې څهـره بالکـل د سـور (خنځیــــر) غونــــدي ده. د منګولیـــانو دا یقـــین دی چـــي دا د "زار روس" په شکل کي هم په دوی کي د یوې زېږېدنه شوې ده.

دې نـه عـلاوه څـه پریـت (پېـري) هـم شـته چـي تـر ډېـره حـده بـد رنګـي او وېرونکـي شـکلونه لـري. پـه دې وجـه د دوی مـاتحتین د شـیطانانو نـه وېرېـږي. د دې پریتونـو هـم د دوی پـه شـکل کـي بنځـي دي او دا ټول تر ډېره حده وېرونکي او ظالمان دي.

بیـا د دنیـا پـه څلـورو کونجونـو څلـور عنفریـت باچاهـان دي، او دوی هـم خوشـحاله کـول ضـروري دی. هـیڅ یـو کـار پرتـه لـه دې باچاهـانو د خوشـحاله کولـو چېـري چـي وي نـهٔ تـر سـره کېـږي. بیـا د جهـنم ملـک "یـم" هـم شـته. د چـا زېرنګرانـي چـي اتـهٔ اورونـه او اتـهٔ زمهریــــري (یخ، ســــوړ) دوزخونــــه دي. د یــــم د کــــوروادني نــــوم "لهـامو" دی. دا دواړه خوشـحاله کـول تـر ډېـره حـده ضـروري دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی ماتحت یا په زرګونو په بېلا بېلو جنسونو کې د پیان او پریت دي، او د هر یوه خوا بدي کولو باندي مصیبتونه زیاتېږي.

د ټولو په آخر کې په سلګونو بودهي پیران دي او په دوی کې د هر یوه بت (مجسمه) ایښودل او د دوی عبادت کول د ثواب کار دی. د مذهبي خلګو بېل اقسامونه دي. د ټولو نه لوړه درجه د "لاما" ده. دا په دوه قسمه دي. یو زېړي خولۍ او دویم سرې خولۍ والا دي. د زېړو خولیو والا واده نهٔ شي کولای، سرې خولۍ والا واده کولای شي. دې نه علاوه د راهبانو بې شمېره تعداد وي. دوی خپل وجود په ډېرو سختیو او مصیبتو برداشت کولو باندي اموخته کړي. یو اخي د واوري په دروکي، په څاهانو کي پراته وي. خوراک، څښاک، جامې او هر څیز نه بې پرواه وي.

دلائي لاما:

د دلائي لاما د مرګ نه نهه میاشتي وروستو څو مره چي معشومان زېږي په دوی کي نوی دلائي لاما منتخب کېږي. د انتخاب طریقه یې ډېره دلچسپه ده. ټول معشومان په یو ځای کي جمع کړل شي، د مړي دلائي لاما مختلف څیزونه یو ځای کړل شي او په دې کي نور ډېر څیزونه ګډ کړل شي. کوم معشوم چي د دلائي لاما څیزونه خوښ کړي او نور شامل کړل شوي څیزونه نهٔ کړي خوښ، هغهٔ دلائي لاما ګڼل کېږي یا منل کېږي. فکر دا کېږي چي هر څوک خپل څیز خوښوي یا مینه ورسره لري، په دې توګه په دې معشومانو کي د کوم په صورت کي چي دلائي لاما دویم جنم اخستی وي ، خپل څیزونه پېژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دلائـي لاما وروسته "لامه اعظم تش لمپو " وي. او د دهٔ ماتحت بیا ډېر لامه اعظم او یوه "راهبه اعظمه" وي. بیا د دوی ماتحت ډېر لاما او راهبات وي. نو په دې وجه په تبت کې د لاماؤ ډېر کثرت دی. او په دې غرهٔ ایزه سیمه کې تر درې زره زیات صومعې (عبادت خانې) دي.

د دې لاماؤ او مذهبي پیشواؤ پر اولس ډېر زیات اثر رسوخ دی. هغوی د دې مذهبي خلګو هر کار په اخلاص بلکې د مرّیانو په شان تر سره کوي. د دې اثر وجه یوه خو دا ده چې د دې بدهي تعلیماتو او د پیشواؤ د نفس کشۍ سکه د دوی پر زړو پرته ده. بل دوی دا ګڼي چې لاما د دوی او د ارواح خبیثه تر منځ د یو دېوال حیثیت لري. که دی د دوی حفاظت ونهٔ کړي نو پریت به دوی ژوندي پرې نږدي.

چین :

ویل کېږي چې بدهـ مذهب په دویمه صدۍ ق،م کې چین ته ورسېدی. لاکن په تاریخي اعتبار په وړومبۍ صدۍ ق،م کې هیڅ یو درک نهٔ معلومېږي. په دې صدۍ کې شهنشاه چین "مینګسائي" یو خوب اولیدو، د کوم په موجب دهٔ په خپل سلطنت کې د هندوستان نه د دې مذهب مبلغین راوغوښتل. لاکن د شهنشاه د هڅو باوجود د دې بودهي مذهب تر دروسوو کالو پوري هیڅ خاص اثر نهٔ کړو قائم. د دې وجه دا وه چې په چین کې دوه فلسفیانه مذاهب موجود وو، د کوم په وجه هلته یو نوي او نابلده مذهب زرپښې نهٔ شوې ټینګولای.

لومړی مذهب "تاوي" دی او دویم مذهب "کنفوشي".
تاوي مذهب د کوډو او جادو په وجه او کنفوشي د اخلاقیاتو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

درس په وجه د بدهـ مذهب په نسبت په اولس کي کم کشش نۀ درلود. یا هم بدهـ مذهب ورو ورو خور شو. لا اوس هم د دې حالت داسي دی چي یوه چیني ته هم خالص نۀ شو ویلای. چینایان چي په هر مذهب کي خپل د خوښې نکات راپیلوي، هم دغسي دوی بدهـ مذهب د خپلو لو سره سم د څه نه څه جوړ کړو.

په دریمه صدۍ عیسوي کي د دې مذهب څه لږ اشاعت وشو او په څلورمه صدۍ عیسوي کي چي کله "شي هو" شهنشاه شو نو چینایانو هم بدهـ جوړېدل پیل کړو.

دې نه وروستو په چین کي چي کله د دې مذهب په هکله د خلکو دلچسپي پیدا شوه نو فاهیان (پنځمه صدۍ) هوان سانګ (شپږمه صدۍ) او آئي تشنګ (اوومه صدۍ) کي چي کله هندوستان ته راغلل نو د دې ځای نه یې د بدهـ مذهب ډېر کتابونه د ځانه سره یوړل. دا څو مره کتابونه چي دي هغه د فاهیان په نقطه نظر لیکل شوي دي. په دې توګه د چین بدهیان د شمالي هند بدهیانو مقلدین (اقتدا کونکي) دي.

د چین او د تبت د بدهیانو تر منځ فرق

لاکن په سیمه ایزه کچه په دوی او د تبت په بدهیانو کي تر ډېره حده فرق دی. هغه غټي غټي خبري داسي بیانېدلای شي.

(۱) په چین کي د تبت نه کم دیویاني او دیوتاګان دي. ګوا د تبت د خلکو غوندي هم دلته بدهـ، بدهستو، پیر او عفریتي (پېریاني) دیوتاګان شته.

(۲) په چین کي راتلونکي بدهـ یعني رحمتي بدهـ د یو معمولي دیوتا حېثیت لري او د هغه څهره همېشه د یوه مسکي پنځ سړي غوندي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳) مذهبي خلک په خاصه توګه یا بهکشو او لاما ډېر ذلیل بولي او د دوی هیڅوک عزت نهٔ کوي. د دوی اخلاق هم صحیح نهٔ دی. حالانکې د خپل اثرو رسوخ د پاره هغوی ډول ډول په خپل وجود باندي سختی تېروي. تر دا آنده چي پر خپل خریلي سر سرهٔ سکروټه کښېږدي او دعا غواړي. ګوتي او لاسونه په سرو سکروټو کي ووهي او په سوځولو یې تک تور واړوي. د دوی څه د نفرت یوه وجه دا ده چي چینایان خانداني ژوند تېرول خوښوي او دوی د هغه مخالف دي.

(۴) په دیویانو کي چینایان په خاصه توګه د رحم دیوي "کونین" ډېره خوښوي او دهغوی و عکسونو او بتانو ته په ډېر احترام او میني سره عبادت کوي.

جاپان:

په دې هېواد کي بدهـ مذهب د کوریا نه په کال **۵۵۲** عیسوي کي راغی. خپله په کوریا کي دا مذهب په څلورمي صدی عیسوي کي راغلی ؤ. هغه وخت په جاپان کي دوه مذاهبه خوروو. یو "شنټو" مذهب او دویم "کنفوشي". کنفوشي خو هغه د چین د اخلاقو ترجمان مذهب دی، لاکن شنټو مذهب خاندان د بزرګانو، مشرانو، ارواح او مناظره فطرت د قدرت په عبادت پوري اړه لري. د دې سره سره هغه د دې تعلیم هم ورکوي چي "سیکا دو" یعني د جاپان شهنشاه یو معمولي انسان نهٔ ؤ. بلکې هغه د لمر د دیوي زوی ؤ او د هغه په شان کي الوهیت (خدایي، معبودیت) څرګندېږي. دغه وجه ده چي شنټو مذهب له وخته د جاپان دولتي مذهب او سېدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــو چــي کلــه بدهــ مــذهب جاپــان تــه ورســېدو نــو هغــه د دوارو مـذاهبو سره لاره یـوړه. تـر دا آنـده چـي د بدهـ مـذهب جاپـاني مشـر شهنشـاه " شوتوکوئیشـي " دغـه قـول ډېـر مشـهور دی چـي " شنتو،کنفوشـي او بدهــ مــذهب " د یــوې ونــي درې ښــاخه دي". نــو د دې باچـا زیـر اثـر شـاهان جاپـان د دې مـذهب مشـرتابه یـې پـر ځـان واخسـته. نـو بـالاخر پـه اتمـي صـدۍ عیسـوي کـي د شـنتو "دیوتـا بدهــ سـتو" ومنـل شـو او شـاه جاپـان د دلائـي لامـا پیـام رسـونکی ومنل شو.

دا صـــورتحال تـــر دوولســـمي صـــدۍ پـــوري ؤ. لاکـــن کلـــه چـي د عیسـائیت اثـرات پـه زیاتېـدو شـول نـو بدهـ مـذهب یـوه بلـه ڇُغـه پـه غـاړه کـړه. پـه دې کـي د "هــونن" د تبلیـغ (۱۲۱۲،۱۱۲۳) عیسـوي نـه " جـوډو[132] نـومي یـوه نـوې فرقـه جـوړه شـوه. دې فرقـې د روح وجــود تســلیم کــړو او د خلاصــون د پــاره یــې پــر " امیــدا " بانـدي د عقیـدې وویلـو. د دوی پـه نـزد لکهنوکلونـو مـخ کـي "امیـدا " پـه انسـاني بڼـه زېږېـدلی ؤ او دنیـا تـه یـې د خلاصـون لاره ښـودله. دا خلـګ " امیـدا [133] ازلـي او ابـدي ګڼـي او وایـي چـي مـوږ چـي پـه کـي اوسـو ، حرکـت کـوو او پـه وجـود کـي راځـو ، دی. څـه مـوده وروسـته پـه جـوډو کـي هـم لـږ تغیـر پیـدا شـو او د دې نـوم "جوډوشن [134] شو.

دویمــه بدهــ فرقــه د " زن [135] پــه نامــه ســره نــومېږي. دا د جاپانیـانو ډېـر پـه زړه پـوري مـذهب دی. پـر وجـود د سـختیو تېرولـو

[132] JODO
[133] AMIDA
[134] JODOSHIM
[135] ZAM

(c) ketabton.com: The Digital Library

او جوړولو قائل دي او غور او فکر (ګیان، دهیان) ته ترجیح ورکوي. دې فرقې په جاپان کې لوی لوی مفکرین او عملي خلک زېږولي دي.

دریمه فرقه "نیچرن [136]" ده. دوی په دې خبره زور کوي چې د هر امر د فېصلې د پاره باید چې "سوترو" ولوستل شي کوم چې ګوتم پربښی ؤ او د مفسرینو او علماؤ پر رایو چې یقین ونهٔ کړئ. د دې فرقې په وجه په ټولنه کې مزموم رسومات ورک شول، ولې چې خلګو د بدهـ مذهب کتابونه لوستل پېل کړو.

بهر حال په جاپان کې د بدهـ مذهب ارتقائي سفر نه دا څرګندېږي چې بدهـ مت کله چې هم په یو غیر هېواد یا مذهب کې دا خل شوی دی نو د هغه هېواد ډېري خبري په کې شاملي شوي دي او ډېري داسي خبري کومي چې هېواد والو د طبیعت خلافي دي، پرېښي دي.

په جاپان کې د نورو هېوادو په شان بدهـ مذهب د رسېدو سره د روح قائل شو. دیوتاګان او دیویاني یو ازلي او ابدي ذات منونکي شو او د کرم (کرما) جګړې یې هېري کړې. د جاپان ظاهري مذهب د چین و مذهب ته ډېر ورته دی. البته دلته دیوتاګان، اسماني خدایان ګڼل شوي. دا خالق هم دي، ازلي هم ابدي هم او قادر مطلق هم. د دوی نومونه "دیني جي او امیدا" دي. په بدهستو کي کونو (چیني کونین) ډېره په زړهٔ پوري ده او هغه د امیدا سره په جنت کې ملکه ده او د دوی د اجازت نه بغیر هیڅوک هلته نهٔ شي داخلېدای.

---
[136] NICHLREN

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي نه علاوه نوري ډېري ديوياني او ديوتا ګان شته چي پر هغو باندي د دوی يقين دی. هغه په دې چي جاپاني بدهـ مذهب د ډېرو ديويانو او ديوتاګانو منونکي او د هغوی عبادت کونکي دي. لاکن د دې خبرو باوجود د بدهـ مذهب د راهبانو پر اولس باندي هيڅ خاص اثر نشته او دوی ته د جنتر او منتر والاؤ ماسوا خلګ په بله سترګه نۀ ګوري.

نېپال:

په نېپال کي چي کوم بدهـ مذب دی پر هغه باندي د تبتي بدهـ مت اثرات پراته دي. هغوی هم د سيمه ايزه ديوي او ديوتاګانو منونکي دي. لاکن سره له دې چي د نېپالي خدای منونکي هم دي او ګوتم انسان بلي. ښاغلي هوګن چي د هغه ځای د بدهيانو احوال بيان کړی دی او د خپل يو بدهـ ملګري ځواب يې داسي بيان کړی دی چي د دۀ په سوال کولو يې و دۀ ته ورکړی دی.

بدهـ څوک دی؟ هغه خدای دی، خالق دی، نبي دی که پير دی؟ هغه د اسمان نه پيدا شو که د ښځي د نس نه؟

ځواب دا راکړل شو. په سنسکرت کي د بدهـ معنا د عقل مند ده، يا هغه چي د هغۀ معلومات د عقل نه کېدای شي، او دا د خدای د نومونو نه يو دی، د کوم په وجه چي موږ و هغه ته او هي بدهـ هم وايو چي هغه مخلوق نۀ بلکې خالق دی. ساکيه بدهـ (ګوتم بدهـ) دنياوي دی او انسان دی. د حقيقي بدهـ په عبادت کولو هغۀ ډېر لوړ مقام ته ورسېدی او هغۀ نروان ترلاسه کړو. موږ په دې هغۀ ته بدهـ وايو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچین، آوا، فارموسا وغیره:

کوچین، آوا، فارموسه، جاوا او په سماترا کې بدهـ مذهب په ثلورمي، پنځمي او په وروستیو صدیو کې د چین په مرسته خور شو. منګولیا او سائیبېریا ته هم له دې ځای لاړو. په دې ځایونو کې د دې مذهب منونکي بې شمېره دي. دې نه مخ کې دا مذهب په کابل یا سقند، بلخ و بخاره کې خور شوی ؤ. د دې مقاماتو د حالاتو په هکله قاهین، هوان سانګ او د سنګ یان په بیاناتو کې موندل کېدای شي. سنګ یان دا بیان کړی دی چې په هغه دور کې د "ختن باچا" ګوا د بدهـ مذهب منونکی نهٔ ؤ. بیا هم د دهٔ په هېواد کې زیات شمېر د بدهـ مذهب د پیروکارانو وو او د هندوستان نه به مبلغین تلل راتلل[137]. بلخ بدهـ ؤ، لاکن په کافرستان کې یو تاتاري د دې مذهب سخت دښمن ؤ او چېري چې به یې د دې مذهب پیروکاران لیدل، وژل به یې.

هوان سانګ لیکلي دي چې په افغانستان کې "کپا" نومي یو بودهي باچا باچهي کوله. لاکن صومعې په زیاته

[137] د مردم شماری تازه اندازې مطابق دا وخت درې نیم کروړه هنیان بدهـ په لنکا، برما، سیام، انام وغیره کې دي. او جاوا، سماترا، بهوټان، سکم، تبت، چین، نیپال منګولیا او جاپان وغیره کې تقریباً پنځوس کروړه ماهنیان بدهـ مذهب پیروکاران به وي. په دې توګه په ټول نړۍ کې د دې مذهب منونکو تعداد تقریباً ثلور پنځوسه **۵۴** کروړه دی.

(نوټ) باید دا یاد وساتو چې دا کتاب وړومبي ځل په **۱۹۴۲** عیسوي کال کې لیکل شوی ؤ. اوسنی تحقیق په نړۍ کې د بودهیانو دا شمېر ښیي.

Buddhism is a religion practiced by an estimated **488 million** in the world, **495 million**, or 535 million people as of the 2010s, representing 9% to 10% of the world's total population. China is the country with the largest population of Buddhists, approximately 244 million or 18.2% of its total population.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه شاړي وې. پـه کندهار کـي هـم متهونـه خـالي وو. پـه پېښـور کـي د کنشـک جـوړ کـړی متهـ پـه زم زمـه ؤ. لاکـن پـه عامـه توګـه خلـګ د ماهنیـان فرقـې منـونکي وو. البتـه پـه کشـمیر کـي د بدهـ مـذهب خـورا زور ؤ. هلتـه پنځـه سـوه صـومعې او پنځـه زره راهبـان وو. پـه سندهـ کـي خلـګ د هنیـان فرقـې منـونکي وو. پـه موجـوده دور کـي ماسـوا د کشـمیر بعضـي ختـیځ برخـوکي، د دې مـذهب منـونکي پـه دې سـیمه کـي نشـته. د دوی ځـای اسـلام ونیـو، لاکـن پـه دې مسـلمانانو کـي د اسـلافو د اثراتـو پـه وجـه تـر ډېـره حـده توهم پرستی ځای نیولی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه، ۱

ضمیمه جات (ترخځي)

چرخ حیات (د ژوند پیّه)

مـوږ د دې لـه مخـه لیکلـي دي چـې څرنګـه صـلیب (✝) د عیسـائیانو، سواسـتکا (卍) د آریـاؤ او هـلال (☪) د مسـلمانانو نخښـه ده، هـم دغـه رنګـه چـرخ حیـات (د ژونـد پیّـه) د بـدهیانو نخښـه ده. دا هـم مـوږ وښـودل چـې دا نښـان څنګـه پـه وجـود کـي راغـی او پـه پیـل کـي د دې څـۀ معنـا وه. وروسـته بیـا بـدهیانو د دې پیّـې تـه د مجسـمې (بـت) شـکل ورکـړو، ګـول پیّـه یـې جـوړه کـړه او پـه هغـه کـي یـې بېـل بېـل شـکلونه جـوړ کـړل. داسـي د رې رنګـه بـېلا بېـل چرخونـه تـر لاسـه شـوي دي. یـوه د "اجنتـا" پـه سـمڅي (غـار) کي، یـوه پـه "تبـت" کـي او یـوه پـه "جاپـان" کـي. ډاکټـر واډل دا ثابتـه کـړي دي چـې پـه دې چرخونـو کـي د بدهـد تعلیمـاتو دوولـس عکسـونه ظـاهر کـړل شـوي دي، او هغـه پـه دې ذیـل طریقـه دا بیان کړي دي.

(۱) اودهیان (جهل)

د اجنتـا پـه عکسـو کـي یـې جهـل داسـي ښـکاره کـړی دی چـي د یـو وړونـد اوښ پـه پـزه کـي جلـب پـروت دی چـې یـو سـاروان نیـولی دی. پـه تبتـي عکـس کـي یـو وړونـد د لاري پوښـتنه کـوي روان دی. پـه جاپاني عکس کي د انسان پرته د یو "دیو" عکس دی.

(۲) سنکهارا (قوت او رجحان)

دا خیـال د اجنتـا پـه سـمڅي کـي کمهـار (کـولال) د دۀ چـاک (سـپینه خـاوره) او جـوړ شـوي څیزونـه ښـکاره کـړي دي. پـه تبتـي عکـس کـي صـرف شـکل او چـاک او لوښـي ښـکاره کـړل شـوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. کولال نشته. په جاپاني عکس کې کولال او لوښي دواړه غائب دي، صرف چاک یې ښکاره کړی دی.

(۳) ونانا (هوش، سود)

د اجنتا او جاپان په عکسو کې یې صرف یوه بیزو (شادي) ښکاره کړې ده. لاکن په تبتي عکس کې یې بیزو په یوه ونه خېږي ښکاره کړې ده. د هغه ځای لاما دا عقیده لري چې په لومړي سر کې د انسان عقل د بیزو وي، او بیا په کراره کراره په علم و تجربې سره ترقي کوي.

(۴) روپ (مادي خصوصیات و صفات)

په اجنتا کې یې دوه عکسونه ښکاره کړي دي، د کوم مطلب چې نهٔ واضح کېږي. په تبتي عکس کې یوه کشتۍ له دریابه اوړي ښکاره کېږي. په جاپاني عکس کې په کشتۍ کې یې سړی هم ښکاره کړی دی.

(۵) کل آئتا (شپږ ولایتونه یا حواسه)

یعني حواس خمسه او شپږ طاقت ذهني چې "من" ورته ویل کېږي. د اجنتا په عکس کې یې یوه انساني څهره ښکاره کړې ده کومه چې په نقاب کې پټه ده. د دې نقاب شاته یې سترګې، غوږونه، زیورات په واضح توګه ښکاره کړي دي. او پر تندي یې یو سوری د سترګې په څیر ښکاره کړی دی. په جاپاني عکس کې یې صرف یو انسان ښکاره کړی دی او په تبتي عکس کې یې یو داسې کور ښکاره کړی دی چې شپږ طاقه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۶) پهیاسو (اتصال)

د اجنتا په عکس کې دا شکل سره راغونډ شوی دی. په جاپاني او تبتي عکسو کي يې يو داسي سړی ناست ښکاره کړی دی د کوم په سترګه کي چي غشی لګېدلی دی.

(۷) دوانا (احساسات)

د اجنتا په عکس کي دا شکل خراب شوی دی. په تبتي او جاپاني عکسو کي عاشق او معشوق غاړه په غاړه ښکاره کړل شوي دي.

(۸) ترشنا (تشنګي، تږی والی)

يو سړی او به څښني ښکاره کړی دی

(۹) اپا دهنا (ګرفت)

په اجنتا او جاپاني عکسو کي شکلونه خراب شوي دي. په تبتي عکس کي يو سړی ګل شکوي ښکاره کړی دی.

(۱۰) بهاؤنا (میلان یا رجحان)

په اجنتا او جاپاني عکسو کي دا ځایونه خراب شوي دي. په تبتي عکس کي يوه حمل داره ښځه يې ښکاره کړې ده.

(۱۱) جاتي (زوکړه، پیدائش)

د مور او معشوم (زچه او بچه) عکسونه دي.

(۱۲) مرت (مرګ)

په دې کي د سپين ږيري توب، کمزورتيا او مرګ عکسونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه،۲

د سور (خنځیر) غوښه یا کمبهي

په بودهي کتاب کې آخري خوراک چې ګوتم خوړلی ؤ (د چندسنار په کور کښې) هغه وریځې او یوه ترکاري وه چې "سکرمردو " بلل کېده. لوېدیځ مؤرخینو د سکرمردو ژباړه د خنځیر د غوښې کړې ده، لهذا په دې توګه د رائس ډېوډس غوندې محقق هم آخري خوراک د غه ښودلی دی. لاکن د جدید تحقیق نه دا څرګنده شوه چې د " سکرمردو " معنا د "هغه خوراک ده چې خنځیر یې خوري".

په مهابدهي جنرل ۱۹۰۱ کې د دې لفظ تحقیق شوی دی او دا یې ویلي دي چې په بهار کې کمبهي یا کهنبه ته " سکرمردو " ویل کېږي. د دې نور نومونه ګورجیا، کرستها او بلې لوټن دی.

ښاغلي ستړاس، پروفېسر میونس او سوبهدرا بهکشو د دې دغه معنا اخستې ده. شمیم هم دغه لیکلې ده. لاکن امیراحمد علوي صاحب د دې لفظ ژباړه په شکرقندي(لبلبو) سره کړې ده چې بظاهر صحیح نهٔ ده. دا سې څرګندېږي چې کمبهي کوم چې د موتها د جرړي غوندې دی، خنځیر ډېر خوښوي او دا په ډېر شوق سره خوري. په لرغوني زمانه کې کېدای شي چې انسانانو هم دا پخوو او خوړو. نو په دې توګه چندا هم خپل پیرو یا ګرو (استاد) د پاره دا خوښ کړی وي، او ورتیار کړی یې وي. کله چې ګوتم دا وخکو نو هغه محسوس کړو چې په دې کې یو زهرجن څیز یا جرړه ګډه شوې ده. دهٔ نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهکشـوان د دې د خوړلـو نـه منـع کـړو او ټـول د ېـګ (پتیلـه) یـې پـه ځمکه کي خښ کړو.

دا بحـث فضـول او بـې فائـدې دی چـي ګـوتم د خنځیـر غوښـه خوړلـه او کـه نـه. پـه دې چـي د دې نـه د دې لفـظ صـحیح مفهـوم نـهٔ معلـومېږي او پـه واقعـاتو کـي د ژبـاړي بایـد خیـال وساتل شي نهٔ چي هغه د اعتقاداتو سره اړه لري که نهٔ؟

د ګـوتم پـه هکلـه چـي هغـه د خنځیـر غوښـه یـا د هغـه رنګـه بلـه غوښـه خوړلـه صـحیح دی کـه نـهٔ. پـه دې توګـه ګـوتم بـه همېشـه ویـل چـي د خیـر پـه کچکـول کـي چـي و بهکشـو تـه د خـوراک هـر څیـز واچـول شـي بایـد بهکشـو هغـه وخـوري. ظـاهره ده چـي بهکشـوان بـه کـور پـه کـور د خیـر غوښـتني د پـاره ګرځېـدل. د چنـډال او د شـودر پـه دروازه بـه غوښـه هـم وراچـول کېـده، او دا رنګـه ګـوتم او د هغـه پلویـانو بـه غوښـه هـم خوړلـه. پـه دې توګـه د دیـودت دا اصـرار چـي پـه پلویـانو دي د غوښـه خوړلـو بنـدیځ ولګېـږي، نـو ګـوتم صـفا انکـار وکـړو او وې ویـل چـي بهکشـو تـه چـي څـه پـه کچکـول کـي ور اچـول کېـږي هغـهٔ دي خـوري. کـوم چـي پـه دې هېـواد کـي خـوړل کېږي او چېري چي دی خیر غواړي.

بهرحـال دا خبـره اوس صـحیح ده چـي هغـهٔ خـوراک چـي ګـوتم خـوړلی ؤ هغـه د خنځیـر غوښـه نـهٔ، بلکـي هغـه د کمبهـي جـړي وې، کـوم چـي د لانـدي (ټیـټ) ذات خلګـو پـه هغـه وخـت کـي د ترکاري په طور خوړلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه،۳

د بدهـ د زوکړي ځای (لمبیني باغ)

په ۱۰۹۶ کال کې ډاکټر فوهرر په نیپال استیټ کې د ننه د رامندیي په سیمه کې د ډبري یو مینار په ځمکه کې ننوتی موندلی ؤ. په دې ډبره د اشوک شاه مګدهـ یوه کتبه وه چې د هغې نه ښکاره کېدله چې هغه د خپل تخت نشینۍ نه شل کاله وروسته هلته راغلی ؤ او د آس په شکل یوه تمبه (ستون) یې هلته نصب کړی ؤ. په یوه برج یې هلته ولیکل چې "دلته بدهـ زوکړی ؤ." دا استوپه، آس او تمبه د برېښنا د ټکي نه غورځېدلي وو. آس خو نهٔ شو پیدا لاکن تمبه نزدې په یوه مندر کې پرته تر لاسه شوه. دلته یو صندوق هم وموندل شو چې په کې ګلدان، زیورات او جواهرات تر لاسه شول او د هغې نه دا هم څرګنده شوه چې هم دغه ځای د ګوتم د زوکړي ځای دی.

غرض د هر اړخ نه دا ثابتېږي چې هم دغه هغه ځای دی چې ګوتم د مور د نس نه دې دنیا ته راغی. د دې ځای د څرګندېدو نه دا ځای د بدهي خلکو د پاره د یو زیارت حېثیت وموندی. ښاغلي شیو نرائن شمیم تر دې ځای د رسېدو بیان داسي کړی دی.

"دې ځي ته د نیپال دربار د اجازت نه تلی شي. له دربار نه د څه مدد غوښتلو هم ضرورت کېدی شي. اتهٔ ساعته د ډولۍ د "اسکا بازار" نه تر سرحد پوري رسېدی شي. دې نه مخ کې خوړونه (شېلې) راځي. د فیل په ذریعه به دې نه پرېوتل وي. بیا به ځنګل راځي. هلته د ځنګلي بوټو په منځ کې دا تمبه موندل شوې ده. څو ګزه مخ ته تللو وروسته د هغهٔ تالاب نخښې هم ښکاره دي چې د ګوتم مور غسل پرې کړی ؤ او کوم خوړ (شېله)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د "تیل دریا" په نوم په بدهستو کي لیکل شوې دی او س هم د هغې نوم دغه دی.

شري مهاراج بهادر نیپال په دې مقام د مسافرو او سیلانیانو د پاره یوه آرام ګاه هم جوړه کړې ده. موندل شوې تمبې باندې یوه ډبره د حفاظت د پاره ایښو دل شوې ده، لاکن تمبه او برج یې په خپل اصل حالت کې نهٔ دې ایښې کوم چې به ښه موزو وه".

نیپال استیټ د بدهیانو د پاره نوري اسانتیاوې جوړې کړې دي، او چین، تبت، جاپان او د هندوستان نه خلک د دې ځای د زیارت د پاره رائي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه، ۴

دمړني ځای (کسي نګر ضلع ګور کهپور)

د ښاغلي شيو نرائن شميم د خُلې نه هغه حالات هم واورئ.

"که مسافر ګور کهپور د ريلوې لائن څلور استېشنه مخکې ولاړ شي او هلته پر ديوريا استېشن شي وه (کوز) شي نو د لته د لارۍ سوارلي موندلی شي. کومه چې به تا بشرح رانی کس "کسيا" ته رسوي. ۱۲ بجې نه تر ۲ بجې د مه کولای شې. لارۍ بېرته ديوريا ته رائحي. که دي دا سفر خوښ نه وي نو ګور کهپور نه کسيا (کسي نګر) ۳۵ ميله ليري پر يو پوخ سړک دی. کارګاډۍ په ۲۵ روپو د رسره ځي او رائحي. کسيا هغه ځای دی چېرې چې بدهـ بهګوان نروان موندلی ؤ. يعنې هغه کالبد خاکي (د خاورو قالب) پرېښې وه. د مندر بېرته مرمت کړل شوی دی. مجسمه چې اوس په پرته (ويده) حالت کې ده مخکې ريزه ريزه شوې وه. دا ريزې (ټکړې) يې بېرته راټولي کړې او بيا يې مجسمه بېرته ځيني جوړه کړه. دا مجسمه دا وخت ۲۰ فټه اوږده ده. زيارت کونکو دا مجسمه د سرو زرو په ورقو پوښولې ده. د کتاري (يو قسم نری ګنی چې ګوره ځيني جوړېږي) پرده پر پرته ده، بتی هر وخت پر بله ده. د سنګ آسن (په وقار سره د ناستي حالت) په لاس دا انند غمزده مجسمه جوړه ده او دوه نور سنګي هم ورسره دي. د دې مندر سره نزدې يو استوپه ده. د هغې سره دوه مدفون څاهان هم موندل شوي دي".

هم د غسې ډېر کهنډرات هم موندل شوي دي. مندر ته نزدې د بدهـ يو استاده (ولاړه) مجسمه هم موندل شوې ده چې ښه په سليقه نصب ده. کوم چې د هغه ځای خلک د "رماهته" مجسمه ورته وايي. مندر ته نزدې يو برمي رئيس د زيارت کونکو د پاره د رمسال

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړی دی. په دې کې یو برمي بهکشو اوسېږي. د برما د سنګ مرمر او د پیتلو نه جوړ بدهي مجسمې ایښودل شوي دي. په دروازه کې د برما ساخت یوه ګهنټی راځوړنده ده. په کلونو کلونو دا مندر په ډېر خراب حالت کې وُ، آخر په کال ۱۸۷۷ کې ښاغلي کارلائل دا سره برابر کړو. د کوم احوال چې د سنګ مرمر په یوه تختی دا سې لیکل شوی دی.

"دا مشهوره مجسمه او بدهـ مندر د بدهـ د نروان د حالت دي او دې ته نزدې دوه استوپونه کینډل شوي دي. د مجسمې ډېرې ریزې ریزې توټې ځای په ځای پرتې وې، دا ټول راجمع کړل شول، دې ته ترتیب ورکولو وروسته بیرته مجسمه خپل اصل حالت کې جوړه کړل شوه. د مندر مرمت هم وشو او پردې چت هم واچول شو.

کسي نګر

اې، اي کارلائل

مارچ ۱۸۷۷

آرکیلا جکل اورسیز"

په اصل کې دا ځای د بدهیانو په تیرتهو[138] کې یو ضروري تیرتهـ دی. اول خو صرف د هندوستان بدهـ منونکي راتلل، خو اوس هلته کلیزه میله جوړېږي. د شا وخوا نه بلکې د لېرې لېرې نه هم خلک دې میلې ته راځي. اوس ښه رش کش جوړ شوی دی.

ـ په بدهـ کتابونو کې د دې نوم "کوسي نکلا" دی. کوسي نګر، کسي نګر هم راغلی دی، خو اوس ورته "کسیا" ویل کېږي.

---

[138] تیرتهـ: د زیارت کونکو مقدس د لامبلو ځای، د دریاب غاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه، ۵

نالند یا نلند پوهنتون (یونیورستی)

راج ګړهـ تـه پـر اووه ۷ میلـه فاصـله بانـدي یـو کلـی د نالنـد پـه نامـه ؤ. اوس دې تـه "لـوی کلـی" (بڑا گاؤں) ویـل کېـږي. ګـوتم بدهـ دلتـه درې میاشـتې اسـتوګنه کـړې وه، او ډېـري خطبـې یـې ورکـړي وې. د دې ځـای امیـر سـوداګرانو د کومـو تعـداد چـې پنځـه سـوه وو، لـس لکهـه اشـرفۍ چنـده یـې وکـړه. پـه دې پیسـو یـې ځـو کلـي واخسـتل او د هغـو نـه یـې یـو مټهـ جـوړ کـړو او ګـوتم بدهـ تـه یې نزرانـه کـړو. ډېـرو راجـا ګـانو پـه دې کـي اضـافه وکـړه. د منځنـي هنـد یـو راجـا دلتـه یـو هـال او د ټـول عمـارت نـه یـې چـاپېره یـو پـوخ دېـوال جـوړ کـړو. او پـه هغـه کـي یـې صـرف یـوه دروازه ورکـړه. پـه دې ځـای کـي بـه د خپـل وخـت نومـوړي راهـب او علمـاء اوسـېدل. نـو کله چې بـه یـو ځـوک د علـم د حاصـلولو د پـاره راغـی، نـو کـوم راهـب چـي بـه د دربـان دنـده تـر سـره کولـه هغـۀ بـه د دې طالـب علـم نـه ځـو پوښـتني وکـړې. ترځـو چـې دې دربـان تـه د خپـل مطلـب ځوابونـه نـۀ شـو ترلاسـه تـر هغـو بـه دا طالـب علـم دننـه نـۀ شـو تـلای. غالبـاً د داخلې د امتحان ابتداء به د دې ځای نه کېده.

بهرحـال پـه لـږ وخـت کـي دې مټهـ د یـوه پوهنتـون عـالمګیر شـهرت تـر لاسـه کـړو. د فاهیـان پـه دورکـي دا لا نـۀ وه مکملـه شـوې، لاکـن هـوان سـانګ دې ځـای نـه علـم تـر لاسـه کـړو. لاکـن ات سـانګ دلتـه پـه دغـه کـال کـي تعلیم حاصـل کـړو او هـوان سـانګ شـپږ کالـه د دې ځـای لوسـتلی روزګـار بلـل کېـده. د معلمـانو شـمېر ډېـر وو. نـو پـه دې توګـه زر ۱۰۰۰ عالمـان داسـي وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پر شلو علومو يې بيان کولای شو. په پنځه سوه ډېرش عالمانو کښې لس داسې (بشمول هوان سانګ) عالمان وو چې په پنځوسو مضامينو کې ماهر وو. ماهر و فاضل مثل "ناګارجن" او "آريا ديو" د دې پوهنتون په وده کې لويه ونډه درلوده. د هوان سانګ په دورکې "سدا بهار" د دې پوهنتون صدر ؤ. دا عالم داسې جامع فضيلت لرونکی ؤ چې پر هر مضمون يې علم درلود.

د وخت سلطنت ډېر کلي دې مټهـ ته وربخښلي وو. د دې نه علاوه اولس هم هر قسمه کومک ورسره کولو. چې په نتيجه کې و طالب علمانو ته هيڅ مشکلات نهٔ وو. بلکې د کور نه هم زيات آرام دهٔ ؤ او هغوی ښهٔ په شوق سره زدکړه کوله.

د لرغوني اثارو محکمې (محکمه اثار قديمه) په دې ځای کې ډېرې کيندنې وکړې او ډېر لرغوني اثار يې وموندلو کوم چې په کتلو ارزي.

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library